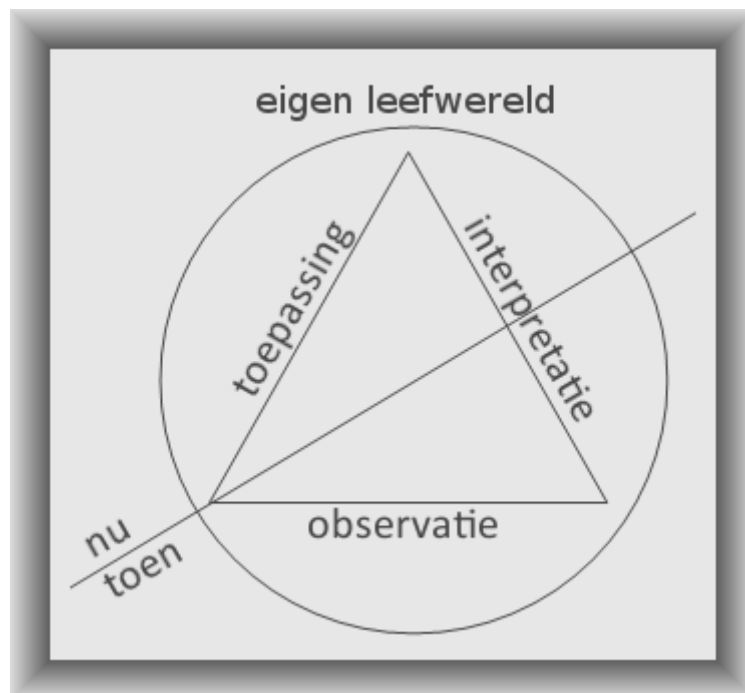

ONTDEKKEND BIJBELLEZEN

Woord vooraf

Geloven is een persoonlijke zaak. Maar wie gelooft dat God Zich geopenbaard heeft aan de mensen, weet dat hij de inhoud van zijn geloof niet zelf ontwerpt. Hij omarmt een waarheid die van buiten komt. Daarom hebben christenen van alle tijden de Bijbel gelezen. En daarom is het ook voor ons van levensbelang om de boodschap van het Woord van God te kennen en te aanvaarden.

Dit boek is geschreven om daarbij te helpen. Want de kern van de Bijbel mag dan helder zijn, de zesenzeftig boeken waarin die boodschap tot ons komt, zijn geschreven in andere tijden en culturen. Dat is op zich geen bezwaar. De meeste wereldliteratuur is niet geschreven in de eenentwintigste eeuw in Nederland. Toch heeft die ons wel wat te zeggen, als we aandachtig en zorgvuldig lezen. Zo gaat ook de Bijbel steeds meer voor ons open, als we de tijd nemen om nauwkeurig, luisterend te lezen.

Om daar verder bij te helpen, is er naast dit boek een website: ontdekkendbijbellesen.blogspot.nl. Daar kunnen bijvoorbeeld de resultaten uitgewisseld worden van de verwerkingsopdrachten die je aan het eind van elke paragraaf vindt. Ook kun je daar gratis apps downloaden voor persoonlijk gebruik op pc, tablet of smartphone, om aantekeningen bij een bijbelgedeelte te maken en een kringbijbelstudie voor te bereiden.

Graag wil ik iedereen die op de een of andere manier meegewerkt heeft aan dit project hartelijk bedanken. Uitgever Henk Medema voor het vertrouwen en de begeleiding. Hylke Britstra, Pieter A. Siebesma en Johannes Woudstra voor hun vele, waardevolle opmerkingen bij het concept. Hilmar Jansen en Iede Romkes voor het ontwerpen en het bouwen van de apps. En als altijd mijn vrouw, Leny, voor alles.

Citaten worden verantwoord door het tussen haakjes vermelden van auteur en paginanummer, zo nodig aangevuld met het jaar van uitgave. Bijvoorbeeld (Klijn 1974, 242). De volledige literatuuropgave staat achterin.

Tenzij een andere vertaling wordt genoemd, wordt bij citaten uit de Bijbel de Herziene Statenvertaling gevolgd. Ook de namen van bijbelboeken zijn overeenkomstig deze vertaling weergegeven.

De Herziene Statenvertaling schrijft 'Heere' met drie e's. Zelf schrijf ik meestal 'Here', omdat ik dat zo gewend ben. Wat mij betreft is er geen principieel verschil met 'Heer'. Het is alleen een wat andere spelling van hetzelfde Nederlandse woord.

Als achter een citaat uit een Evangelie 'par' staat, dan betekent dat: zie ook de parallelteksten in de andere Evangelien.

Dit boek is geschreven vanuit de overtuiging dat de Heilige Geest het lezen van de Bijbel gebruikt om mensen tot geloof in Christus te brengen en hen zo te verzoenen met God, zodat zij voor eeuwig in zijn heerlijkheid mogen delen. En dat christenen erdoor gevormd worden, zodat ze steeds meer aan de bedoelingen van God gaan beantwoorden. Als wat ik geschreven heb daaraan op de een of andere manier mag bijdragen, dan voel ik mij daardoor rijk gezegend.

Age Romkes

Ede, zomer 2012

INHOUD

Woord vooraf	3
1. INLEIDING	5
Een eerste verkenning	
2. DE ROL VAN DE EIGEN LEEFWERELD	16
Lezen met je eigen leesbril	
3. LEZEN: BEGRIJPEN MET JE HOOFD	31
De bijbeltekst nemen zoals hij zich aandient	
4. LUISTEREN: BEGRIJPEN MET JE HART	48
De bijbeltekst als boodschap voor toen en nu	
5. LEREN: BEGRIJPEN MET JE HANDEN	66
De Bijbel als bron en norm voor geloof en leven	
6. AAN DE SLAG	81
Ontdekkend bijbellezen in de praktijk	
Literatuur	84

1. INLEIDING

Een eerste verkenning

‘Zie Ik sta aan de deur en ik klop’ (Openbaring 3:20), werd de leden van de ontdekkingskring voorgehouden. Jezus staat aan de deur van je hart. Laat je Hem binnen? Met andere woorden, wil je christen worden? Er hoorde ook een verhaal bij over een schilder die deze scene had uitgebeeld. Hij plaatste de Here Jezus voor een dichte deur, zonder klink. Was hij die vergeten? Nee, daar wilde hij iets mee zeggen: er zit alleen een klink aan de binnenkant, je moet zelf open doen.

Mooi gevonden en leerzaam. En helemaal waar. Toch zal Johannes hier bij het schrijven van Openbaring niet direct aan gedacht hebben. Openbaring 3:20 is een oproep aan de gemeente van Laodicea, aan christenen (!) om de Here Jezus niet buiten te sluiten. Mag je daar een bekeringsoproep aan niet-christenen van maken? Leg je dan niet te veel in zo’n tekst?

Veralgemeniseer je niet te snel? Alsof elk bijbelvers altijd onmiddellijk op iedereen van toepassing is. Het is goed om de boodschap van de Bijbel toe te passen op jezelf. Daardoor wordt bijbellezen persoonlijk en relevant. Maar als je het klakkeloos doet, kun je er ook stevig naast zitten. Je zou tegen iemand kunnen zeggen dat hij moet vergeven, omdat dat in de Bijbel staat, terwijl die persoon groot onrecht is aangedaan en de dader ongemoeid gelaten wordt. Maar vergeving is niet bedoeld om onrecht te sanctioneren. De oproep tot vergeving is bijbels, maar je kunt er te snel mee komen. Vergeving mag niet ten koste gaan van gerechtigheid.

Ook kun je met alle goede bedoelingen de zeggingskracht van een bijbelwoord enorm verzwakken door er een algemene waarheid van te maken. De oproep ‘bekeer u’ wordt dan krachteloos, want moeten we ons niet allemaal voortdurend bekeren? Maar waarvan eigenlijk. Als je het te vaak hoort, raak je afgestompt. Je stemt het toe, maar doet er verder niets mee.

De methodiek van ‘ontdekkend bijbellezen’ helpt om de boodschap van Gods Woord toe te passen zonder kortsluiting te veroorzaken door elke bijbeltekst klakkeloos te lezen alsof hij onmiddellijk voor mij, hier en nu, geschreven is. Het is niet de enig juiste manier om de Bijbel te benaderen, maar wel een werkwijze die recht doet aan de bedoeling van de schrijvers en tegelijk een brug slaat naar ons leven hier en nu.

1.1 Lezen en laten lezen

Bij ontdekkend bijbellezen, ook wel inductieve bijbelstudie genoemd, is het de bedoeling om zo open mogelijk te lezen en de Bijbel zoveel mogelijk voor zichzelf te laten spreken. Je bent dus niet op zoek naar een bepaalde waarheid, maar probeert er achter te komen wat er van een bijbelgedeelte te leren valt. De deelnemers aan een inductieve bijbelkring lezen samen een gedeelte en helpen elkaar door hun inzichten te delen. De kringleider geeft niet zozeer onderwijs maar is vooral gespreksleider. Je kunt deze methodiek ook heel goed gebruiken bij het persoonlijk lezen en bij een bijbelstudie voor een grote groep of een preek. In dit boek zullen we vooral ingaan op de persoonlijke omgang met de Bijbel, al komt de kring af en toe ook wel in beeld.

Ontdekkende bijbelstudie is een goede aanvulling op allerlei vormen van onderricht in de gemeente, omdat je gestimuleerd wordt je eigen vragen te stellen en eigen inzichten te ontwikkelen. Je leert te onderzoeken wat het Woord van God te zeggen heeft en ontdekt zo telkens nieuwe aspecten. Door de combinatie van onderwijs in de gemeente en eigen onderzoek op de kring en in je persoonlijke

stille tijd leer je het meest. Op deze manier raak je nooit uitgestudeerd. Je kennis en inzicht neemt toe, en je wordt door wat je leest ook steeds meer gevormd, zodat je groeit als christen.

Ontdekken

Door een smerige bril of vieze ramen kun je niet goed zien. Bij het televisieprogramma *Hoe schoon is jouw huis?* komen mensen er na een grondige schoonmaakbeurt soms achter dat je zowaar door de vensters naar buiten kunt kijken. En dat de kamer ineens zoveel lichter lijkt. Zo kan het ook veel opleveren om elke keer weer met frisse ogen naar de Bijbel te kijken. Grijp niet telkens naar dezelfde vertrouwde gedeelten om te bevestigen wat je al wist. Laat je uitdagen! Zet je tanden eens in een boek dat je nog niet zo vaak, of misschien wel helemaal nooit, gelezen hebt. Geef de Heilige Geest de kans om je nieuwe dingen te laten zien.

Aan de andere kant, vergeet ook niet om de vertrouwde passages echt te blijven lezen. Niet routineus scannend op de bekende klanken, maar alsof je het voor het eerst leest. Ook heel populaire teksten kunnen dan opnieuw voor je open gaan.

Zo kun je tot de ontdekking komen dat je een bepaald gedeelte nooit goed begrepen hebt. Misschien had je altijd gedacht dat de gelijkenis van de schapen en de bokken (Mattheüs 25:31-46) wil zeggen dat je goed moet zijn voor alle mensen. Als je iemand die honger heeft eten geeft, of een zieke of een gevangene bezoekt, dan doe je dat eigenlijk voor de Here Jezus. En wie zo leeft, mag als beloning na zijn dood naar de hemel. Bij dat laatste had je altijd al wel je twijfels. Want het is zeker waar dat je goed moet zijn voor alle mensen (Mattheüs 5:44v; Romeinen 12:17; Titus 3:1v), maar daarmee verdienen je de hemel toch niet? En als je wat aandachtiger leest, dan valt er nog wel meer op. Sowieso dat het helemaal geen gelijkenis is. Alleen in vers 32v wordt een vergelijking gemaakt met een herder die de schapen van de bokken scheidt. Voor de rest vertelt de Here Jezus gewoon wat er bij het laatste oordeel gebeuren zal. Ook zie je dat het in eerste instantie er niet om gaat wat je voor de mensen in het algemeen gedaan hebt, maar wat je voor Jezus Zelf betekend hebt. En ook in tweede instantie zijn niet alle mensen zonder onderscheid in beeld, maar Jezus 'minste broeders' (vers 40), of 'deze minsten' (vers 45). Jezus noemde nooit alle mensen zomaar broeders, maar Hij zei 'wie de wil van Mijn Vader doet, Die in de hemelen is, die is Mijn broeder en zuster en moeder' (Matteüs 12:50). Het gaat dus niet om humaniteit in het algemeen. De allesbeheersende vraag is: 'Wat heb je voor Jezus gedaan?' Dat is het beslissende punt bij het laatste oordeel. Maar hoe kan dat, als Hij in de hemel is en wij op aarde? Dat kan, omdat Hij wordt vertegenwoordigd door zijn broeders, zijn volgelingen, die zich voor zijn Koninkrijk inzetten. Jezus Zelf gaat schuil achter zelfs de geringste discipel. Het gaat dus om de inzet voor Jezus en zijn Koninkrijk en niet om medemenselijkheid in het algemeen.

Het kan ook zijn dat je je mening niet hoeft te herzien, maar dat je wel tot diepere inzichten komt. In de proloog van zijn Evangelie schrijft Johannes (1:14): 'het Woord is vlees geworden en heeft onder ons gewoond en wij hebben Zijn heerlijkheid gezien.' Je wist al wel dat dit gaat over de geboorte van de Zoon van God als mens op aarde, maar dan lees je in een studiebijbel dat er voor 'gewoond' een woord staat dat afgeleid is van 'tent' en dat doet je denken aan de tabernakel, de tent in de woestijn. En ineens gaan er allerlei luikjes open. Als teken dat God in de tabernakel wilde wonen, werd de tent vervuld met Gods heerlijkheid (Exodus 40:34). Hé, daar heb je dat woord 'heerlijkheid' weer! En je ziet plotseling een rode draad door het Evangelie van Johannes, die de Here Jezus wel vaker met de tempel vergelijkt (1:52; 2:21). Daarmee wil hij zeggen dat niet langer de tempel, maar dat Jezus Christus de 'plaats' is waar we God ontmoeten. Zoals in het Oude Testament de heerlijkheid van God bezit nam van de tabernakel, en later de tempel, zo is God in het Nieuwe Testament aanwezig in zijn

Zoon, Jezus Christus. Door wat extra aandacht aan een woord te geven, kun je al een hele ontdekkingsreis beginnen.

Of misschien kom je niet tot nieuwe inzichten, maar ervaar je de tekst toch op een nieuwe manier. Je had het al honderd keer gezongen in de kerk: 'Hij kan en wil en zal in nood, zelfs bij het naad'ren van de dood, volkomen uitkomst geven' (Psalm 68 vers 10 in de oude berijming), of 'Hij droeg ons door de diepte heen, de HERE Here doet alleen ons aan de dood ontkomen' (Psalm 68 vers 7 in de nieuwe berijming). Maar als iemand uit je omgeving ernstig ziek is, komt het toch wel even anders binnen. Ontdekkend bijbellezen is zo luisteren naar de tekst dat er elke keer frisse indrukken worden opgedaan en nieuwe dingen worden geleerd.

Ontdekt worden

Je kunt de woorden 'ontdekkend bijbellezen' ook nog anders opvatten. Vroeger had men het wel over ontdekkende prediking. En dan bedoelden ze dat een goede preek je een spiegel voorhoudt. 'Je wordt ontdekt aan jezelf', zei men dan. Je gaat meer van jezelf zien. Misschien niet allemaal goede kanten, maar daarom nog wel waar. Zo leer je ook door de Bijbel te lezen meer over jezelf en ga je Gods bedoeling met je leven beter begrijpen. Door zijn Woord laat God zijn licht schijnen over onze werkelijkheid. Hij belicht de mooie dingen, maar ook de lelijke. En niet alleen dat. Zijn licht zuivert en geeft leven.

Licht is wel een mooi beeld wat dit betreft. In het donker zie je niets en wie iets te verbergen heeft, schuwt het licht. Maar als je scherp wilt zien, heb je goed licht nodig. Wie wil blijven geloven in de goedheid van de mens en in de kritiekloze goedkeuring van God bij alles wat we doen, kan de Bijbel beter dicht laten. Hij kan trouwens beter ook niet naar het journaal kijken, want dat levert elke dag overvloedig bewijs van het kwaad dat mensen elkaar aandoen. Als je je daar niet bij neer wilt leggen, lees dan wat God erover te zeggen heeft. Hij jaagt met zijn licht alle vijanden uit hun schuilhoeken. De openlijke tegenstanders van geweld, bedrog en gemeenheid. Maar ook de verborgen vijanden van vrome smoezen en zogenaamde goede bedoelingen. 'Afdwalingen – wie bemerkt ze? Spreek van de verborgene mij vrij' (Psalm 19:13).

Licht zuivert ook. Een donkere kamer gaat muf ruiken. Gooi de gordijnen open en langzaam verdwijnt de bedomptheid. Ultraviolet licht wordt wereldwijd steeds vaker gebruikt om water te zuiveren. Zo confronteert de Bijbel ons niet alleen met wat niet goed is, maar wijst ook de weg naar een leven overeenkomstig de bedoeling van God. Hij toont ons wat God wil. Woorden als 'wet' en 'gebod' klinken in onze oren al gauw negatief. De dichter van Psalm 119 dacht daar echt anders over. 'Hoe lief heb ik Uw wet! Hij is heel de dag mijn overdenking' (vers 97). Wil je een goed leven? Volg de instructies van God. Hij weet wat goed is. Hij is goed. En Hij schenkt ons zijn Geest, die in ons werkt, zodat we elke dag meer op Jezus Christus gaan lijken (Romeinen 8:29; 2 Korinthe 3:18). God vertelt ons niet alleen hoe Hij wil dat wij leven, Hij bewerkt dat ook in ons (Filippenzen 2:12v).

Want licht geeft leven. Door het zonlicht gaan de planten groeien en verbetert het humeur van de mensen. Wie de Bijbel leest, begeeft zich in het krachtenveld van de Heilige Geest. Door alles wat je leest of hoort, word je beïnvloed. Dat zal dan toch zeker van de woorden van God gelden. Maar er is meer aan de hand. Het is niet alleen de informatie die we krijgen of de boodschap die ons raakt, waardoor we gevormd worden. In de Bijbel ontmoeten we God en komen we in aanraking met zijn reddende kracht. Jezus van Nazaret kwam geen nieuwe godsdienst stichten en geen nieuwe leer over (zelf-)verlossing brengen. Hij kwam om te redden (Lukas 19:10). En dat doet Hij nog steeds. Wie in Hem gelooft en zijn woorden aanneemt, krijgt een nieuw leven. Daarom noemde Paulus het Evangelie een *kracht* van God, waardoor iedereen die gelooft gered wordt (Romeinen 1:16).

Daar gaat het uiteindelijk om bij bijbellezen. Om jezelf over te geven aan de reddende kracht van God, die geldt voor iedereen die gelooft in Jezus Christus, door de werking van de Heilige Geest. In dit boek besteden we vooral aandacht aan het hóe, aan de methodiek van het ontdekkend bijbellezen. Maar het gaat er uiteindelijk om dat je ‘aan jezelf ontdekt’ wordt. Het eerste is het middel, het tweede is het doel. Maar het eerste is ook belangrijk. Want wie betere instrumenten in handen heeft, en die ook goed heeft leren gebruiken, komt tot betere resultaten. Al lezend, wordt je ook zelf gelezen. Jij bestudeert de Bijbel en intussen word je ook zelf onderwezen, weerlegd, verbeterd en opgevoed (2 Timotheüs 3:16). Zelf lezen en jezelf laten lezen, daar gaat het om.

Aandachtspunt

- Lees aandachtig en nauwkeurig en spiegel je aan wat de Bijbel zegt; stel je eronder, niet erboven.

Verwerking

- ✓ Roep eens een paar momenten in herinnering dat je door de Bijbel gegrepen werd. Wat was het dat je zo aansprak?
- ✓ Over welke gedeelten ben je wel eens van mening veranderd? Noem enkele voorbeelden. Wat heeft je geholpen om tot betere inzichten te komen?
- ✓ Breng eens onder woorden hoe je door het lezen van het Woord van God gevormd bent. Wat betekent de Bijbel voor jou? Hoe zou je je nog meer door de Bijbel kunnen ‘laten lezen’?

1.2 Wat is ontdekkend bijbellezen?

Ontdekkend bijbellezen, ook wel inductieve bijbelstudie genoemd, is in de tweede helft van de vorige eeuw vooral door het internationale christelijke studentenwerk van bijvoorbeeld de International Fellowship of Evangelical Students (IFES) over de wereld verspreid. Maar ook bij christelijke organisaties als Jeugd met een Opdracht wordt het wereldwijd gebruikt.

Het is bedoeld voor bijbelgespreksgroepen en kan ook heel goed bij het persoonlijk lezen worden toegepast. De deelnemers aan zo’n kring hoeven niet per se christen te zijn of het onderling eens te zijn. Voorwaarde is wel een open luisterhouding naar de Bijbel en naar elkaar. Kom niet te snel met je mening, maar laat een ander uitpraten en probeer eerlijk te peilen wat hij zeggen wil. Of die ander nou een medekringlid of een van de bijbelschrijvers is, luister goed voordat je reageert. Ga respectvol met elkaar om en laat de mogelijkheid open dat je het zelf bij het verkeerde eind hebt.

Even iets meer over de woorden *inductief* en *deductief*. In de wiskunde gaat men deductief te werk. Daar wordt geprobeerd een vooraf geformuleerde stelling te bewijzen of te ontkrachten. Zo kun je ook deductieve bijbelstudie doen, bijvoorbeeld over het thema ‘gebedsverhoring’. Je gaat dan uit van de veronderstelling dat God gebeden verhoort. En je laat vanuit de Bijbel zien dat dit inderdaad waar is. Je loopt daarbij wel het risico dat je alleen die teksten aanhaalt die je bewering ondersteunen en andere negeert. Er zouden ook veel gedeelten genoemd kunnen worden waarin het lijkt dat God helemaal niet wil luisteren (Spreuken 1:27v bijvoorbeeld). Want anders dan in de wiskunde is in het echte leven iets wat waar is niet altijd en onder alle omstandigheden geldig.

Het is ook mogelijk om zonder vooropgezette bedoeling bijbelstudie te doen, bijvoorbeeld over de Bergrede (Matteüs 5-7) en dan tot de ontdekking te komen dat daarin iets staat over

gebedsverhoring (7:7-12). Het laatste is inductief. Je gaat niet op zoek naar bewijs voor een bepaald standpunt, maar onderzoekt de tekst zo onbevangen mogelijk. Inductief wil zeggen: onderzoekend, ontdekkend. Zoals er in de natuurkunde gegevens verzameld, onderzocht en geïnterpreteerd worden, zonder dat er op voorhand naar bewijs voor een bepaalde stelling gezocht wordt. Je kijkt welke informatie voorhanden is, en probeert daar conclusies uit te trekken.

Omdat het Woord van God tot ons komt in de vorm van taal, is ontdekkend bijbellezen een heel tekstgerichte benadering. Het is de bedoeling om ook tijdens het kringgesprek dicht bij de bijbeltekst te blijven en om daar in de loop van het gesprek telkens naar terug te keren. Ook bij het persoonlijk lezen blijf je luisteren naar wat God door zijn Woord tot je zeggen wil en ga je niet geforceerd een gewenste boodschap afdwingen.

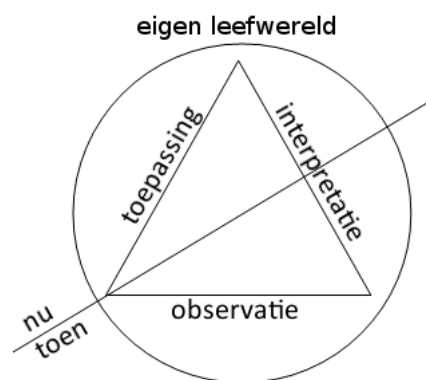
Natuurlijk is het niet mogelijk om helemaal zonder vooronderstellingen te beginnen. Je neemt jezelf en je eigen leef- en denkwereld mee. Iedereen heeft als het ware zijn eigen leesbril. Dat is helemaal niet erg, maar je moet er wel rekening mee houden. In het volgende hoofdstuk zullen we onderzoeken wat dit betekent. Maar eerst iets meer over de drie aspecten van inductieve bijbelstudie.

Drie aandachtsvelden

Bij ontdekkend bijbellezen zijn er zijn drie aandachtsvelden, of anders gezegd drie manieren van kijken naar de tekst, vaak aangeduid met de termen observatie, interpretatie en toepassing. Varianten daarop zijn: verkennen, verklaren, verwerken; en: lezen, luisteren, leren. In dit boek worden de verschillende aanduidingen door elkaar gebruikt.

Observeren is nauwkeurig lezen om te zien wat er precies staat. Zeg maar het feitenonderzoek. Heb je de informatie die de tekst geeft goed begrepen? Interpreteren wil zeggen nadenken over de betekenis, de boodschap van de tekst. Wat wil God ons door dit gedeelte duidelijk maken? Bij het toepassen probeer je lijnen te trekken van de tekst naar je eigen leven. Wat is de relevantie voor ons leven hier en nu? De tekst wordt dus op drie manieren bevraagd: wat staat er? wat betekent dat? en: hoe beïnvloedt dat mijn leven? Of om het nog anders te zeggen, we kijken naar informatie, betekenis en relevantie.

Vooral goed observeren zijn we over het algemeen niet zo gewend. We hebben het al gauw over de betekenis (interpretatie) en over wat mijzelf daarin aanspreekt (toepassing). Maar staat het er ook echt? Bij nauwkeurig lezen zou bijvoorbeeld best eens kunnen blijken dat niet heel Psalm 23 over een herder gaat, ook al staat er in verschillende vertalingen 'De Here is mijn Herder' boven. Of dat het Vaderhuis niet de plaats is waar we na ons sterven naar toe gaan (Johannes 14:1-3; let vooral op vers 3). Of dat het bij de wijze man die zijn huis bouwt op een rots (Mattheüs 7:24-27) niet gaat over het bouwen van je levenshuis op Christus, ook al heb je als kind misschien vaak gezongen: 'dus bouw je huis op Jezus, de rots.' De Here Jezus zei 'ieder die deze woorden van Mij hoort en ze doet, die zal Ik vergelijken met een verstandig man, die zijn huis op de rots gebouwd heeft' (vers 24). Is je levenshuis bouwen op Christus hetzelfde als doen wat Hij in de Bergrede gezegd heeft?

Onderlinge verhouding

Het onderscheid tussen observatie, interpretatie en toepassing is in die zin kunstmatig dat ze in elkaar overvloeien. Wanneer gaat het nog over gebedsverhoring zoals Mattheüs er over schrijft

(observatie en interpretatie) en wanneer komen mijn eigen (onverhoorde?) gebeden in beeld (toepassing)? In de praktijk is het juist wel goed als de aandacht als vanzelf van het ene naar het andere 'veld' verschuift, zolang ze maar alle drie aan bod komen. Als je ziet dat in de tweede helft van Psalm 23 het beeld van de herder wordt losgelaten, ga je vanzelf vragen welk beeld er dan wel gebruikt wordt (observatie) en wat dat betekent (interpretatie). En als je merkt dat de Here Jezus er groot belang aan hecht dat we Hem niet alleen aanhoren maar ook gaan doen wat hij zegt, dan schiet het al gauw door je hoofd: neem ik de richtlijnen uit de Bergrede wel serieus? Of denk ik te snel dat God wel zal begrijpen dat ik mijn vijanden niet kan liefhebben (Mattheüs 5:44) en dat Hij me dat wel vergeven zal (toepassing)? Zo wissel je steeds in aandacht tussen de drie zijden van de driehoek in de figuur.

De volgorde observatie, interpretatie, toepassing is in wezen heel logisch. Er kan pas zinnig over betekenissen gesproken worden als de tekst goed gelezen is, het gaat per slot van rekening over de boodschap *van de tekst*. En de vraag 'wat heeft dit mij te zeggen?' kan pas gesteld worden als de betekenis van de tekst begrepen is. Maar dit wil beslist niet zeggen dat het drie opeenvolgende fasen in het kringgesprek of in je stille tijd moeten zijn. Liever niet, want dan wordt het heel kunstmatig. Het is beter om telkens te wisselen van aandachtsveld, dan om star een methode van drie stappen toe te passen. Het kan bij een kringgesprek bijvoorbeeld heel pakkend zijn om eerst bij de eigen ervaring in te zetten (toepassing), om vervolgens te zien wat de Bijbel er over zegt (observatie en interpretatie). De relevantie van het bijbelgedeelte springt dan meteen in het oog. Daardoor is je interesse gewekt en ga je met meer belangstelling lezen.

Lezen (observeren)

Bij het verkennen van de tekst spelen vooral taalkundige en historische aspecten een rol. Het gaat nu nog niet om de (theologische) betekenis van het bijbelgedeelte, maar om de vraag of de informatie van de tekst in taalkundig en historisch opzicht goed begrepen wordt. Hoe steekt de tekst in elkaar? Zit er een bepaalde opbouw in? Werkt de schrijver toe naar een climax? Gebruikt hij voorbeelden, argumenten, tegenstellingen of herhalingen? In 2 Timotheüs 2:4-6 zie je bijvoorbeeld dat de beelden elkaar snel afwisselen:

'Lijd verdrukkingen als een goed soldaat van Jezus Christus. Niemand die in het leger dient, wordt verward in de zaken van het levensonderhoud, opdat hij hem kan behagen die hem voor de krijgsdienst aangenomen heeft.

En ook als iemand aan een wedstrijd deelneemt, krijgt hij geen krans als hij de spelregels niet in acht heeft genomen.

De landbouwer die zware arbeid verricht, moet als eerste in de vruchten delen.'

Paulus wijst Timotheüs op het voorbeeld van een soldaat, een atleet en een boer. Boeiende vergelijkingen uit heel verschillende leefwerelden.

Vraag je dus af of je de tekst taalkundig, grammaticaal begrijpt. Zie je hoe de zin loopt? Is er geen verwarring rond woordbetekenissen? Heb je echt scherp wat bijvoorbeeld een woord als 'uitverkiezing' bij Paulus betekent? En waarom worden sommige mensen in de Evangelieën 'zondaren' genoemd? We zijn toch allemaal zondaar? Wat is ootmoed, en wat betekent goedertierenheid? Kortom, begrijp je de tekst als taaluiting? Vooral bij wat oudere vertalingen kan het zijn dat een woord in het Nederlands inmiddels iets anders is gaan betekenen. Als in de Statenvertaling geconstateerd wordt dat Petrus en Johannes 'slechte mensen' zijn (Handelingen 4:13), dan heeft dat niets met hun zondige aard te maken. 'Slecht' betekende vroeger 'eenvoudig'. 'Bekennen' is wat anders dan een schuldbelijdenis afleggen en God 'vrezen' is heel wat anders dan bang voor Hem zijn.

Als je dat allemaal wel weet, is het prima. Maar heb je geen idee, lees dan liever een vertaling die je wel begrijpt. Want als je de taal niet snapt, kom je gemakkelijk tot een verkeerde uitleg. Toen David bad 'red mijn ziel' (Psalm 6:5) bedoelde hij niet dat hij het niet erg zou vinden om te sterven, als hij maar voor eeuwig behouden zou zijn. Het woord 'ziel' wijst hier juist op zijn leven op aarde. Lees vers 6 er maar eens achteraan:

'Keer terug, HEERE, red mijn ziel,
verlos mij, omwille van Uw goedertierenheid.
Want in de dood is er geen gedachtenis aan U,
wie zal U loven in het graf?

Bij verhalen heb je vaak al een bepaald beeld voor ogen. Eens heb je er een voorstelling van gemaakt. Misschien afkomstig uit een kinderbijbel of van een verhaal door de leiding van de kinderclub of zondagschool. Maar als je nauwkeurig leest, moet je zo'n beeld vaak bijstellen. Op veel afbeeldingen van de tempelreiniging zie je duiven rondfladderen. Dan zouden de duivenverkopers ernstig benadeeld zijn. De veeverkopers konden hun dieren wel weer vangen en de wisselaars konden hun geld oprapen, maar de duivenverkopers waren hun handelswaar kwijt. Maar het beeld van de rondfladderende duiven komt niet uit de Bijbel. Daar staat alleen: Jezus 'keerde de tafels van de wisselaars om en de stoelen van hen die de duiven verkochten' (Matteüs 21:12; Markus 11:15). Nou zal je dogmatiek hierdoor niet ingrijpend veranderen, maar je krijgt toch een wat ander beeld van het optreden van de Here Jezus. Hij was er niet op uit om mensen te benadelen. Hij wilde alleen maar dat de hele tempel een plaats was waar gebeden kon worden, ook de voorhof die bestemd was voor niet-Joden, die nu in een marktplaats veranderd was. Niet-Joden moesten net zo goed welkom zijn in de tempel van de God van Israël (1 Koningen 8:41vv).

Ook inzicht in de historische achtergrond van een tekst is belangrijk voor een goed verstaan. Natuurlijk hoeft je niet volledig op de hoogte te zijn van de wereldkaart in de tijd van Abraham of van de hellenistische cultuur in de tijd van het Nieuwe Testament, maar een beetje begrip van de achtergronden is wel nodig. Zo zul je bij het lezen van de Evangeliën toch wel ongeveer moeten weten wat een tollenaar of een Farizeeër is. Dit kan van de gespreksleider van een bijbelkring wat voorbereiding vragen. Maar met een goede studiebijbel kom je al een heel eind.

In hoofdstuk 3 zullen we verder onderzoeken wat kan helpen bij het goed observeren van de bijbeltekst.

Luisteren (interpreteren)

Eenzijds wordt er bij de interpretatie gekeken naar de bedoeling van de bijbelschrijver. Anderzijds wordt gevraagd naar de betekenis in onze tijd. Die twee hoeven niet altijd samen te vallen. Dat kan te maken hebben met de voortgaande ontwikkeling binnen de Bijbel zelf, met de situatiegerichtheid van bepaalde uitspraken, of met het culturele gewaad van de Bijbel. Van alle drie een voorbeeld.

Al binnen de Bijbel zien we op veel terreinen een ontwikkeling, bijvoorbeeld wat betreft de offerwetten of de reinigingsvoorschriften van het Oude Testament (zie bijvoorbeeld Markus 7:19). Was de oorspronkelijke betekenis van de offerwetten dat in een aantal gevallen een lam letterlijk geslacht moest worden, in het Nieuwe Testament is dat niet meer zo. Er kan dus verschil zitten tussen de oorspronkelijke bedoeling van de auteur en de betekenis voor vandaag omdat het heilsplan van God zich verder ontwikkeld heeft.

Het kan ook zijn dat we met een specifieke situatie te maken hebben, waardoor we de boodschap niet universeel van toepassing kunnen verklaren. Als de Here Jezus tegen de rijke jongeling zegt 'verkoop alles wat u hebt en geef het aan de armen' (Markus 10:21), dan betekent dat in onze tijd

nog niet per se dat christenen geen bezittingen mogen hebben. De opdracht aan de rijke jongeling is niet algemeen geldig. Het is een oproep aan een concrete persoon in de tijd dat de Here Jezus op aarde was om alles op te geven en Hem te volgen. Andere leerlingen hadden wel degelijk bezittingen, zoals een huis of een schip.

Dat de betekenis voor ons niet hetzelfde hoeft te zijn als voor de eerste hoorders, wil niet zeggen dat de boodschap van de Bijbel tijdgebonden is. Maar wel cultuurbepaald: de betekenis van allerlei verschijnselen of gedragingen kan van cultuur tot cultuur verschillen, zoals het afscheren van het haar, het bedekken van het hoofd, of het dragen van een 'jurk' door mannen. Ook wat dat betreft kun je iets niet zomaar overnemen 'omdat het nu eenmaal in de Bijbel staat'. In Handelingen 18:18 lezen we dat Paulus zijn hoofdhaar liet afknippen of afscheren. 'Hij had namelijk een gelofte gedaan', wordt er ter verklaring aan toegevoegd. Wie vandaag de dag zijn hoofd kaal laat scheren, zal daar andere motieven voor hebben.

Bij de interpretatie vraag je je dus twee dingen af. Enerzijds: wat wilde de schrijver aan zijn lezers communiceren? Zou je dat in eigen woorden kunnen navertellen? Of in een parafrase van de tekst kunnen opschrijven? En anderzijds: wat is de betekenis voor ons? Wat zijn de blijvende normen en waarden, ook als we het gedrag van vroeger niet hoeven te kopiëren?

We zitten met de tweede vraag op de rand van de toepassing. Toch gaat het hier nog niet over de praktijk van ons leven, maar over de vraag of de betekenis voor ons op dezelfde manier onder woorden gebracht moet worden als de betekenis voor de eerste lezers. Of zijn er verschuivingen opgetreden waar we rekening mee moeten houden? De Here Jezus zei eerst dat Hij alleen gezonden was tot de verloren schapen van Israël (Mattheüs 15:24), maar na zijn opstanding dat het Evangelie aan alle volken gebracht moest worden (Mattheüs 28:19). Dat is geen tegenspraak, maar een ontwikkeling; blijkbaar is door zijn dood en opstanding de scheidsmuur tussen Israël en de volken weggefallen (zie Efeziërs 2). Mattheüs 15:24 betekent voor ons dus niet dat wereldzending tegen de bedoeling van God ingaat. Jezus' leerlingen mochten niet naar niet-joodse volken of naar de Samaritanen gaan (Mattheüs 10:5). Dat verbod geldt voor ons niet.

Bij de interpretatie maken we dus de overgang van de situatie van de tekst naar die van ons, van 'toen' naar 'nu'. Vandaar de diagonale streep dwars door de figuur aan het begin van deze paragraaf. In hoofdstuk 4 zullen we een en ander verder bespreken.

Leren (toepassen)

Het derde aspect van ontdekkend bijbellezen is het toepassen. Bij de verwerking van de boodschap voor onszelf moeten we niet alleen denken aan strikt persoonlijke toepassingen, laat staan dat we de bijbelse boodschap mogen versmallen tot een zaak voor de individuele geloofsbeleving of spiritualiteit alleen. We zullen ons ook afvragen wat een en ander betekent voor de kerk waar we lid van zijn en de wereld waarin we leven. Maar wel in die zin dat we *zelf* lid zijn van die kerk en functioneren in die wereld. De toepassing gaat dus niet over anderen, maar over onszelf, in alle relaties en omstandigheden waarin we leven.

Toepassen betekent niet alleen verandering van gedrag. Het gaat over elke invloed van de bijbelse boodschap op ons. Gaan we de werkelijkheid anders *belev*en? Hebben we God beter leren *kennen*? Zijn we over bepaalde zaken anders gaan *denken*? Krijgen we meer zicht op de *doorwerking* van het Evangelie in ons bestaan? Moeten we ons *spreken* of *handelen* corrigeren?

Bijbellezen is levenslang leren. Als God ons door zijn Woord aanspreekt, dan vraagt dat om reactie. Dat zie je al binnen de Bijbel. Het spreken en handelen van God stelt mensen voor de keus. Zullen ze naar Hem luisteren, in Hem geloven en gehoorzamen? Of wijzen ze Hem af en gaan ze tegen Hem in?

In onze reactie geven we vorm aan onze relatie met God. Niet de illusies die je over jezelf koestert maken je een waardevol mens, maar je concrete optreden. P.D. James maakt in haar boek *Tehuis met vele vrienden* een prachtige opmerking over iemand die zich verbeeldt graag gasten te ontvangen: 'Maar in werkelijkheid verlangde hij naar de bevrediging die gastvrijheid gaf zonder de last van gasten.' Zo zou je er ook naar kunnen verlangen een goed christen te zijn, zonder dat het je iets kost. Maar dat gaat niet. De Here Jezus zei: 'wie zijn kruis niet op zich neemt en Mij navolgt, is Mij niet waard. Wie zijn leven vindt, zal het verliezen; en wie zijn leven verliest omwille van Mij, zal het vinden' (Mattheüs 10:38v). Dat zijn pittige uitspraken. Jezus wil ons alles geven, maar vraagt dat wij ons dan ook helemaal aan Hem willen overgeven.

Een bijbelstudie zonder toepassing is als een rijbewijs zonder auto, een kookles zonder maaltijd, een boswachter in een woestijn. Je kunt eindeloos discussiëren over moeilijke teksten, maar niemand wordt er beter van. Omgekeerd belooft de Here Jezus dat wie Hem echt wil volgen, leven vindt. Eeuwig leven. Als je dat ziet, dan wil je graag gehoor geven aan de boodschap van de Bijbel. Het is geen verplichting, het is genade!

Meer over het toepassen van de Bijbel vind je in hoofdstuk 5. Maar eerst iets meer over de zin van bijbellezende.

Aandachtspunt

- Stel jezelf bij het lezen van een bijbelgedeelte drie vragen: wat staat er precies? wat betekende dat toen en wat betekent dat nu? en: hoe beïnvloedt dit mijn leven?

Verwerking

- ✓ Wat is het laatste gedeelte dat je gelezen hebt uit de Bijbel? Lees het nog eens aandachtig door. Maak aantekeningen op het gebied van observatie, interpretatie en toepassing. Hoe heeft dit je inzicht verdiept?
- ✓ Hoeveel aandacht geef je normaal gesproken aan de drie aspecten lezen, luisteren en leren? Hoe kun je hier zo nodig meer balans in aanbrengen?
- ✓ Hoe heeft het lezen van de Bijbel je leven verrijkt? Welke genade heb je daarin ervaren?

1.3 Wat betekent de Bijbel voor jou?

In de Koran worden Joden en christenen 'mensen van het boek genoemd'. Toch is het christelijk geloof niet echt een boekreligie. Het gaat uiteindelijk niet om het boek. We *hebben* een boek, maar we *geloven* in een Persoon. Niettemin is de Bijbel ontzettend belangrijk. Want voor onze redding moeten we het van Gods Woord hebben! En niet van onze eigen vroomheid of religieuze bevlogenheid. Je kunt blij zijn met de toenemende belangstelling voor spiritualiteit. Maar spiritualiteit redt niet. Jezus redt, door het geloof in Hem. En we leren Hem kennen via de Bijbel.

Neem en lees

Ongeveer de helft van alle Nederlanders bezit een Bijbel, maar ongeveer een op de acht leest er ook regelmatig uit, dat wil zeggen eens per week of vaker. Miljoenen exemplaren liggen vrijwel ongebruikt in de kast. Wat een gemiste kansen! Door de bank genomen neemt de bijbelkennis af. Maar wat wil je ook. Hoeveel tijd besteden we eraan? Vergelijk het eens met de tijd die je voor de tv of achter je laptop of tablet doorbrengt. Waar word je dan meer door gevormd, denk je? Wat is je

ideaal, hoeveel tijd zou je aan bijbelstudie willen besteden? Als je daar niet tevreden over bent, doe er dan wat aan. Ga een jaar bijbelschool doen, ga een leesrooster gebruiken of een cursus volgen. En vooral, meld je aan bij een bijbelkring. Als je er met elkaar over praat, komt de tekst tot leven en word je er opnieuw door aangesproken.

‘Neem en lees’, hoorde Augustinus toen hij geestelijk diep in de put zat. Hij pakte de brief aan de Romeinen en las het eerste waar zijn oog op viel. ‘Terstond ... stroomde als het ware het licht der gemoedsrust mijn hart binnen en alle duisternis van twijfel vlood heen’ (Augustinus 333). Anderen hebben hetzelfde ervaren. Maarten Luther kwam tot een doorbraak toen hij uit Romeinen 1: 17 en 3:28 begreep dat ‘gerechtigheid Gods’ betekent dat God een mens puur uit genade vrijspreekt. Hij is vooral bekend geworden door zijn 95 stellingen tegen de aflaat, maar hij is in zijn leven veel meer bezig geweest met het vertalen van de Schrift in het Duits. De Bijbel was toen alleen beschikbaar in het Latijn, maar Luther wilde dat iedereen hem kon lezen in zijn eigen taal. Dat vond hij belangrijk. Het Woord van God heeft geen bemiddeling nodig, was zijn mening, niet van een gewijde priester, en ook niet van een geschoolde theoloog. De bijbelschrijvers gebruikten gewone taal, die voor iedereen te volgen is.

Deze uitspraak is niet zo bedoeld dat een bepaalde uitlegkundige traditie niet meespeelt of niet mee mag spelen, maar wel zo dat iedereen van welke traditie dan ook direct naar de Schrift kan grijpen en daarin ook niet teleurgesteld zal worden. Met betrekking tot onze zaligheid, het herstel van de relatie met God, zegt de Bijbel duidelijk waar het op staat. Dat kun je niet missen (Nederlandse Geloofsbelijdenis, artikel 2).

Niet alleen in het verleden, maar nog steeds komen mensen tot geloof door het lezen van de Bijbel. Stan Telchin beschrijft in zijn boek *Verraden!* hoe hij als Jood door het lezen van het Nieuwe Testament Jezus ontmoette en Hem ging volgen.

Gewoon de Bijbel lezen

Misschien denk je nu wel : ‘Ik zou wel willen dat het allemaal zo gemakkelijk was, maar zo ervaar ik dat niet.’ Dat is ook waar. De Bijbel is een moeilijk boek. Bij alle goede wil om te lezen en te begrijpen, ontbreekt het niet zelden aan het vertrouwen dat deze poging ook slaagt. Je komt raadselachtige passages tegen en verhalen die je tegen de borst stuiten. Bovendien is het beroep op de Bijbel in onze tijd geproblematiseerd. Je kunt nauwelijks nog zeggen ‘dit staat er en dat betekent het’, hooguit ‘ik denk dat ...’. Toch hoeft dit alles je niet tegen te houden om maar gewoon te gaan lezen. Je hoeft niet alles te begrijpen om door de waarheid van het Evangelie aangesproken te worden. Je hoeft het niet direct met alles eens te zijn om te kunnen geloven. Want het gaat in de eerste plaats om een relatie: om God te leren kennen door Jezus Christus. In een relatie is begrijpen niet het allerbelangrijkste. Een kind zal z’n ouders misschien niet helemaal begrijpen, maar wel ervaren dat ze van hem houden. Ook op momenten dat hij het hartgrondig met hen oneens is. Stap dus niet in de valkuil om te denken dat je alles begrijpen moet. In feite geloof je lang niet alles wat je begrijpt en begrijp je lang niet alles wat je gelooft. Bijbelkringleiders maken nog wel eens de fout om te beginnen met de vraag: ‘Wat begrijp je niet?’ Waarschijnlijk denken ze dat een zinnig gesprek niet mogelijk is als niet eerst alle moeilijkheden zijn opgelost. Maar het gevaar is dat je blijft hangen in problemen waar je waarschijnlijk toch niet uitkomt. Een hele kring kan verzanden door telkens terugkerende hete hangijzers als uitverkiezing, doop, Israël in de eindtijd, en ga zo maar door. Dat zet geen zoden aan de dijk. Ga niet telkens in discussie over thema’s waar christenen het al eeuwen over oneens zijn. Maar deel met elkaar wat je wel begrijpt en bouw elkaar daarmee op.

Wie zich er nauwelijks in verdiept, kan roepen 'oh, de Bijbel, die ken ik wel.' Wie er echt mee aan de slag gaat, weet wel beter. Maar laat je niet ontmoedigen. Ga gewoon door met lezen. Het is net als met het leren van een vreemde taal. In het begin ben je misschien geneigd om op te geven, zo weinig begrijp je ervan. Maar stel dat het de taal van je geliefde is, dan zet je toch door? Al zul je nuances blijven missen en tegen je beperkingen aan blijven lopen. Gaandeweg leer je steeds beter met elkaar te communiceren. Niet perfect, maar goed genoeg.

Verwachtingsvol lezen

Ook de mooiste belevenissen kunnen routine worden. Een huwelijk dat spetterend begon, wordt gezapig. Een bruisende kunstenaar verliest zijn gedrevenheid. Je enthousiasme voor de Bijbel bekoelt. Iemand die pas tot geloof gekomen was, vertelde dat hij drie dagen en nachten achter elkaar door was blijven lezen. Hij kon gewoon niet meer ophouden. Het ene gedeelte was nog mooier dan het andere. Maar dat houdt je geen jaar vol. En dat hoeft ook niet. Het mag best een rustige gewoonte worden. Prima zelfs. Maar houd de spanning er wel in.

Lezen aan tafel, wekelijkse kerkgang, dagelijkse stille tijd, het zijn goede gewoontes, zolang ze niet vervallen in sleur. Neem er geen genoeg mee als ze verzand zijn in een nietszeggend ritueel. In een goed huwelijk raak je niet op elkaar uitgekeken. Als je de goede studie gekozen hebt of het juiste beroep, dan blijft het je boeien. En als de Bijbel belangrijk voor je is, dan zal de waarheid telkens voor je oplichten en zul je Gods genade steeds opnieuw ervaren.

Ongeveer ieder jaar met Pinksteren wordt Handelingen 2 gelezen. En ook bij het persoonlijk lezen was het al vaak langs gekomen. Ik dacht dat ik het wel zo'n beetje kende. Petrus vertelt er dat al die vreemde verschijnselen die zich voordeden, er mee te maken hadden dat God zijn Heilige Geest op de gelovigen uitstortte. Dacht ik. Maar ineens viel het me op, dat het er toch net even anders staat. Petrus zei: 'Deze Jezus heeft God doen opstaan, waarvan wij allen getuigen zijn. Hij dan, Die door de rechterhand van God verhoogd is en de belofte van de Heilige Geest ontvangen heeft van de Vader, heeft dit uitgestort wat u nu ziet en hoort' (Handelingen 2:32v). Zie je het? De Vader heeft de beloofde Heilige Geest aan zijn Zoon gegeven, en het is Jezus Die de Geest over de mensen uitstort. Opnieuw raakte ik ervan onder de indruk dat Jezus centraal staat en dat we werkelijk alles aan Hem te danken hebben (Kolossenzen 2:9v). God doet niets buiten Hem om. Hoe groot is Hij!

Leg je er daarom niet bij neer als het je allemaal even niets meer zegt. Blijf verwachten dat God tot je spreekt door zijn Woord. Als je biddend blijft luisteren, zal dat zeker gebeuren. Ontdekkend bijbellezen kan je daarbij helpen.

Aandachtspunt

- Blijf lezen in de Bijbel, ook als je dingen tegen komt die je niet begrijpt of die je tegen de borst stuiten. Gaandeweg raak je er vertrouwd mee en ga je Gods stem steeds beter verstaan.

Verwerking

- ✓ Hoe vaak en wanneer lees je in de Bijbel? Wat zou je daar eventueel aan willen veranderen, en hoe ga je dat doen?
- ✓ Wat helpt jou om niet weg te zakken in een betekenisloze sleur, maar om fris te blijven lezen?
- ✓ Wanneer was de laatste keer dat je echt geraakt werd door een tekst? Hoe kwam dat?

2. DE ROL VAN DE EIGEN LEEFWERELD

Lezen met je eigen leesbril

Bij het lezen nemen we altijd onszelf mee. Daar kun je een groot probleem van maken. ‘Voor een aantal mensen is de mogelijkheid van betekenisvol lezen een omstreden zaak geworden’ (Van Bruggen 1981, 16). De een legt de Bijbel immers heel anders uit dan de ander. Wie zal zeggen wie er gelijk heeft? Als het al zo is dat een tekst één betekenis heeft, dan kun je toch nooit met zekerheid zeggen dat jij die ontdekt hebt en dat alle anderen fout zitten. Objectieve waarheid bestaat niet. Iedereen zoekt zijn eigen interpretatie. ‘Postmoderne mensen maken hun eigen betekenis uit de (betekenisloos geworden) tekst’ (Van Bruggen 2002, 168).

Hier zou in filosofische zin best het een en ander over te zeggen zijn, maar daar is dit boek niet voor bedoeld. We houden het maar bij de opmerking dat we onszelf altijd meenemen bij alles wat we doen en bij elke vorm van communicatie. Meestal doen we daar terecht niet moeilijk over. Want hoewel het waar is dat we bijvoorbeeld in een gesprek vanuit onze eigen kaders luisteren en spreken, is het toch wel degelijk mogelijk om de ander beter te leren kennen en van hem te leren. Ook als de gesprekspartner van een andere generatie is of qua cultuur van ons verschilt. Het kost wat moeite, maar het lukt wel.

Met de Bijbel is het niet anders. Je kunt zelfs stellen dat het van groot belang is dat je ‘jezelf meeneemt’. De Bijbel wil op een persoonlijke manier gelezen worden. We worden er met elke vezel van ons bestaan in betrokken. Dat wil niet zeggen dat we onze eigen gedachten opdringen aan de tekst. Ook al lezen we subjectief, daarom kunnen we nog wel goed leren luisteren. En de leestrategie waar we in staan, kan ons daarbij helpen. We mogen profiteren van de wijsheid van degenen die ons in het bijbellezen zijn voorgedaan.

2.1 Waar is mijn leesbril?

Mensen zijn subjectieve wezens en lezen dus altijd met een ‘bril’ op. Alleen een verstokte biblicist zal misschien zeggen ‘ik pas de Bijbel letterlijk toe in mijn eigen leven; ik lees het gewoon zoals het er staat en handel daarnaar’. In werkelijkheid doet niemand dat. Een voorganger zei: ‘Als we gehoorzaam willen zijn aan Jezus, dan moeten we ons op dezelfde manier laten dopen als Hij, dat wil zeggen op volwassen leeftijd in de Jordaan.’ Met alle goede bedoelingen strandt zo’n uitspraak op twee fronten. In de eerste plaats kunnen we ons niet op precies dezelfde manier laten dopen, want Johannes de Doper, die Jezus doopte, is niet langer in leven. En in de tweede plaats is gehoorzamen wat anders dan nadoen. Bovendien, waarom zou dat alleen voor de doop gelden? Waarom niet voor Jezus’ gang naar de synagoge, of zijn manier van kleden en eten? Met andere woorden, ook zo iemand maakt keuzes bij de interpretatie van de Bijbel. Ook zo iemand heeft een ‘leesbril’.

De vraag is niet of je een bril op hebt, maar of de glazen goed geslepen zijn. Slechte lenzen zullen het beeld vertroebelen. Een goede leesbril helpt juist om de tekst scherp te krijgen. Laten we dus maar eens langs gaan waar we uit kunnen kiezen en wat het lezen belemmert en wat juist helpt om beter te zien.

Leesbrillen

Bij het lezen doen allerlei invloeden zich gelden. Zoals die van de cultuur waar we in leven. We zijn ons er wel van bewust dat het er in de Bijbel vaak anders aan toegaat wat betreft wonen en werken,

eten en drinken, huwen en rouwen en wat al niet. We komen allerlei 'vreemde' gebruiken tegen als trouwen met de vrouw van je kinderloos gestorven broer (Deuteronomium 25:5) en het overhandigen (Ruth 4:7) of als belediging werpen (Psalm 60:10) van een schoen. Dat laatste bleek bij het bezoek van president Bush aan Irak in december 2008 nog steeds in zwang te zijn.

Allemaal voor ons rare gewoonten dus. Waarbij we meestal vergeten dat wij zelf net zo goed door onze cultuur bepaald worden. Maar ons eigen gedrag vinden we normaal. Baantjer vertelt in een van zijn boeken de anekdote van een Amsterdammer die elke vrijdag bloemen legde bij het graf van zijn overleden vrouw. Hij ontmoette dan vaak een oude Chinese man die iets verderop een schaal met eten voor zijn gestorven zoon neer zette. Dat vond hij nogal merkwaardig. Toen hij een keer zijn schroom overwonnen had, vroeg hij: 'Waarom doet u dat? Wanneer komt uw zoon het opeten, denkt u?' Waarop de oude Chinees antwoordde: 'Op dezelfde dag dat uw vrouw naar uw bloemen komt kijken.' Tja.

Hoe groot is de invloed van de culturele leesbril? Wat ontleen we echt aan de Bijbel en wat vinden we er al te gemakkelijk van onze eigen opvattingen in terug? Op een gegeven moment herontdekten we de grote waarde van de gaven van de Geest. Daar staat niet eens zoveel over in het Nieuwe Testament. Waarom vinden we dat dan plotseling zo belangrijk? Zou dat ook te maken kunnen hebben met de aandacht voor zelfontplooiing in onze cultuur?

Ook wat je van je geloof verwacht, kleurt hoe je leest. Als je vooral op zoek bent naar troost en bemoediging, dan vind je dat ook. Daar is op zich niets mis mee, want het Evangelie voorziet daar overvloedig in. Maar er zijn ook vermaningen en richtlijnen, en een zendingsopdracht, om maar eens iets te noemen. Lees je daar dan niet overheen? Het gevaar is, dat je verwachtingen gaan bepalen wat je waar wilt hebben. Als je vooral op zoek bent naar geborgenheid, wordt het heel belangrijk dat God in de Bijbel *Abba*, papa genoemd wordt, al is het maar een paar keer. Dan kan de kern van het Evangelie lijken te zijn, dat kind van God zijn betekent dat je als een klein kind op schoot mag zitten. Het klopt alleen niet. 'Het moge zo zijn dat kindertjes in Israël vandaag *Abba* roepen als ze een snoepje willen, maar in het Aramees van Jezus' tijd was het een formele aanspraak waarmee een volwassen zoon zijn vader aansprak.' (Smouter 13). Paulus vertaalt *Abba* dan ook met het Griekse woord voor vader, en niet met papa (Romeinen 8:15; Galaten 4:6). Nu mogen we zeker bij God schuilen (bijvoorbeeld Psalm 7:2), maar wel met eerbied en ontzag. Want er staat ook: 'onze God is een verterend vuur' (Hebreeën 12:29). Je moet niet het ene omarmen en het andere negeren. Dan krijg je een halve waarheid, een scheve voorstelling van zaken.

Als je van mening bent dat alle godsdiensten naar God leiden, dan zul je geneigd zijn om absolute uitspraken van Jezus als 'Niemand komt tot de Vader dan door Mij' (Johannes 14:6) wat te verzachten. En als je gelooft dat de genade alleen aan uitverkorenen mag worden aangeboden, dan moet je in het reine zien te komen met de uitspraak van Paulus dat God 'wil dat alle mensen zalig worden en tot kennis van de waarheid komen' (1 Timotheüs 2:4).

De kerk waar je lid van bent, of waarin je bent opgegroeid, kan heel bepalend zijn voor de manier waarop je de Bijbel leest. Als elke preek gaat over de redding van de ziel, dan is het niet verwonderlijk als je gaat denken dat dat de kern van het Evangelie is. Maar als de dominee steeds zegt dat Jezus de partijganger van de armen was, dan lijkt sociale bewogenheid centraal te staan. Het gaat me er nu niet om of genoemde standpunten al dan niet juist zijn, maar om te laten zien dat er allerlei redenen zijn waarom het moeilijk is om open en onbevangen de Bijbel te lezen. Cultuur, opvoeding, opleiding, persoonlijk geloof en kerkelijke ligging zetten ons allemaal een leesbril op de neus. Elke geloofsrichting heeft bovendien zijn eigen jargon, waardoor je in sommige woorden of uitdrukkingen in de Bijbel een betekenis hoort die niet bedoeld is. Zo zal een reformatorisch christen

bij het woord 'behouden' waarschijnlijk denken aan redding voor de eeuwigheid, maar in Jakobus 5:15 verwijst het naar lichamelijke genezing. En in kringen waar men gewend is te spreken over 'een leven van aanbidding' zal men zich misschien niet realiseren dat het woord 'aanbidding' in die betekenis in de Bijbel niet voorkomt.

Hoe ga je er mee om?

Bij judo is het de kunst om de kracht van je tegenstander in je eigen voordeel te laten werken. Leer zo ook de zaken die je beïnvloeden bij het lezen een plek te geven en te benutten om juist tot een beter begrip van de bijbelse boodschap te komen. Daarvoor moet je je in de eerste plaats van die invloeden bewust zijn. Wat heb je van huis uit meegekregen? Wat is daarvan bepaald door de eigen (sub-)cultuur, ook al werd het misschien als christelijke leefregel gebracht? Hiermee wil niet gezegd zijn dat zulke regels verkeerd zijn. We moeten de bijbelse normen in onze eigen cultuur tot gelding brengen. We zoeken eigentijdse vormen voor eeuwige idealen. Maar het kan ontsporen als we een vorm in stand houden, zonder dat dit gedrag inhoudelijk gemotiveerd is. Waarom zouden we op zondagmorgen de kerkklokken luiden in een tijd waarin iedereen een wekker heeft? Als je aan zoiets religieuze betekenis gaat hechten, dan maak je van een praktische maatregel een sacraal gebeuren. Maak je eigen vooronderstellingen expliciet; schrijf eens op waar je zoal van uit gaat nog voordat je gaat lezen. Hoe zie je God? Waarom geloof je? Hoe ziet het leven van een christen er volgens jou uit? Probeer oprecht kritisch te zijn op je eigen overtuigingen. Het kan zijn dat de Bijbel toch een andere kant op wijst. Luister dan eerlijk naar wat de schrijvers te zeggen hebben. Bid om wijsheid. Praat met andere christenen, kijk over kerkmuren heen. Zoek niet geforceerd naar je eigen gelijk. Zwaai niet met toverstokjes en bluff niet. Als je twijfelt, geef dat dan eerlijk toe.

Je komt nog wel eens tegen dat onzekerheden met een toverstokje worden weggewuifd. Een student die zijn standpunt niet vanuit de Bijbel kon onderbouwen, zei: 'Maar toch heeft de Heilige Geest me er van overtuigd dat het waar is.' Daarmee kun je anderen de mond snoeren. Maar geloof je nou echt dat de Heilige Geest, los van de Schrift, iedereen zijn privéwaarheid openbaart? Waar blijft dan de gemeenschap der heiligen, als je geen gemeenschappelijke bron voor de waarheid hebt? Zeg ook niet te snel 'God zegt', als je bedoelt: 'ik meen uit de Bijbel te begrijpen'. Of: 'na intensief gebed heb ik ontdekt dat...' God heeft ons nooit onfeilbaarheid beloofd.

Wees dus bescheiden. Leg het Woord van God in het midden en luister naar elkaar. Kijk mee door elkaars bril en help elkaar om scherper te zien. Uiteindelijk moet ieder in zijn eigen geweten van harte overtuigd zijn. Zoek de balans tussen de normativiteit van de bijbelse boodschap, waarop je elkaar mag aanspreken, en de gewetensvrijheid van iedereen, die je moet respecteren.

Zoals de ouden zongen...

'Zoals de ouden zongen, piepen de jongen', zegt het spreekwoord. We hebben de bijbelse boodschap niet zelf bedacht. Het geloof is uit het horen, zegt ook de apostel Paulus (Romeinen 10:17). En in eerste instantie hebben we waarschijnlijk ook van anderen geleerd om de Bijbel te lezen en te interpreteren. Daar moet het niet bij blijven, want dan lezen we door de ogen van anderen en nemen automatisch hun vooronderstellingen en misvattingen over. Maar we moeten ook niet doorslaan naar de andere kant en helemaal voor onszelf willen uitmaken wat de betekenis is, zonder ons daarbij iets van anderen aan te trekken.

Een onbewuste leesbril kan tot vertekening leiden. Maar we hebben er wel een nodig. De kunst zal zijn om wat ons wordt aangereikt bewust te gebruiken om scherper te zien. Hoe kunnen we profijt trekken van de geloofstraditie waar we in staan? Ik denk op vier manieren.

Om te beginnen aanvaarden vrijwel alle kerken of gemeenten een geloofsbelijdenis. Vrijwel allemaal onderschrijven ze de Apostolische 'twaalf artikelen' of een variatie daarop, vaak aangevuld met belijdenisgeschriften uit later tijd. Die kun je allemaal zien als een samenvatting van de kern van de bijbelse boodschap. Generaties christenen hebben de Bijbel gelezen en zijn tot formuleringen gekomen over de centrale inhoud daarvan. Zo'n belijdenis staat niet boven de Bijbel en mag niet als een dwingend kader of als een filter bij het lezen worden gebruikt, maar kan wel enorm helpen om bij alle bomen het bos te zien. Want het gaat niet om losse gedachten of tips, maar om Gods geschiedenis met ons door alle eeuwen heen, om de komst van zijn Koninkrijk en hoe wij daar deel van kunnen uitmaken. Een goede belijdenis is als een kaart die laat zien waar de hoofdwegen lopen, zodat je niet verdwaalt. Lees de belijdenisgeschriften van je kerk eens door en let vooral ook op de bijbelse onderbouwing daarbij.

In de tweede plaats is het een goede gewoonte dat in de samenkomsten van de gemeente een gedeelte uit de Bijbel wordt uitgelegd. Een voorganger is als een gids, die je meeneemt op een wandeling door het landschap van de Schrift. Hij wijst je op bezienswaardigheden waar je zelf misschien overheen gekeken had. Een predikant kan putten uit een rijke uitlegkundige traditie. Wij mogen de vruchten daarvan plukken.

Ook vormen je medegelovigen een leeskring, waarbinnen je elkaar verder helpt om aan de hand van de Bijbel te groeien in geloof en gehoorzaamheid. Waarom zou je in je eentje ploeteren, als je met elkaar zoveel verder komt. Maak gebruik van het kringwerk in de gemeente om elkaar op te bouwen en aan te scherpen. Uiteraard kun je dit ook doen in interkerkelijke groepen, bijvoorbeeld van een christelijke studentenvereniging. En ook van het samen lezen met geïnteresseerde niet-christenen kun je bijzonder veel leren. Zij zien vaak andere aspecten van de tekst en stellen vragen waar je zelf niet opgekomen was.

En tot slot misschien wel het allerbelangrijkste: de gemeente waar je lid van bent is ook een gemeenschap, waarin je met elkaar het Evangelie uitleeft. Lees hierover eens *Een robuuste kerk* van Stanley Hauerwas. De toepassing van de bijbelse boodschap is niet alleen iets om over te praten. Leer en leven horen met elkaar in overeenstemming te zijn. Doe je best om in praktijk te brengen wat je zegt te geloven. Door de wisselwerking met de praktijk, ga je beter lezen. Zoals een stage in een opleiding helpt om de theorie handen en voeten te geven en de betekenis ervan te verduidelijken. Ook dat is een leesbril. Wie van koken houdt, ziet meer in een recept dan wie er geen benul van heeft. Wie er serieus naar streeft om een goed leven te leiden, overeenkomstig de wil van God, haalt meer uit wat Paulus schrijft over de vrucht van de Geest in Galaten 5. En voor een kerkenraad die zich bezint op de invulling van de ambten, springt de relevantie van 1 Timotheüs 3 en Paulus' brief aan Titus meteen in het oog. Ook in de nieuwtestamentische gemeenten was men immers al bezig met de vraag welke mensen geschikt zijn om oudste of diaken te worden.

Onbevangen verstaan

Van twee kanten loert er gevaar. We kunnen te naïef zijn bij het lezen, alsof een goed begrip vanzelfsprekend of gegarandeerd is. Alsof alles voor mij persoonlijk geschreven is, direct aansluit bij mijn belevingswereld en antwoord geeft op al mijn vragen. We lopen dan een groot risico dat we in feite de Bijbel laten buikspreken en er precies uithalen wat we denken nodig te hebben.

Aan de andere kant kunnen we ons ook te bewust worden van de kloof tussen de bijbelse boodschap en onze eigen tijd. Je kunt verlamd raken door het besef dat de bijbelschrijvers duizenden jaren terug leefden, in andere landen met andere culturen en dat je nooit zeker zult weten of je hen wel goed begrepen hebt. Wie zich nergens in verdiept, gaat in zalige onwetendheid zijn gang. Maar wie wel

een beetje op de hoogte is van allerlei discussies over de Bijbel, kan schrikken van de gapende afgrond van zijn eigen onkunde. Je kunt daar op verschillende manieren op reageren. Je kunt het hele idee van begrijpen wat er ooit bedoeld is loslaten en op postmoderne wijze je concentreren op de vervulling van je religieuze behoeften. 'Ik zal niet beweren dat ik de waarheid in pacht heb, en als jij het anders ziet, is dat wat mij betreft prima, maar hier heb ik voor mezelf wel wat aan.' Je kunt ook het zelfstandig lezen opgeven en volledig vertrouwen op deskundigen of op personen die voor jou geestelijk gezag hebben. De theologen moeten het maar uitzoeken, of de dominee of voorganger legt met gezag de Schriften uit en moet daarin gevolgd worden. In het ene geval versmal je het christelijk geloof tot een persoonlijke mening en verdampt het idee van een voor ieder geldende waarheid. In het andere creëer je een gezagsinstantie buiten en boven het Woord van God zelf. Wat de protestantse traditie betreft is dat een stap terug naar de Middeleeuwen.

Henri van der Goot wijst in *Onbevangen verstaan* een derde weg. 'In dit essay verdedig ik de stelling dat er in de christelijke geloofsgemeenschap een aan het wetenschappelijk bijbelonderzoek voorafgaande interpretatie van de Bijbel bestaat, en dat deze interpretatie, dit direct belijdende antwoord op de Bijbel, de voedingsbodem behoort te zijn van de theoretische benadering in theologie en bijbelwetenschap. In het moderne denken blijkt zich een merkwaardige omkering te hebben voorgedaan in de verhouding tussen leven en wetenschap. [...] In de theologie brengt dit onder meer met zich mee dat van deskundigen verwacht wordt dat zij de Schrift zullen interpreteren voor de gemeenschap der gelovigen. Mijn stelling is echter dat het tot de verantwoordelijkheid van de theologie en de bijbelwetenschap behoort het reeds bestaande geloofsantwoord nader uit te leggen' (Van der Goot 9). Met andere woorden, de wetenschappelijke verklaring komt niet in de plaats van de naïef gelovige, maar gaat daarvan uit en gaat daarop in. Zonder de resultaten van de wetenschap te negeren, zullen we op zoek moeten gaan naar een tweede naïviteit, een herwonnen 'onbevangen verstaan'. Je hoeft geen kok te zijn om een smakelijke maaltijd te kunnen bereiden en geen astronoom om te weten hoe het zit met een zonsverduistering of met de relatie tussen eb en vloed en de stand van de maan. Je hoeft geen theoloog te zijn om wijs te kunnen worden uit de Bijbel.

In het dagelijks leven zeggen we 'een goed verstaander heeft aan een half woord genoeg'. Laat het met het lezen van de Bijbel ook zo zijn. Een schriftwoord krijgt niet pas zin als het wetenschappelijk onderzocht is. De biddende luisteraar kan ook in een niet helemaal doorgronde tekst de stem van God horen. Niet los van de oorspronkelijk bedoelde boodschap, maar in relatie daarmee.

Aandachtspunten

- Wees je bewust van de vooronderstellingen die je meeneemt bij het lezen van de Bijbel.
- Maak op een positief kritische manier gebruik van de leestrategie waar je in staat.

Verwerking

- ✓ Welke leesbrillen bij de Bijbel heb je aangemeten gekregen? Welke zijn helpend en welke belemmerend? Wat kun je daaraan verbeteren?
- ✓ Hoe ervaar je de kloof tussen de bijbelschrijvers en jezelf? Hoe ga je daar mee om?
- ✓ Wie vormen jouw lees- en leefkring bij de Bijbel? Denk eens na of je wel voldoende gebruik maakt van de hulp van anderen bij het begrijpen en uitleven van het Evangelie.
- ✓ Hoe kun je onbevangen blijven lezen en tegelijk recht doen aan allerlei zaken die de wetenschap ons aanreikt?

2.2 Bijbellezen in de eenentwintigste eeuw

Laten we eens wat verder onderzoeken wat de cultuur waarin we leven en de verschuivingen die daarin optreden betekenen voor onze manier van bijbellezen. Want we zijn kinderen van onze tijd. Wie zijn tijd niet kent, kent zichzelf niet. Aan de andere kant moeten we ook onze eigen cultuur onder kritiek durven stellen. En desnoods tegen de stroom in durven gaan. Niet omdat we ons van de wereld waarin we leven af willen keren en ons in onze eigen subcultuur terug willen trekken. Maar omdat we geloven dat het christelijk geloof op een aantal terreinen betere alternatieven biedt. Een realistischer mensbeeld, een hechtere gemeenschap, een betere bescherming van het leven. We leven later dan de bijbelschrijvers, maar dat betekent niet dat we in alle opzichten verder zijn. Dat lijkt ons wel voor de hand liggend, want wij geloven dat nieuwer beter is. En ook dat is typisch iets van onze cultuur. Al kan dit ook gemakkelijk omslaan in 'vroeger was alles beter'. Want we zijn met z'n allen in beweging. De publieke opinie verandert snel. Normen en waarden verdwijnen en andere komen er voor in de plaats. We denken en leven al heel anders dan onze ouders en grootouders. Welke verschuivingen in levensbeschouwing of levensgevoel beïnvloeden de manier waarop we de Bijbel lezen?

Spiritualiteit

We leven in een tijd waarin alles maakbaar lijkt en het recht op een goed leven in voorspoed en gezondheid min of meer vanzelfsprekend is. Dat kan ook de manier waarop we in het geloof staan beïnvloeden. Uit een recent onderzoek onder christelijke studenten blijkt dat ze de Bijbel vooral lezen om er troost uit te putten en om praktische richtlijnen te ontvangen voor het eigen leven. Men grijpt vooral naar de Bijbel in situaties van verdriet of twijfel. Spiritualiteit kan dan een zoektocht worden naar een antwoord op onmiddellijke persoonlijke nood. Daar is op zich niets mis mee. Maar het kan wel leiden tot een enorme versmalling, tot een kokervisie bij het bijbellezen.

In het Onze Vader (Mattheüs 6:9-13) wordt ook gebeden voor alles wat we nodig hebben, voor levensonderhoud, vergeving en bewaring, maar dan wel in het meervoud. En binnen het kader van het Koninkrijk van God en alles wat voor de komst van dat Koninkrijk nodig is. Dit brede perspectief kan ons bewaren voor blikvernaauwing en ongeduld. Het gaat om Gods alles omvattende reddingsplan voor de wereld en niet in de eerste plaats om mijn verlanglijstje voor vandaag. Wie zijn eigen behoeften centraal stelt, wordt gauw teleurgesteld. Want God heeft ons wel het eeuwige leven beloofd, maar niet dat het ons altijd voor de wind zal gaan. Zijn Koninkrijk komt niet in één stijgende lijn, maar door tijden van oorlog en honger, verdrukking en benauwdheid heen. Lees bijvoorbeeld Mattheüs 24 of het boek Openbaring.

Winstpunt van de veranderende, op het persoonlijke leven gerichte spiritualiteit is wel dat God en zijn Woord niet op een afstand gehouden worden. Uit deze benadering spreekt de overtuiging dat het in de Bijbel niet gaat om een abstracte waarheid, maar om een persoonlijke verhouding tot God, ook van mij, hier en nu.

Informatiemaatschappij

Als we in de Bijbel op zoek gaan naar wat we direct nodig hebben, troost en leiding, dan kan dat gemakkelijk leiden tot selectief lezen en het opzoeken van lievelingspassages. Dat blijkt volgens genoemd onderzoek inderdaad het geval te zijn. Deze leeshouding, waarbij we onmiddellijk op zoek gaan naar de krenten in de pap, is ook wel te begrijpen. We leven in een informatiemaatschappij. Er komt zoveel op ons af, dat we om te overleven wel sterk moeten selecteren. De 'rijkdom' aan

informatie in onze tijd kan juist tot een enorme verarming leiden. Omdat er zo'n enorme overvloed aan data beschikbaar is, negeer je het meeste en ga je op zoek naar datgene wat je onmiddellijk nodig hebt. In de Bijbel is wijsheid een goed inzicht in het leven zoals God het bedoeld heeft, en dus de weg tot een gelukkig leven. Wij zouden ten onrechte kunnen menen dat we wijs worden door veel kennis te verwerven. Bovendien verwarren we vaak kennis met informatie. Maar informatie is nog geen kennis. Zeker niet in de bijbelse betekenis van het woord, waarbij het gaat om persoonlijk kennen en niet om de opslag van feitenmateriaal. Wie feitjes kan reproduceren, bezit nog geen kennis. En wie kennis heeft, is nog niet wijs.

Misschien is in onze traditie het selectief en fragmentarisch lezen al veel langer aan de gang. Wanneer heb je voor het laatst een heel bijbelboek gelezen? In protestantse kerkdiensten zijn er vaak korte schriftlezingen, zonder dat de kerkgangers iets te horen krijgen over het grotere geheel. Laatst maakte ik mee dat er in de hele dienst maar één vers uit de Bijbel gelezen werd. Dat vers was wetslezing, schriftlezing en preektekst ineen.

Grotere delen van de Bijbel achter elkaar lezen heeft een duidelijke meerwaarde. Als je het boek Handelingen bijvoorbeeld op de voet volgt, dan zie je dat het bij het verhaal van de kamerling uit Ethiopië (8:26-40) niet om een persoonlijk bekeringsverhaal gaat, zoals je in eerste instantie misschien zou denken, maar om de voortgang van het Evangelie dwars door geografische en culturele barrières heen. Je ontdekt de rode lijn van het boek: het Evangelie dat van het hart van de Joodse wereld, Jeruzalem, uiteindelijk het hart van de heidenwereld, Rome, bereikt.

De mooie kant van de medaille is dat er in onze tijd heel veel informatie beschikbaar is. Op internet kun je heel veel vinden, ook op het gebied van theologie en bijbelstudie. Waar je tien of twintig jaar geleden een middag voor naar de universiteitsbibliotheek moest, dat heb je nu binnen een paar minuten op je scherm. Denk dan eens aan de miljoenen christenen die niet eens een Bijbel hebben! Dan zijn wij enorm bevoorrecht.

Bronnen in plaats van kennis

We zijn ons ervan bewust dat je maar heel weinig kunt weten. Zelfs een expert kan zijn eigen vakgebied niet bijhouden. Niet wat je weet is dan belangrijk, maar dat je de informatie die je nodig hebt kunt vinden, dat je de juiste bronnen tot je beschikking hebt. In het onderwijs wordt steeds meer nadruk gelegd op het 'leren leren' ten koste van het overdragen van kennisinhouden. De noodzaak van het hebben van parate kennis wordt minder gevoeld. En geldt dat ook niet voor onderwijs in de kerk, zoals de catechisatie? Hoeveel moet je echt nog weten?

Resultaat is dat onze bijbelkennis afneemt. Bovendien is veel van wat we menen te weten tweedehands kennis. We hebben het van anderen gehoord, thuis, op school, in de kerk. En dan kan het gebeuren dat iets wat we als een bijbelse waarheid beschouwen helemaal niet zo direct terug te vinden is. Een uitspraak als 'we moeten letten op de tekenen der tijden, want we leven in de eindtijd, waarin volgens het boek Openbaring de antichrist de macht op aarde zal grijpen' kan dan voor zeer bijbels worden gehouden. Maar de uitdrukking 'tekenen der tijden' komt in de Bijbel maar één keer voor, in een uitspraak van de Here Jezus tegen zijn *tijdgenoten* (Mattheüs 16:3). De uitdrukking 'eindtijd' als aanduiding van het staartje van de geschiedenis zul je in het Nieuwe Testament tevergeefs zoeken. En het woord antichrist komt in het boek Openbaring niet voor. De terugkoppeling naar de Bijbel verloopt dus minder soepel dan we gedacht hadden.

Terug naar de basis dus, en weer met een frisse blik gaan lezen. Verwachtingsvol proberen te ontdekken wat er echt staat, zonder al van tevoren te gaan invullen wat er volgens ons zou moeten staan. Dit biedt nieuwe mogelijkheden voor bijbelstudie. Bijvoorbeeld samen met belangstellende

niet-christenen, van wie we in dit opzicht veel kunnen leren, juist omdat ze de Bijbel nog niet kennen. Zij kunnen ons laten zien waar we met een gekleurde bril lezen. Zij kunnen ons uitdagen om te laten zien dat wat we beweren echt overeenkomt met het Woord van God. Dat helpt ons om ons geloof opnieuw op de Schrift te funderen.

Bijbelvisie

Is ook onze visie op de Bijbel aan het verschuiven? Van 'het onfeilbare, eeuwige Woord van God' naar 'een verzameling religieuze literatuur uit de Joods-christelijke traditie, een inspiratiebron voor mijn persoonlijke spiritualiteit'? Als dat betekent dat we meer oog gekregen hebben voor de eigen taal en cultuur van de bijbelschrijvers, dan lijkt me dat winst. Maar we moeten niet menen dat deze menselijke kant van de Bijbel in mindering komt op de goddelijke. Dat God gebruik maakt van menselijke taal en voorstellingen wil niet zeggen dat we slechts te maken hebben met producten van religieus bevlogen mensen. Als een leraar zich uitdrukt in de taal van het kind, wil dat nog niet zeggen dat hij van zichzelf niets te melden heeft. En als het kind het thuis in eigen woorden navertelt, wil dat niet zeggen dat het alles zelf bedacht heeft.

Als we er meer op zijn gaan letten of wat in de Bijbel staat echt werkt, of het een betrouwbare gids is voor mijn leven, en minder of ik alles wel kloppend kan krijgen met mijn verstand, dan is dat niet verkeerd. Dan zitten we dichterbij wat de Bijbel waarheid noemt, dan wanneer we menen dat we iets pas kunnen geloven als we de juistheid ervan kunnen beredeneren. Maar het mag er niet toe leiden dat we de onmiddellijke relevantie voor onszelf gaan hanteren als een filter voor wat we van de bijbelse boodschap aanvaarden. De Bijbel biedt geen vrij keuzemenu. Je kunt niet de troost die geboden wordt aanvaarden en de correctie afwijzen. Of in Jezus' Naam vergeving van zonden ontvangen en doof zijn voor zijn oproep 'Volg mij'. God stelt ons in Jezus Christus voor een allesomvattende, definitieve keus. Niet voor niets beschreef C.S. Lewis zijn bekering als een overgave aan God, hij capituleerde (Lewis 1961, 199). Dat is de enige reële optie als de Schepper van hemel en aarde ons roept door zijn Woord.

Aandachtspunten

- Wees je bewust dat je een kind van je tijd bent. Kijk kritisch naar je eigen cultuur.
- Bedenk dat we niet per se betere of slimmere mensen zijn, alleen omdat we later leven. 'Oud' is niet hetzelfde als 'achterhaald'. Iets wat nieuwer is, is niet per definitie superieur.

Verwerking

- ✓ Hoe plaats je jouw persoonlijke spiritualiteit in het raamwerk van de komst van het Koninkrijk van God door de eeuwen heen?
- ✓ Hoeveel parate bijbelkennis heb je? Welke bronnen gebruik je om die kennis te vergroten?
- ✓ Wat is jouw visie op de Bijbel? Waar komt die visie vandaan? Hoe verhoudt zich dat met hoe de Bijbel zichzelf aandient?

2.3 Luisterend lezen

Als je weet dat je een bril op hebt, kun je hem afzetten. Als je beseft dat je niet blanco begint bij het bijbellesen, kun je bewust vooropgezette meningen in de koelkast zetten en opnieuw gaan lezen. Alsof je het gedeelte voor het eerst ziet. In plaats van te denken 'o ja, dat verhaal ken ik wel', probeer

je de tekst op je in te laten werken. Aandachtig, luisterend lezen, dat is het geheim, de basis voor nieuwe ontdekkingen en voor het corrigeren van onjuiste of onzorgvuldige interpretaties. Heel lang heb ik de verloren zoon (Lukas 15:11-32) gezien als een soort rolmodel voor alle mensen. We zijn immers allemaal van God afgedwaald, 'gevallen in Adam' heette dat. Gelukkig wacht de Vader met open armen op iedere zondaar die zich bekeert. De laatste jaren hoor ik steeds vaker dat je het beter de gelijkenis van de liefhebbende Vader kunt noemen. Net als op het schilderij van Rembrandt, springt de liefde van de vader voor zijn teruggekeerde zoon in het oog. De oudste zoon staat er wat stijfjes naar te kijken. Het boek van Henri Nouwen, *Eindelijk thuis*, zal hier zeker een rol bij gespeeld hebben. Wie is de hoofdpersoon, de verloren zoon of de wachtende vader? Laten we Lukas 15 nog eens gaan lezen.

De gelijkenis van de verloren zoon

Gelijkenissen lijken eenvoudige verhalen, maar zijn nog niet eens zo gemakkelijk uit te leggen. Gelukkig geeft de evangelist Lukas in de inleiding of het slotwoord vaak een aanwijzing waar de clou in zit. Ook bij 'de verloren zoon' zet hij ons meteen op het goede spoor: 'Iemand had twee zonen.' Niet de vader staat centraal, want hij wordt tamelijk nietszeggend aangeduid als 'iemand'. Dit wordt door de context bevestigd. In Lukas 15 staan drie gelijkenissen over iets dat verloren is en terug gevonden wordt. Dat is de rode draad en niet het vaderhart van God. Bij het eerste verhaal is het een herder die een schaap kwijt is, en bij het tweede een vrouw van wie een geldstuk zoek is. Pas bij de derde gelijkenis lezen we over een vader.

Dus toch de verloren zoon die weer thuis komt, de zondaar die tot inkeer komt? Daar lijkt het wel op, zie vers 7 en 10. Maar er zijn wel een paar kanttekeningen te plaatsen. Zo slaat het woord 'zondaar' in de evangeliën niet op ieder willekeurig mens, maar op een verbondskind dat de verkeerde weg is opgegaan. De verloren zoon woonde eerst thuis. Toen verbrak hij alle banden. Hij verklaarde zijn vader als het ware dood en eiste zijn erfdeel op. Dat was een diep ingrijpende daad. Ook de vader zegt aan het eind (vers 24): 'deze zoon van mij was dood'. Voor het oog hebben ze niets meer met elkaar te maken. Maar onder de oppervlakte sluimert er iets. Door het hele verhaal heen blijft de vader zijn jongste kind 'zoon' noemen en blijft de weggelopen jongen over zijn vader als 'vader' denken. En kijk dan eens naar de oudste zoon. Die doet geen rare dingen, maar is hij wel echt thuis bij zijn vader? Hij beleeft zichzelf als een knecht, die nooit iets krijgt, en hij beseft niet dat alles van hem is (vers 31). De erfenis is verdeeld en alles wat nog over is, is voor hem. Maar hij geniet er niet van. Hij is nooit weg gegaan, maar in zijn hart is de kloof met zijn familie groot. Van binnen is er iets heel erg mis met de eerstgeborene. Hij noemt zijn vader niet een keer 'vader' en over zijn broer spreekt hij als 'die zoon van u' (vers 30). En hij kan het niet verkroppen dat er feest gevierd wordt nu die klaploper terug gekomen is, terwijl hij het idee heeft dat hém niets gegund wordt.

Hier zitten we bij de echte kern van de gelijkenis. Weliswaar is 'het verlorene dat weer gevonden wordt' een rode draad in Lukas 15. Maar daar komt nog iets bij: de vreugde hierover op aarde en zelfs in de hemel (vers 7 en 10). Als een afgedwaald kind van God tot inkeer komt, is dat reden voor een feest (24, 32). Dat moet je niet wrokkig aan de kant blijven staan. Dit sluit aan bij het begin van het hoofdstuk: 'Alle tollenaars en zondaars kwamen hem [Jezus] opzoeken om naar hem te luisteren. Maar zowel de farizeeën als de schriftgeleerden zeiden morrend tegen elkaar: Die man ontvangt zondaars en eet met hen' (Lukas 15: 1v). In de jongste zoon herkennen we de tollenaars en zondaars. De farizeeën en de schriftgeleerden kunnen zich spiegelen aan de oudste.

Misschien zouden we het de gelijkenis van de wrokkige broer moeten noemen. Maar ja, dat klinkt niet.

Maakt het wat uit?

Maakt het nou veel uit hoe je Lukas 15 leest? De boodschap dat alle zondaars welkom zijn bij God en dat zijn vaderhart naar iedereen uitgaat, is toch ook waar? Zeker, dat is ook een bijbels gegeven. Maar door nauwkeurig observeren zijn we tot een andere interpretatie gekomen en dat geeft ook een nieuwe toepassing. Eén die minder uitnodigend is en die ons meer een spiegel voorhoudt. Want de spits van het verhaal is nu niet dat we altijd welkom zijn bij God, hoever we ook van Hem zijn afgedwaald en wat we ook hebben uitgehaald. De vraag komt nu op ons af of we niet stiekem jaloers zijn op mensen die een tijd lang in zonde geleefd hebben en dan toch gered worden, terwijl wij zelf altijd braaf geweest zijn maar ons christen zijn misschien eerder als een keurslijf ervaren hebben. Gun je iedereen het heil van God? Ook degenen die in jouw ogen de kantjes er af gelopen hebben of zelfs los van God een verkwistend leven geleid hebben?

Als we niet luisterend lezen, lopen we het risico om telkens dezelfde bevestigende boodschap op te zoeken en langs de scherpe kantjes van het Woord van God heen te laveren. Een treffend voorbeeld daarvan staat in Handelingen 7. We lezen hier over de eerste christelijke martelaar, Stefanus, die werd aangeklaagd voor het Sanhedrin, het hoogste Joodse gezagsorgaan in de tijd van het Nieuwe Testament. Hij zou zich tegen Mozes, de wet en de tempel keren, drie hoekstenen van het Joodse geloof (6:12-15). In zijn verdedigingsrede sluit hij aan bij de geschiedenis van Israël. Hij loopt verschillende teksten uit het Oude Testament langs. Bekende kost voor de leden van de Hoge Raad, zou je zeggen. Maar ze worden zo boos dat ze hem de stad uit sleuren en stenigen. Wat is er aan de hand? Wat is het dat hen zo het bloed onder de nagels vandaan haalt? Stefanus laat hen de achterkant van de medaille zien. Hij beweert dat er niets is om trots op te zijn. Noemen ze zich volgelingen van Mozes? Maar zijn volksgenoten moesten aanvankelijk niets van hem hebben (vers 35). Dienen ze de ene ware God? Toen Mozes de wet ontving, maakte het volk Israël een gouden kalf (41) en ook later zijn ze allerlei afgoden blijven dienen (43). Ook de tempel geeft geen garantie dat God met hen is (44-49). Je kunt Gods aanwezigheid niet tot één gebouw beperken. Hij is overal. Het rooskleurige beeld dat ze van zichzelf en van hun voorouders hebben, klopt niet. Ze hebben niet naar God geluisterd en zich niet aan zijn wet gehouden. Ze hebben zijn profeten gedood en uiteindelijk Jezus Christus, de rechtvaardige, gekruisigd (52v). Ze hadden de Schriften naar zichzelf toe gelezen. Als Stefanus hun positieve religieuze zelfbeeld onderuit haalt, worden ze verschrikkelijk boos. Maar wie had er nou echt goed gelezen?

Vroomheid versus overgave

Stefanus vertelde hun niets nieuws, het stond allemaal al eeuwenlang in hun Bijbel, maar toch konden ze het niet aanhoren. Ze hadden het gelezen, maar niet op henzelf betrokken. Ze konden het niet onder ogen zien, omdat ze hun heil verwachtten van hun vroomheid, van hun geloof in Mozes en van hun inspanningen om de wet te houden. Ze konden niet accepteren dat Stefanus de geschiedenis van Israël karakteriseerde als een voortdurend verzet tegen de Heilige Geest (51). Ze wilden niet geloven dat zij zelf geen haar beter waren dan hun voorouders. En het is ook moeilijk om dat toe te geven. Wij krijgen ook liever een schouderklopje, dan dat we te horen krijgen dat we niet deugen. Maar de Bijbel is niet bedoeld om ons te bevestigen in ons bestaan, om duidelijk te maken dat we het eigenlijk best wel aardig doen. Maar om ons failliet aan te wijzen. Niet alleen van onze zonden, maar ook van onze vroomheid. En om ons te wijzen op Die Ander, die slaagde, waar wij falen. We hoeven niet krampachtig vol te houden dat we er best mee door kunnen. Hij is niet gekomen om ons goed te keuren, maar om ons te redden!

Is het dan allemaal drie keer niks? Doen we dan nooit iets goeds? Jawel, gelukkig wel. Maar dat is geen prestatie die we aan God aanbieden, het is gevolg van zijn goedheid, vrucht van zijn genade. Daarom is luisterend lezen zo belangrijk. Om van God te horen wat de echte stand van zaken is, je zelfhandhaving op te geven en te leren om je over te geven aan zijn genade. Om te horen wat je zelf niet had kunnen bedenken: 'Wat geen oog heeft gezien en geen oor heeft gehoord en in geen mensenhart is opgekomen, dat is wat God bereid heeft voor hen die Hem liefhebben' (1 Korinthe 2:9).

Stefanus was er niet op uit om te choqueren. En de Here Jezus vertelde de gelijkenis van de verloren zoon niet om het de farizeeën en schriftgeleerden eens goed in te wrijven. Ze wilden dat hun tegenstanders tot inkeer zouden komen en echt de genade van God zouden leren kennen. Want alleen wie zelf geniet van het leven als kind van God, zal het ook een ander van harte gunnen.

Aandachtspunten

- God heeft zijn Woord niet aan ons gegeven om ons te verzekeren dat het met ons wel goed zit, maar om genade aan te bieden aan verloren mensen.
- Geniet van Gods genade en deel wat je gekregen hebt met anderen.

Verwerking

- ✓ De gelijkenis van de onrechtvaardige rechter (Lukas 18:1-8) wordt vaak als moeilijk ervaren. Welke sleutel geeft Lukas ons in het eerste vers en wat betekent dat voor het uitleggen van de gelijkenis?
- ✓ Hoe ervaar jij de spanning tussen zelfhandhaving en overgave? Hoe ga je daar mee om?
- ✓ De Bijbel houdt ons ook een spiegel voor. In welk opzicht moet je misschien zelf tot inkeer komen?
- ✓ Hoe leer je steeds meer genieten van Gods genade? Waaruit blijkt dat je dit ook aan een ander gunt?

2.4 De integriteit van de Bijbel

Bij ontdekkend bijbellezen moeten we uitgaan van de integriteit van de bijbeltekst. Want als je meent dat die corrupt of vervalst is, of dat de schrijvers bewust onwaarheden vertellen, dan kun je niet meer onbevangen lezen. Dan stel je de tekst van buitenaf onder kritiek en ga je de boodschap op grond van overwegingen buiten de tekst om aanpassen. Is er reden om de integriteit van de Bijbel in twijfel te trekken?

Het gaat hier hoofdzakelijk om drie kwesties. In de eerste plaats wordt de betrouwbaarheid van de tekstoverlevering vaak ter discussie gesteld. Volgens allerlei complottheorieën zou de oorspronkelijke lezing door de kerk zijn aangepast om de Bijbel in overeenstemming te brengen met de kerkelijke leer, of om bepaalde kennis geheim te houden. In de tweede plaats wordt de canon van de Bijbel regelmatig aangevallen. De boeken die in het Nieuwe Testament terecht gekomen zijn, zouden maar een heel beperkt beeld geven van de grote variatie aan opvattingen die de eerste christenen er op na hielden. Die andere stromingen, die later als 'ketterij' zijn gebrandmerkt, zouden heel goed een meer authentiek beeld van Jezus kunnen geven dan de Bijbel. In de derde plaats wordt de objectiviteit van de bijbelschrijvers in twijfel getrokken. Zo zouden bijvoorbeeld de evangelisten, misschien onbewust en met goede bedoelingen, Jezus niet beschreven hebben zoals Hij historisch

gezien was, maar zoals de gelovige gemeente Hem is gaan zien. De Evangeliën moet je dan karakteriseren als geloofsgetuigenissen en niet als geschiedenis.

Over elk van deze kwesties zou een dik boek te schrijven zijn. Hier wil ik alleen maar proberen om eventuele ongerustheid over deze zaken weg te nemen. Want het is heus niet zo dat de Bijbel zwak staat als het gaat om authenticiteit en betrouwbaarheid.

Ontstaan en tekstoverlevering

Op een Nederlandse site die aan *De Da Vinci code* van Dan Brown gewijd is (www.da-vinci-code.nl) staat: 'Veel geleerden die het vroege christendom bestudeerd hebben, zijn het eens met de stelling dat er in de evangeliën die samen het Nieuwe Testament vormen nogal wat geschrapt en herschreven is.' De schrijver beroept zich hiervoor onder andere op het boek van Jacob Slavenburg, *Valsheid in Geschrifte*. Op de achterflap van dat boek lezen we: 'Dit boek onthult op uiterst toegankelijke wijze de manier waarop bijbelteksten in de loop der eeuwen werden gemanipuleerd tot de vorm zoals wij die nu kennen.' Volgens hem hebben de Evangeliën weinig te maken met Jezus Zelf en zijn ze bovendien bewust aangepast aan de leer van de kerk: 'Pas generaties na Jezus' dood werden de evangeliën samengesteld door onbekende schrijvers met een eigen agenda. De verhalen werden in de eerste eeuwen talloze malen "verbeterd" om ze te laten sporen met de nieuwe geloofsregels en uitgedachte dogma's.'

Als dat waar is, dan is het geloof van de christelijke kerk niet gebaseerd op de Schrift, maar dan is omgekeerd de bijbeltekst gemodelleerd naar de belijdenis van de grote concilies van de vierde eeuw en later. Maar is het waar? Nee. De Evangeliën zijn veel eerder geschreven dan Slavenburg suggereert en de overlevering van de tekst van Oude en Nieuwe Testament is uiterst nauwkeurig geweest.

Om met het laatste te beginnen, de joodse geleerden die ons het Oude Testament hebben overgeleverd gingen zeer precies te werk. De Masoreten die hiervoor van ongeveer 500 tot 1000 verantwoordelijk voor waren, telden alle letters, woorden en zinnen en noteerden de aantallen in de kantlijn. Bij het overschrijven van een boekrol kon men dus exact nagaan of er geen letter vergeten was. Maar ook de eerdere schriftgeleerden hadden groot respect voor de tekst (Harrison 211ev). Hoewel voor de vroege Middeleeuwen nog niet alle details van de tekst waren gestandaardiseerd, bleek bij de vondst van de Dode Zee-rollen dat er al voor onze jaartelling handschriften circuleerden met een tekst die in hoge mate overeenkomt met de versie die nu algemeen gebruikt wordt. Gezien het grote aantal eeuwen dat er verstreken is, is dit zonder meer verbluffend te noemen.

Ook voor het Nieuwe Testament is de situatie zeer rooskleurig. Er is geen boek uit de oudheid waarvan zelfs maar bij benadering evenveel tekstgetuigen zijn. Er bestaan ongeveer 5000 handschriften van het Nieuwe Testament, geheel of gedeeltelijk. Het oudste fragment, het Rylands Papyrus P52, dat een paar verzen uit het Evangelie naar Johannes bevat, wordt over het algemeen rond het jaar 125 na Christus gedateerd (Thierry 23). Het wijkt niet af van latere handschriften. In die 5000 manuscripten zijn natuurlijk talloze schrijffoutjes gemaakt. Verreweg de meeste leveren geen enkel verschil in betekenis op. De paar grootste afwijkingen betreffen het al dan niet vermelden van een vers, bijvoorbeeld Johannes 5:4 of 1 Johannes 5:7b-8a, en een flinke variatie in het slot van Markus. Je kunt ze vinden in de noten onderaan de pagina in de Nieuwe Bijbelvertaling. Geen enkele van deze varianten zou iets veranderen aan onze dogmatiek. Er zijn in de eeuwenlange tekstoverlevering nooit nieuwe gedachten in de tekst ingedragen of bestaande geschrapt.

Vrij algemeen wordt aanvaard dat de boeken van het Nieuwe Testament allemaal geschreven zijn in de eerste eeuw (Bruce 12). En volgens de oud-kerkelijke getuigenissen en de opschriften boven de

oude handschriften stonden de evangelisten dicht bij Jezus. Matteüs en Johannes waren apostelen die door Hem Zelf waren aangesteld. Markus en Lukas waren leerlingen van apostelen. De eerste brieven van Paulus zijn nog geen twintig jaar na de Hemelvaart geschreven (Klijn 1974, 242). De meeste schrijvers van het Nieuwe Testament hebben de Here Jezus persoonlijk gekend. De gesuggereerde kloof tussen Jezus Zelf en de verhalen over Hem in het Nieuwe Testament bestaat niet.

Al met al is er geen enkele reden om vraagtekens te plaatsen bij het ontstaan of de overlevering van de tekst van de Bijbel.

De canon van het Nieuwe Testament

Het is zeker waar dat ons Nieuwe Testament een bewuste selectie van boeken bevat. Er is ook andere christelijke literatuur uit de eerste eeuwen bekend. Maar de vraag is of we daarin een even goed of zelfs meer authentiek beeld van Jezus krijgen.

In de vroege kerk las men, naast het Oude Testament, in de eredienst apostolische geschriften. Dat wil zeggen boeken die bij voorkeur door een apostel van Jezus Christus geschreven waren, of in elk geval een schriftelijke neerslag van hun prediking bevatten. Daarnaast waren er ook andere boeken die in hoog aanzien stonden, zoals *Het Onderwijs van de Twaalf Apostelen* (Klijn 1981, 225) en de *Pastor van Hermas* (Klijn 1983, 125). Maar die stammen uit de tweede eeuw en zijn niet in de uiteindelijke lijst van canonieke boeken terecht gekomen, hoewel ze inhoudelijk wel min of meer in dezelfde lijn liggen. Rond 400 werd besloten die boeken dan ook niet (meer) tijdens de eredienst te lezen (Van Bruggen 2002, 52).

De beperking tot apostolische geschriften heeft een goede reden: de Here Jezus Zelf heeft de twaalf apostelen als zijn woordvoerders aangesteld (Mattheüs 10:40; Johannes 21:21; Ridderbos 1955, 37). Later is daar Paulus nog bij gekomen, die ook door Jezus Zelf is benoemd (Galaten 1:1, 15-17) en door de andere apostelen werd erkend (Handelingen 15; Galaten 2:9). Wij aanvaardden het woord van de Here Jezus op gezag van zijn apostelen. Het Nieuwe Testament is de schriftelijke neerslag van hun getuigenis.

Al vrij snel ontstond er ook een christelijke stroming die beïnvloed was door gnostische ideeën. Johannes waarschuwt hier in zijn brieven al uitgebreid tegen en zegt dat we hier te maken hebben met de geest van de antichrist (1 Johannes 2:18-26; 4:1-3; 2 Johannes :7). In het jaar 144 werd Marcion in Rome vanwege vergelijkbare ideeën geëxcommuniceerd. Maar hadden Johannes en de kerk van Rome hierin gelijk? Volgens sommigen staan de gnostische evangeliën, zoals de zogenaamde evangeliën van Thomas en van Judas, dichter bij de oorspronkelijke bedoelingen van Jezus dan het Nieuwe Testament.

Met name het evangelie van Judas (niet te verwarren met de brief van Judas uit de Bijbel) heeft de laatste jaren in de belangstelling gestaan. In dit boek is Judas de ware discipel omdat hij als enige inzag dat Jezus' kruisdood de verlossing van zijn ziel uit zijn lichaam zou betekenen. Hij heeft Jezus dus een dienst bewezen door Hem over te leveren. Volgens Hans van Oort, die dit evangelie als een van de eersten in Nederland bestudeerd heeft, is het nieuw ontdekte Judasevangelie 'waarschijnlijk terug te voeren op de christelijke oergemeente van Jeruzalem' (dagblad *Trouw*, *deVerdieping* 07-04-2006). Hij kan dit op geen enkele manier waarmaken. Het manuscript dat gevonden werd, bevat een koptische vertaling van het Griekse of Syrische origineel en is gedateerd tussen 240 en 320 na Christus (Wright 21). De oudste vermelding van *Judas* vinden we rond het jaar 180 in *Tegen de ketterijen* van Irenaeus, die het 'een bedenkfel van warhoofden' noemde (dr. J. Douma in het *Reformatorisch Dagblad* van 11-4-2006; vergelijk Wright 21). De sprong die Van Oort maakt van een

Grieks of Syrisch geschrift uit het midden van de tweede eeuw naar de christelijke oergemeente een eeuw eerder in Jeruzalem, is puur speculatief en berust op vooringenomenheid, niet op enig wetenschappelijk bewijs.

Het Nieuwe Testament gaat via de apostelen terug op Jezus Christus Zelf. Gnostische ideeën hebben later in het christendom ingang gevonden en zijn door de apostelen en de kerk steeds afgewezen.

Dat de gnostische evangeliën authentiek zouden zijn dan de canonieke, is wishful thinking. De enige betrouwbare bronnen voor onze kennis van Jezus van Nazaret vinden we in de Bijbel.

De integriteit van de bijbelschrijvers

Maar waren de bijbelschrijvers wel voldoende objectief? Presenteren ze de feiten zodanig neutraal dat ik mij daar zelf een oordeel over kan vormen? Nee, dat doen ze niet en dat willen ze ook helemaal niet. We moeten hier twee zaken goed onderscheiden, namelijk objectiviteit en betrouwbaarheid.

Laten we ons, om het overzichtelijk te houden, maar weer concentreren op de Evangeliën. De evangelisten wilden een bepaalde boodschap uitdragen. Dat is voor een biografie uit de oudheid heel gewoon. Het idee van 'objectieve' geschiedschrijving is pas na de Verlichting opgekomen. En dan nog kun je je afvragen of volledige objectiviteit wel bestaat. Hoe dan ook, voor de evangeliëschrijvers is neutraliteit niet aan de orde. Zij komen openlijk voor hun overtuiging uit. Mattheüs maakt al in het eerste vers duidelijk dat volgens hem Jezus de verwachte Messias (Grieks: Christus) is, de zoon van David, de zoon van Abraham. En ook Johannes legt zijn kaarten op tafel als hij schrijft: 'Jezus nu heeft in aanwezigheid van Zijn discipelen nog wel veel andere tekenen gedaan, die niet beschreven zijn in dit boek, maar deze zijn beschreven, opdat u gelooft dat Jezus de Christus is, de Zoon van God, en opdat u, door te geloven, het leven zult hebben in Zijn Naam' (20:30v).

Maar tegelijk stellen ze dat dit geen particuliere opvatting is, waar ze door vrome meditatie toe gekomen zijn, maar een overtuiging die stoelt op verifieerbare feiten. Met name Lukas onderstreept dit aan het begin van zijn Evangelie. 'Aangezien velen ter hand genomen hebben een verslag op te stellen van de dingen die onder ons volkomen zekerheid hebben, zoals zij die van het begin af ooggetuigen en dienaren van het Woord zijn geweest, aan ons overgeleverd hebben, heeft het ook mij goedgedacht, na alles van voren af aan nauwkeurig onderzocht te hebben, het geordend voor u te beschrijven, hooggeachte Theofilus, opdat u de zekerheid kent van de dingen waarin u onderwezen bent' (Lukas 1:1-4).

Deze verwevenheid van feiten en interpretatie kan op ons verwarrend overkomen. Hoe weet je nou of het echt waar is? Je ziet de feiten door de ogen van de evangelisten en hebt nauwelijks middelen om hen te controleren. Het is als bij een rechtszaak waar weinig forensisch bewijs is en alles afhangt van de betrouwbaarheid van de ooggetuigen. En die vertellen het verhaal ook nog eens allemaal op hun eigen manier! Toch kan er op die manier waarheidsvinding plaats vinden. Het hangt er maar van af of de getuigen betrouwbaar bevonden worden. Voor die keus worden we in de Bijbel ook gesteld. De schrijvers beweren de waarheid te vertellen. Ga je daarin mee, dan ontdekt je dat dit inderdaad zo is. Wil je hen eerst controleren, dan sta je met lege handen.

De evangelisten schreven vanuit een gelovig standpunt en ze hoopten vurig dat hun lezers dat geloof zouden (gaan) delen. Maar ze beweerden ook dat hun overtuiging niet ontsproten is aan hun fantasie of hun vroomheid, maar dat die gebaseerd is op wat er echt gebeurd is. Als we hun geloof niet delen, is dat nog geen reden om hun integriteit in twijfel te trekken. Je kunt van mening zijn dat zij zich vergist hebben, maar zij waren daarin wel oprecht. Zij zijn overtuigd geraakt van zaken die ze voor onmogelijk hielden, omdat ze niet om de feiten heen konden. Zoals de lichamelijke opstanding

van de Here Jezus uit de dood. Zelfs Tomas, die grote twijfels geuit had, zwichtte toen Jezus voor Hem stond (Johannes 20:24-29). Het is niet zo dat zijn onwil om de dood van Jezus te aanvaarden ten slotte uitliep op een wanhopig geloof dat Hij moet zijn opgestaan. Het is andersom. Zijn onwil om te geloven wat de anderen zeiden over de opstanding van Jezus, liep stuk op het feit van de lichamelijke aanwezigheid van Jezus, die Zich aan liet raken en met hen sprak en met hen at (Johannes 21:1-14). Er is wel gezegd dat het geloof van de gemeente de verhalen uit de Evangeliën heeft voortgebracht. Volgens de evangelisten is het precies andersom. De gebeurtenissen hebben hun geloof gewekt (Johannes 2:11). Wie de Bijbel wil lezen, hoeft dit niet onmiddellijk te geloven, maar zal wel de voorstelling van zaken van de bijbelschrijvers moeten respecteren. Het ging de evangelisten niet om vrome beschouwingen, los van de realiteit, maar om feiten die voor hun tijdgenoten controleerbaar waren (1 Korinthe 15:3-6). Zij wilden betrouwbare getuigen zijn van wat God in onze wereld heeft gedaan. Zij waren niet objectief, maar stonden wel in voor de waarheid van wat ze schreven.

Aandachtspunten

- Er is geen boek uit de oudheid waarvan de tekst zo nauwkeurig is overgeleverd als de Bijbel.
- Ga uit van de integriteit van de bijbelschrijvers. Ze waren overtuigd van de waarheid van wat ze schreven.

Verwerking

- ✓ Lees je wel eens boeken of artikelen waarin de betrouwbaarheid van de Bijbel sterk ter discussie gesteld wordt? Hoe reageer je daarop?
- ✓ Hoe bepalend is de Bijbel voor de inhoud van je geloof?
- ✓ In hoeverre is geloven voor jou het aanvaarden van een voorgegeven waarheid? En in hoeverre wil je een en ander graag zelf kunnen controleren of het waar is?
- ✓ Hoe kijk je aan tegen de betrouwbaarheid van de evangelisten? Hoe vind je het dat we als het ware met hun ogen meekijken naar Jezus?

3. LEZEN: BEGRIJPEN MET JE HOOFD

De bijbeltekst nemen zoals hij zich aandient

Luisteren naar de Bijbel begint met observeren: zo onbevangen en nauwkeurig mogelijk lezen wat er staat. Wat dat betreft is er geen verschil met andere literatuur. Zorgvuldig lezen houdt in: een tekst in zijn samenhang laten staan en proberen te begrijpen tegen de juiste historische en culturele achtergrond.

Blijf altijd goed lezen, ook als een bijbelgedeelte je bekend voorkomt. Lees zorgvuldig, alsof je de tekst voor het eerst ziet. Denk niet te snel 'oh, dat gedeelte ken ik wel'. Bij een opschrift als 'De goede Herder' (Johannes 10), ben je haast geneigd om het hoofdstuk maar over te slaan. Het verhaal van Jezus die het verdwaalde schaap opzoekt en het vermoeide lammetje op zijn schouders draagt, komt je onmiddellijk voor de geest. Maar dan maak je toch een paar missers. Want je haalt beeld en werkelijkheid door elkaar. De Here Jezus is nooit schaapherder geweest. Ook koppel je allerlei voorstellingen aan het opschrift die in de tekst zelf niet voorkomen. De gelijkenis van het verloren schaap vind je in Lukas 15, en het vermoeide lammetje is een ontroerende toevoeging uit de kinderbijbel. We zullen dus echt Johannes 10 moeten lezen om te weten te komen wat daar bedoeld wordt met de uitspraak 'Ik ben de goede herder' (vers 11 en 14). En waarom zei Jezus in hetzelfde verband 'Ik ben de deur voor de schapen' (vers 7)? Wat hebben die twee uitspraken met elkaar te maken?

Een beetje kennis van de historische achtergronden helpt ook, al moeten we het belang ervan ook weer niet overdrijven. Je kunt het journaal best wel volgen, ook al weet je weinig van de geschiedenis van de landen en volken die de revue passeren. Zo is het ook met de Bijbel. Als je wat weet van de cultuur, de opvattingen en de gebruiken van de tijd van de bijbelschrijvers dan zul je hun bedoeling beter aan kunnen voelen. Waarom waren de discipelen zo verbaasd, toen ze de Here Jezus met de Samaritaanse vrouw zagen praten (Johannes 4:27); en hoe wisten Petrus en Johannes welke man met een waterkruik ze moesten volgen (Lukas 22:10)? Maar ook zonder gedetailleerde achtergrondkennis zul je de boodschap meestal wel begrijpen.

Eigenlijk moet ik schrijven: kennis van de tijden en culturen, in het meervoud, want het optreden van Johannes de Doper bij de Jordaan is qua culturele setting nauwelijks te vergelijken met de prediking van Paulus op de Areopagus, om maar wat te noemen; en tussen Abraham en Johannes zit ruwweg evenveel tijd als tussen de Here Jezus en ons.

3.1 Wereldliteratuur

Als meest vertaalde en meest verkochte boek, staat de Bijbel aan de top van de wereldliteratuur. Eigenlijk is het een rijke verzameling boeken uit verschillende tijden en culturen, die behoren tot verschillende literaire genres. Deze bundel geschriften uit oude tijden komt tot ons in min of meer moderne Nederlandse vertalingen. Dat je de originelen in de oorspronkelijke taal niet kunt lezen, kun je als verlies ervaren. Maar een goede vertaling levert ook winst op.

De woorden die we gebruiken als we schrijven kunnen origineel zijn, de vorm waarin we dat doen is dat vaak niet. Bewust of onbewust maken we gebruik van standaardindelingen en lay-outs. Als je de vorm herkent, krijg je al een idee om wat voor soort boodschap het gaat. In het dagelijks leven gaat dit vanzelf. In de krant zie je in een oogopslag of iets een bericht, een column of een advertentie is. In

het geval van de Bijbel moet je er meestal wat meer moeite voor doen. Maar het herkennen van genres en literaire vormen helpt wel enorm bij het begrijpen van een tekst.

Literatuursoorten

We lezen een sprookje anders dan een krantenbericht, een roman anders dan een geschiedenisboek, een brief van iemand anders dan zijn testament, enzovoort. Zo komen er ook in de Bijbel verschillende literatuursoorten voor, die we elk op hun eigen manier moeten lezen en interpreteren. Met een allegorie ga je anders om dan met een gelijkenis, met een kroniek anders dan met een profetie, met een evangelie anders dan met Openbaring.

Wat de Bijbel betreft zijn we wel in dubbele zin gehandicapt. In het dagelijks leven kiezen we bijna volautomatisch voor een bepaald genre op grond van de opmaak: een roman ziet er doorgaans anders uit dan een studieboek, een testament anders dan een reclamekrantje. In de bijbeluitgaven wordt meestal alleen onderscheid gemaakt tussen proza en poëzie. De rest moeten we al lezend zelf ontdekken. Bovendien komen er literatuursoorten in de Bijbel voor waar we niet vertrouwd mee zijn: evangeliën, gelijkenissen en een apocalyps bijvoorbeeld. Daar zullen we mee om moeten leren gaan. In gesprekken over de Bijbel kun je nog wel eens opmerkingen beluisteren als: 'Maar moet je dat dan letterlijk nemen?' 'Moet je alles precies zo geloven als het er staat?' 'Is dat niet figuurlijk bedoeld?' Of je iets letterlijk of figuurlijk moet opvatten hangt in de eerste plaats af van het literaire genre.

Over het algemeen kun je zeggen, dat je niet op eigen houtje moet gaan vergeestelijken als de tekst daar geen aanleiding toe geeft. Omgekeerd moet je oppassen met het trekken van feitelijke conclusies uit dichterlijke gedeelten. Zo hoeven we niet aan te nemen dat de aarde op palen in de ruimte staat, omdat Job 9:6 en Psalm 75:4 daarover spreken. Ook is het niet zo dat de bewoners van de hel rechtstreeks in de hemel kunnen kijken omdat het in de gelijkenis van de rijke man en de arme Lazarus (Lukas 16:19-31) zo voorgesteld lijkt te worden. Ik zeg 'lijkt' omdat daar de woorden 'schoot van Abraham' en 'dodenrijk' gebruikt worden en het nog maar de vraag is of daar precies hetzelfde mee bedoeld wordt als met onze woorden 'hemel' en 'hel'.

Aan de andere kant, als Lukas vertelt dat de Here Jezus de gestorven zoon van een weduwe uit de dood opwekt (Lukas 7:11-16), dan is duidelijk dat hij bedoelt dat dit echt gebeurd is. Je kunt zijn beoordelingsvermogen in twijfel trekken, maar zijn bedoeling is helder.

Het is zaak om gevoel te ontwikkelen voor de verschillende literatuursoorten in de Bijbel. Hulpmiddel hierbij kan bijvoorbeeld *How to read the Bible* van Fee & Stuart zijn. Hoe moeten we bijbelse geschiedschrijving opvatten? Hoe lezen we profetie? Hoe benader je een boek als Openbaring? Wat is wijsheidsliteratuur? En ga zo maar door. Want als je het genre verkeerd inschat, dan zul je tien tegen een bij de uitleg de mist ingaan.

Vaste vormen

Voor een bepaald soort bericht kiezen we vaak onbewust een veelgebruikte vorm. In een geboortekaartje staat links een bijbeltekst of een gedicht en rechts de aankondiging. Boven een krantenartikel staat een kop en daaronder de korte inhoud, vet of cursief gedrukt. Omgekeerd verwacht je bij een standaardvorm een bepaalde inhoud. Als je de dominee hoort zeggen 'Gemeente van onze Here Jezus Christus', dan weet je dat hij aan de preek begint.

In de Bijbel komen ook veel van zulke vaste vormen voor, al komen die niet altijd overeen met de onze. Als wij hardop bidden, beginnen we doorgaans met een aanspraak – bijvoorbeeld 'Vader in de hemel' – gevolgd door een tijdmelding: 'aan het einde van deze vergadering', 'aan het begin van deze dag', of iets dergelijks. We sluiten af met het woord 'amen'. Mattheüs volgt bij het Onze Vader in 6:9-

13 het Joodse gebruik. De bedes worden omlijst door een aanspraak aan het begin en een lofprijzing aan het eind. Lukas (11:2-4) geeft een veel kortere versie.

Als je de vorm niet herkent, kun je verkeerde conclusies trekken. Ik heb over de 'barmhartige Samaritaan' (Lukas 10:30-35) wel horen preken alsof het een waar gebeurd verhaal is. Waarschijnlijk werd het gedeelte niet als gelijkenis herkend omdat het niet begint zoals je misschien zou verwachten met 'Het koninkrijk der hemelen is gelijk aan ...' Maar dat is typisch Mattheüs. Lukas begint een gelijkenis zelden op die manier. Meestal noemt hij als opening het onderwerp van het verhaal: 'een zeker mens', of in het geval van de 'barmhartige Samaritaan': 'een man ging van Jeruzalem naar Jericho'.

Wanneer een bericht niet verwoord wordt in de vorm die je verwacht, moet je op je qui-vive zijn. Als er in de Evangeliën verteld wordt dat Jezus iemand geneest, gebeurt dat vaak op een stereotype manier. Een zieke komt bij Jezus. Die vraagt: 'Wat wilt u dat ik u doen zal?' De zieke vraagt om genezing en spreekt zijn geloof uit. De Here Jezus geneest en er volgen dankbaarheid en verwondering of het prijzen van God. Bij de genezing van de man die 38 jaar ziek was (Johannes 5:1-9), loopt het echter heel anders. Dan weet je dat dit geen 'gewoon' genezingsverhaal is. En inderdaad blijkt het in dit hoofdstuk om een heel andere zaak te gaan, namelijk de gelijkheid van Jezus aan de Vader.

Let dus op de verschillende stereotiepe vormen in de Bijbel. Als je de vorm herkent, heb je een solide basis voor de interpretatie.

Vertalingen

De Bijbel is niet geschreven in een speciale, heilige taal. Al wordt soms wel die indruk gewekt. 'Mensen zijn geduldig, God is lankmoedig', zegt men dan. Maar mensen zijn in de Statenvertaling net zo goed lankmoedig (bijvoorbeeld in 1 Thessalonicenzen 5:14 of Jakobus 5:7v). Lankmoedig is gewoon een ouderwets woord voor geduldig. Of men zegt 'mensen wonen in tenten, God woonde in de tabernakel.' Maar ook Abraham woonde (in de Statenvertaling) in een tabernakel, en Petrus wil op de berg der verheerlijking ook tabernakelen maken (Markus 9:5).

Toen God Zich openbaarde aan de mensen, deed Hij dat in hun eigen taal. En dat doet Hij middels de Bijbel nog steeds. Vertalen is in die zin geen verlies, maar winst. We worden aangesproken in onze moedertaal en zo worden onze diepste snaren geraakt. Zelfs de Bijbel in de grondtaal is voor een deel al vertaling. We lezen de woorden van de farao van Egypte in het Hebreeuws en het onderwijs van de Here Jezus in het Grieks. Zijn oorspronkelijke woorden in het Aramees hoeven we blijkbaar niet te kennen om zijn boodschap te kunnen horen.

Het Evangelie verwoorden in de taal van de ontvanger is dus een principiële keus die in de Bijbel zelf al gemaakt is. Het is voor verreweg de meesten van ons een illusie dat we de Schrift beter zouden begrijpen als we Hebreeuws en Grieks zouden kennen. Je moet echt wel specialist zijn op het gebied van deze talen uit de oudheid, wil je er verder mee komen dan met een goede vertaling. Begeef je dus maar niet op het gladde ijs van de grondtalen als je er geen verstand van hebt. Iemand schreef in *Visie* (jg. 2011, nr. 27) dat 'Dit is mijn lichaam' in Mattheüs 26:26 en in de andere Evangeliën verkeerd vertaald is: 'In de Griekse vertaling staat het woord *Estin*. Dat betekent "vertegenwoordigt".' Helaas miste hij het klepeltje aan het klokje. 'Estin' is een vorm van het Griekse werkwoord voor 'zijn' en wordt terecht vertaald met 'is'. Natuurlijk kan dat *opgevat* worden als 'vertegenwoordigt', want 'is' betekent lang niet altijd 'is gelijk aan'. Laatst zag ik een boek met de titel *Geluk is een jurk*. Dat zal toch ook wel niet betekenen dat geluk letterlijk in een kledingwinkel te koop is.

Het is dus niet zo dat je pas echt de Bijbel kunt lezen als je de grondtalen beheerst. Er is niks mis met een goede vertaling. Maar de ene is de andere niet. De ene blijft dicht bij de grondtekst, de andere hecht meer aan hedendaags Nederlands. De statenvertalers probeerden zoveel mogelijk concordant te vertalen, dat wil zeggen dat ze de woorden uit de grondtekst zoveel mogelijk één op één overzetten in het Nederlands. Zoveel mogelijk, want de bijbeltalen en onze taal liggen zo ver uit elkaar dat dit niet altijd kan. Het Griekse woord 'pistis' kun je meestal wel weergeven met 'geloof', maar in Titus 2:10 is ook in de Statenvertaling gekozen voor 'trouw'. Aan de andere kant lezen we in Spreuken 7:2 'Bewaar ... mijn wet als den appel uwer ogen.' Dat is een letterlijke vertaling van het Hebreeuws. In het Nederlands spreken we van een oogbol, niet van een appel. De Nieuw Bijbelvertaling kiest voor 'Koester mijn lessen als het licht in je ogen.' Dat is mooi Nederlands, maar redelijk vrij.

Het heeft weinig zin om te argumenteren wat het beste is. De boodschap van de tekst verandert niet door een iets andere vertaling. Allebei de benaderingen hebben voor- en nadelen. De een is strikter, de ander vrijer, maar de laatste is voor de meeste mensen wel beter te begrijpen. Over het algemeen is een meer doeltaalgerichte vertaling prettiger om voor te lezen. Maar voor bijbelstudie kun je er beter ook een wat striktere vertaling bij nemen.

Kies voor persoonlijk gebruik in elk geval een vertaling waar je vertrouwd mee raakt, eentje die bij het lezen niet tot misverstanden leidt omdat je de taal niet begrijpt.

Aandachtspunten

- Let op literaire genres en vaste vormen in de Bijbel.
- Gebruik voor bijbelstudie liever een wat striktere vertaling.

Verwerking

- ✓ Lees eens een bijbelboek in zijn geheel door en schrijf op wat je ontdekt hebt over het literaire genre en het gebruik van vaste vormen.
- ✓ Probeer de gebedsstructuur van Matteüs 6:9-13 ook eens terug te vinden in Efeziërs 3:14-21.
- ✓ Analyseer Johannes 5. In welke opzichten is Jezus gelijk aan God de Vader? In vers 19v vind je het hoofdthema en in vers 21-23 drie subthema's. Deze worden in de rest van het hoofdstuk verder uitgewerkt.
- ✓ Welke vertaling gebruik je meestal als je uit de Bijbel leest? Waarom? Wat zijn de voor- en nadelen van die vertaling?

3.2 De compositie van de tekst

Bij het observeren is het ook van groot belang om te letten op de compositie van een bijbelboek of -gedeelte.

In het dagelijks leven zijn wij snel en slordig met taal. Even een mailtje, snel een sms'je. Informatie moet kort en bondig zijn. Een zin liefst niet langer dan tien woorden. Wat moet je dan met een geslachtsregister met zeventig namen (Genesis 10)? Dat is saai, dat sla je over. Variatie is bij ons het toverwoord. Niet twee keer achter elkaar hetzelfde woord gebruiken s.v.p. Het verhaal van Abraham die zijn knecht eropuit stuurt om een vrouw voor zijn zoon Izak te zoeken (Genesis 24), komt op ons langdradig over. Als de knecht vanaf vers 34 nog eens uitgebreid begint te vertellen wat we allang weten, beginnen we te geeuwen.

Het taalgebruik in de Bijbel is anders dan we gewend zijn. Aan de ene kant worden verhalen in de Bijbel soms breed uitgesponnen. Het zijn eerder vertellingen voor een lange avond bij het kampvuur dan voor tijdens de reclame op de televisie. De soms woordelijke herhalingen hebben een functie. Ze maken de geschiedenissen gemakkelijker te onthouden voor de verteller, er kan spanning mee opgebouwd worden en bepaalde passages krijgen extra nadruk. Wat herhaald wordt, is meestal belangrijk.

Aan de andere kant wordt er vaak heel compact geschreven. Over elke zin is nagedacht, er staat geen woord te veel. Schrijfmateriaal was duur. En het huren van een schrijver ook. Losse aantekeningen krabbelde men op een potscherf. Maar als je een boek of een brief wilde schrijven, schakelde je een vakman in. De boeken in de Bijbel zijn het resultaat van een vaak langdurig proces van ontwerpen, wikken en wegen, en nauwkeurig formuleren. Bij oppervlakkige lezing ontgaat je de helft. Als je langzaam en aandachtig leest, kan er een wereld voor je open gaan. Je ontdekt verbanden, vertelstructuren, woordspelingen en allerlei stijlfiguren. Geduldig lezen loont de moeite. Want vorm ondersteunt inhoud. Als je ziet hoe een tekst in elkaar zit, kom je sneller bij de kern van de boodschap.

Tekst en context

De bedoeling van iemands woorden wordt pas echt duidelijk als we weten in welk verband ze gezegd zijn. Een geïsoleerde zin kan je volledig op het verkeerde been zetten. Krantenkoppen kunnen daarom heel misleidend zijn, zelfs al zijn ze waar. Zo kan ook een bijbeltekst duidelijk anders gehanteerd worden dan hij in het verband was bedoeld.

De uitdrukking ‘niet naar de letter, maar naar de geest’ (uit Romeinen 2:29) wordt doorgaans opgevat als: niet al te letterlijk, met een zekere soepelheid. In het verband van Romeinen 2 gaat het echter helemaal niet over het strak of soepel hanteren van de wet, maar over het alleen maar uiterlijk (letter) of ook innerlijk, met het hart (geest) volbrengen ervan. Het ‘naar de geest’ vraagt juist meer dan het ‘naar de letter’. Naar de geest de wet van God vervullen betekent dus niet, dat je op je gevoel afgaat en de letterlijke betekenis van de geboden laat schieten. Het wil zeggen dat je niet doet wat er staat omdat het moet, maar omdat je het graag wilt.

Als de Here Jezus tegen de mensen die Hem achterna gekomen zijn na de wonderbare spijziging zegt ‘U zoekt Mij, niet omdat u tekenen gezien hebt, maar omdat u van de broden gegeten hebt en verzadigd bent’ (Johannes 6:26), dan is dat geen compliment. Dat blijkt uit het vervolg: ‘Werk niet om het voedsel dat vergaat, maar om het voedsel dat blijft tot in het eeuwige leven, dat de Zoon des mensen u geven zal’ (vers 27). Je moet je niet in de eerste plaats inspannen om je maag te vullen, maar om van Jezus het eeuwige leven te ontvangen. Maar we hadden het ook al kunnen weten op grond van de teneur van het hele boek. Johannes wil niet dat we bij de wonderen blijven staan, maar dat we de betekenis ervan door hebben. Want zo leren we Jezus beter kennen en groeit ons geloof. Een teken is niet zelf het belangrijkste. Het verwijst naar iets anders, iets groters. Johannes beschrijft Jezus’ wonderen niet om te laten zien dat Hij de macht heeft om onze problemen op te lossen, maar om te laten zien dat Hij de eniggeboren Zoon van de Vader is. De tekenen zijn zelfopenbaring van de Here Jezus (2:11), die voeren tot geloof in Hem. Dat is belangrijk, want wie gelooft ontvangt eeuwig leven (1:12v; 20:30v).

Ook woorden krijgen hun betekenis door het verband waarin ze gebruikt worden. Dat hebben we al gezien bij Titus 2:10. Uit de context blijkt dat het woord ‘pistis’ hier niet verwijst naar geloof in God. Het gaat immers om de houding van een slaaf ten opzichte van zijn heer. Daarom vatten we het hier op als ‘trouw’.

Zo lezen we als het ware in steeds wijdere concentrische cirkels. We begrijpen een woord als onderdeel van een zin en verklaren een zin in zijn context. De uitleg van een perikoop moet passen in de teneur van het hele boek en uiteindelijk lezen we alles als onderdeel van het ene Woord van God.

Structuur

Aan de opbouw van een verhaal of een betoog in de Bijbel is vaak bijzondere zorg besteed.

Een geliefde vertelstructuur in Oude en Nieuwe Testament is een serie schillen met een midden. Van buiten naar binnen kom je steeds dezelfde elementen tegen, met helemaal binnenin een kern. Zeg maar a b c d kern d' c' b' a'. Lees maar eens de geschiedenis van het verhoor van de Here Jezus door het Sanhedrin in Matteüs 26:57-75. Na de introductie (vers 57) wordt verteld dat ook Petrus naar binnen gaat (58). Aan het eind komt Petrus weer in beeld (69-75); hij wordt in het nauw gedreven en gaat dan naar buiten. Gaan we een schil naar binnen toe, dan vinden we tweemaal iets over het Sanhedrin (59-61 en 66-68) en nog verder naar het midden is de hogepriester tweemaal aan het woord (62v en 65). Het centrum wordt gevormd door de bevestiging van de Here Jezus dat Hij inderdaad de Christus is, de Zoon van God (64). Daar draait het om! In een schema ziet het er zo uit:

a	58	Petrus (naar binnen)
b	59-61	Sanhedrin (valse getuigen)
c	62-63	Hogepriester
kern	64	Jezus: vanaf nu...
c'	65	Hogepriester
b'	66-68	Sanhedrin (geen getuigen meer nodig)
a'	69-75	Petrus (steeds verder naar buiten)

Een variatie, die ook in betogende gedeelten voorkomt, is de spiegelstructuur. Hierbij wordt ook het middelste element herhaald. Een voorbeeld hiervan vind je aan het begin van de brief van Paulus aan de Romeinen (1:1-7).

<i>Brenger van het Evangelie</i>	a1	Van Paulus een dienstknecht van Christus Jezus
	a2	een geroepen apostel
<i>Prediking van het Evangelie</i>	b1	afgezonderd tot (verkondiging van) het Evangelie van God
	b2	dat Hij tevoren beloofd had door zijn profeten in heilige Schriften
<i>Inhoud van het Evangelie</i>	c1	aangaande Zijn Zoon
	c2	Die gesproken is uit het geslacht van David wat het vlees betreft
<i>Inhoud van het Evangelie</i>	c2	Die verklaard is te zijn: Gods Zoon in kracht wat de Geest der heiligheid betreft door zijn opstanding uit de doden
	c1	Jezus Christus, onze Here
<i>Prediking van het Evangelie</i>	b2	door Wie wij ontvangen hebben genade en het apostelschap
	b1	om de gehoorzaamheid van het geloof te bewerken voor zijn Naam onder al de heidenen
<i>Ontvangers van het Evangelie</i>	a2	tot welke ook jij behoort: geroepen van Jezus Christus
	a1	aan allen die zijn te Rome: geliefden van God, geroepen heiligen
Genade voor u en vrede van God, onze Vader en van de Here Jezus Christus.		

In het midden (c) staan twee uitspraken over Jezus: Hij stamt af van David wat het 'vlees' betreft, maar wat de 'geest' betreft is hij de Zoon van God in kracht. Paulus benadrukt dat zowel hij als zijn lezers geroepen zijn (a); de prediking van het Evangelie van Jezus Christus verbindt hen aan elkaar (b). Zo slaat hij een brug tussen zichzelf en de gemeente in Rome, die hij nog nooit ontmoet had (1:8-15).

Johannes heeft een voorliefde voor tegenstellingen. Hij stelt vaak begrippen scherp tegenover elkaar: leven – dood; haat – liefde; licht – duisternis. Zo kan hij ook een betoog opbouwen. Na de uitspraak in 1 Johannes 1:5 dat God licht is en dat in Hem in het geheel geen duisternis is, maakt hij duidelijk dat wie bij God wil horen nooit vrede kan hebben met wat er nog aan 'duisternis' is in zijn leven. Hij doet dit door drie valse claims af te wijzen (1:6, 8 en 10) en daar drie positieve uitspraken tegenover te stellen (1:7 en 9 en 2:1b-2). De hartenkreet 'Mijn lieve kinderen, ik schrijf u deze dingen, opdat u niet zondigt (2:1a), waarmee hij deze structuur onderbreekt, valt daardoor des te meer op. Het loont de moeite om een bijbelgedeelte aandachtig te analyseren. Bovenstaande voorbeelden zijn geen uitzondering. Als je de opbouw van een gedeelte ontdekt, springt de boodschap ervan des te sterker in het oog.

Commentaar van de verteller

Bijzondere aandacht verdient ook het commentaar dat een bijbelschrijver soms geeft bij het verhaal dat hij vertelt. Zoals de toelichting bij een kunstwerk je ineens kan duidelijk maken hoe je er naar kijken moet, wat de kunstenaar heeft willen zeggen, zo kan de verteller je ineens een hint geven wat de betekenis van een op het eerste oog raadselachtige geschiedenis is.

Naarmate je vordert in het boek Richteren, lijken de verhalen steeds buitenissiger en gruwelijker te worden. Je leest over leden van het volk van God die een man tot homoseksueel contact willen dwingen (19:22), waarop die man zijn bijvrouw naar hen toe duwt en zelf gaat slapen. De volgende morgen blijkt de vrouw zozeer verkracht dat ze sterft (19:25-28). Afschuwelijk. En het verhaal is nog niet ten einde. Maar de rest zal ik je besparen. Waarom staat dit in de Bijbel, vraag je je af. De sleutel ligt in de – in de laatste hoofdstukken steeds herhaalde – opmerking van de schrijver: 'In die dagen was er geen koning in Israël: eenieder deed wat juist was in zijn ogen' (17:6; 18:1; 19:1; 21:25). Het boek eindigt er zelfs mee. De moraal van het verhaal is dat de Richters weliswaar goed werk verricht hebben, maar dat Israël uiteindelijk een door God gezalfde koning nodig heeft om niet te ontsporen. Een ander voorbeeld van zulk verhelderend commentaar vind je in Johannes 2:21v. De uitspraak van de Here Jezus 'Breek deze tempel af en in drie dagen zal Ik hem laten herrijzen' in het vers ervoor, lijkt zinloos. Waarom zouden ze de tempel afbreken? En zou het dan de taak van Jezus zijn om hem te herbouwen? Het lijkt kant noch wal te raken. Maar Johannes helpt ons uit de brand: 'Hij sprak over de tempel van Zijn lichaam. Toen Hij dan uit de doden was opgewekt, herinnerden Zijn discipelen zich dat Hij dit tegen hen gezegd had en geloofden zij de Schrift en het woord dat Jezus gesproken had.' Nu begrijp ik het: die tempel, zijn lichaam, zouden ze inderdaad 'afbreken' door de Here Jezus te laten kruisigen, en Hij is ook in drie dagen herrezen. En ik ben eerlijk gezegd blij dat er bij staat dat ook bij de leerlingen pas na de opstanding een lampje ging branden. Dan voel ik me wat minder dom.

De evangelist Lukas geeft vaak vlak voor of net na een gelijkenis een aanwijzing over de bedoeling ervan. Bijvoorbeeld in 18:1 en 9. Zo helpt hij om deze soms raadselachtige verhalen te duiden. Bij een apparaat heb je soms even een gebruiksaanwijzing nodig. Zo kan het commentaar van de verteller helpen om inzicht te krijgen in lastige passages.

Aandachtspunten

- Lees een tekst altijd in zijn verband. Let daarbij ook op toelichtende opmerkingen van de schrijver.
- Let op de opbouw van een bijbelboek als geheel, op de verstelstructuur van verhalen en op literaire constructies in betogende gedeelten.

Verwerking

- ✓ Schrijf eens een aantal voorbeelden op van bijbelteksten die volgens jou uit hun verband gerukt werden. Welke uitleg werd er aan die teksten gegeven, en wat is volgens jou de betekenis als je de context erbij betreft?
- ✓ Welke functie hebben de herhalingen in het verhaal van Bileam, die werd ingehuurd om het volk Israël te vervloeken (Numeri 22-24)?
- ✓ Probeer ook eens een spiegelstructuur te ontdekken in Efeziërs 3:14-21. Let op terugkerende kernwoorden. Wat staat er in het centrum?
- ✓ Bestudeer 1 Johannes 1:5-2:2, uitgaande van de hierboven geschetste structuur. Zet de negatieve en de positieve uitspraken eens onder elkaar. Welke herhalingen ontdek je? En hoe werkt Johannes tegelijk naar een climax toe?
- ✓ Wat is de bedoeling van de vreemd aandoende gelijkenis van de onrechtvaardige rechter (Lukas 18:2-5)? Let op de inleiding van Lukas (vers 1) en de toepassing van de Here Jezus Zelf (vers 6-8).

3.3 Stijlmiddelen

Bij het observeren van een tekst kun je ook veel steun hebben aan de stijlmiddelen die een auteur gebruikt om zijn boodschap over het voetlicht te krijgen. Dat zijn er legio, te veel om op te noemen. In een handboek over de Nederlandse taal, kun je tientallen voorbeelden vinden. Hier beperken we ons tot een paar zaken die min of meer kenmerkend zijn voor de Bijbel.

Parallellen en herhalingen

De Hebreeuwse dichtkunst heeft als basis niet het rijm, maar de parallel. Alles wordt twee of zelfs drie keer gezegd, telkens in andere woorden.

‘Het hart van verstandigen verwerft kennis,
en het oor van wijzen zoekt kennis.’ (Spreuken 18:15).

In het tweede deel kan ook het tegenovergestelde gezegd worden:

‘Vóór de ondergang verheft zich het mensenhart,
maar nederigheid gaat vóór de eer.’ (Spreuken 18:12).

Soms borduurt de ene gedachte voort op de andere:

‘Welzalig de man die niet wandelt in de raad van de goddelozen,
die niet staat op de weg van de zondaars,
die niet zit op de zetel van de spotters’ (Psalm 1:1).

Je ziet de man zich steeds verder settelen in een verkeerd milieu. Eerst loopt hij, dan staat hij stil en in de laatste regel gaat hij zitten. Gelukkig ben je als je niet gaat behoren bij de kring van wie God de rug toe keren!

Ook in het Nieuwe Testament kom je veel parallellismen tegen, bijvoorbeeld in Romeinen 12.

‘Verblijd u in de hoop.

Wees geduldig in de verdrukking.

Volhard in het gebed.

Wees deelgenoot in de noden van de heiligen.

Leg u toe op de gastvrijheid.

Zegen wie u vervolgen.

Zegen hen en vervloek hen niet.’ (Romeinen 12:12-14).

Prachtige liederen werden zo geschreven. Zoals dat in 1 Timotheüs 3:16 over de Here Jezus.

‘God is geopenbaard in het vlees,	A
is gerechtvaardigd in de Geest,	B
is verschenen aan de engelen,	B’
is verkondigd onder de heidenen,	A’
is geloofd in de wereld,	A’’
is opgenomen in heerlijkheid.’	B’’

Drie tegengestelde begrippenparen wisselen elkaar af: vlees – Geest; engelen – heidenen; en wereld – heerlijkheid. Op hun beurt vormen de positieve en de negatieve begrippen elk een samenhangende reeks: A. vlees, heidenen en wereld; en B. Geest, engelen en heerlijkheid.

In de vorige paragraaf hebben we gezien dat herhalingen een functie kunnen hebben in de vertelstructuur. Maar ook in het klein, als woorden of gedachten herhaald worden, is het zaak om op te letten. Onze aandacht wordt ergens naar toe getrokken. Als Johannes de evangelist over Johannes de Doper schrijft ‘En hij beleed en ontkende het niet, maar hij beleed’ (Johannes 1:20), dan weten we dat er iets heel belangrijks volgt. En inderdaad is wat hij zegt essentieel: ‘Ik ben de Christus niet.’ De mensen hadden hoge verwachtingen van hem, maar hij was niet de beloofde verlosser.

Met een grote variatie aan uitdrukkingen laat Markus in 15:37-47 zien dat Jezus werkelijk gestorven en begraven is (Beynon & Sach 96v; vergelijk 1 Korinthe 15:3v). Als twee dagen later zijn graf leeg blijkt te zijn (Markus 16:6), dan is Hij dus echt uit de dood opgestaan!

In verhalen en gelijkenissen wordt door middel van herhaling een bepaalde verwachting gecreëerd. Als je in de gelijkenis van de ponden (Lukas 19:12-27) leest dat de eerste twee knechten respectievelijk tien en vijf ponden winst gemaakt hebben, dan denk je dat de derde misschien met twee of drie op de proppen zal komen. Maar dat hij er helemaal niets mee gedaan heeft, valt toch wel bitter tegen.

Kernwoorden en bijzondere begrippen

Een student schreef een exegesewerkstuk over Johannes 8:1-11, het verhaal van de overspelige vrouw die bij Jezus gebracht werd. Aangekomen bij de vraag naar kernwoorden, schreef hij: ‘Het kernwoord in dit gedeelte is *vergeving*.’ Ik schreef in de kantlijn: ‘Waar zie jij het woord vergiving?’ en gaf het werkstuk aan hem terug. Nu was hij er vast van overtuigd dat deze geschiedenis over ‘vergeving’ ging, maar inderdaad, het woord komt in dit gedeelte nergens voor. Hierdoor niet uit het veld geslagen, leverde hij het werkstuk opnieuw in, met toevoeging van een woord. Er stond nu: ‘Het **impliciete** kernwoord in dit gedeelte is *vergeving*.’ Zijn oplossing was zeker creatief, maar ik heb hem toch verzocht nu eens echt te gaan lezen. Want centraal in dit gedeelte staat de vraag of deze vrouw vanwege haar zonde niet ter dood gebracht moet worden. En het loopt er op uit dat niemand het vonnis voltrekt. Ook Jezus niet! Als je een kernwoord aan wilt wijzen, kom je dus uit bij het tweemaal herhaalde ‘(niet) oordelen’ in vers 10v. Dit sluit aan bij het thema van de perikoop.

Sommige begrippen springen er uit, ook als ze niet herhaald worden. Ze hebben een sterke lading, een meerwaarde, omdat ze een wereld aan gedachten oproepen (Van Bruggen 1981, 93vv). Lees je 'zoon van Jozef' dan neem je aan dat iemands vader Jozef heet. Maar lees je 'zoon van David' dan weet je dat het over de Messias gaat. Als je hoort over 'Prypjat', dan zegt je dat waarschijnlijk niets, maar als ik zeg dat deze stad op minder dan 30 kilometer afstand van Tsjernobyl ligt, dan weet je wel wat dat betekent. Zo kan er door het noemen van een naam, een plaats, een gebeurtenis of een handeling ineens een lichtje bij je gaan branden. Heb je het vermoeden dat er meer zit achter een begrip dat in een bijbelgedeelte voorkomt, maar weet je niet wat, kijk dan eens in een bijbels woordenboek.

Citaten en impliciete verwijzingen

'Wordt ook geen afgodendienaars zoals sommigen van hen, gelijk geschreven staat: Het volk zette zich neder om te eten en te drinken, en zij stonden op om te dansen', schrijft Paulus (1 Korinthe 10:7 in de vertaling NBG 1951). Je vraagt je af waar de afgoderij in zit. In het eten en drinken? Het moet haast wel het dansen zijn. Dat is vast een goddeloze bezigheid. Maar dan kijk je alleen naar het vers zelf. Zou je de moeite nemen om het citaat op te zoeken, dan kom je tot de ontdekking dat het gaat om een offerfeest voor het gouden kalf (Exodus 32:6). Inderdaad, afgodendienst. Altijd even kijken waar een aanhaling vandaan komt dus.

Bij de eerste impressie die Lukas geeft van het publieke optreden van de Here Jezus is het citaat ook veelzeggend (4:16vv). Het gaat om een preek in de synagoge van Nazaret, de plaats waar Hij was opgegroeid. Zijn tekstkeus is opvallend: 'De Geest van de Heere is op Mij, omdat Hij Mij gezalfd heeft...' (4:18 = het begin van Jesaja 61). Zijn openingszin is verbijsterend: 'Heden is deze Schrift in uw oren in vervulling gegaan' (4:21). Met andere woorden, Ik ben de Gezalfde waar Jesaja op doelde. Maar nog verrassender is het eind van de preektekst. Want Jesaja noemt het 'jaar van het welbehagen van de HEERE' in een adem met 'de dag van de wraak van onze God' (Jesaja 61:2). Maar Jezus zet een punt na 'het aangename jaar des Heren' (4:19). Daar stopt Hij met lezen. Van de dag van wraak is nog geen sprake. Hij is niet gekomen om te oordelen maar om de wereld te behouden (Johannes 12:47). Hij kwam om te redden. Hij zal weerkomen om te oordelen.

Citaten vormen de dwarsverbindingen tussen de bijbelboeken. Maar ook als er niet letterlijk een tekst aangehaald wordt, klinken woorden en geschiedenissen uit de rest van de Bijbel op de achtergrond vaak wel mee. Profeten herinneren aan de Thora en het Nieuwe Testament grijpt terug op het Oude. Met name bij Johannes is het zaak om alert te zijn op allerlei toespelingen op het Oude Testament, zonder dat dit met zoveel woorden gezegd wordt. Als hij zijn evangelie begint met 'In den beginne', herinnert hij aan de schepping. Als de Here Jezus over Nathanaël zegt 'Zie, werkelijk een Israëliet in wie geen bedrog is', dan doet dat denken aan de naamsverandering van Jakob (bedrieger) in Israël (Genesis 32:28). En als we horen dat 'de engelen van God opklimmen en neerdalen op de Zoon des mensen', dan worden we in gedachten meegenomen naar de 'jakobs ladder' in Bethel (Genesis 28:12). Wie het Nieuwe Testament wil begrijpen, doet er dus goed aan zich ook in het Oude Testament te verdiepen.

Symbolische getallen

Veel getallen in de Bijbel zijn afgerond en hebben bovendien naast een getalsmatige ook een symbolische waarde. Het gaat daarbij niet om een geheime code die alleen door ingewijden met veel rekenwerk achterhaald kan worden, maar om een bijbetekenis die bij de uitleg van een tekst mee kan klinken. Wij gebruiken getallen meestal in een exacte betekenis, al spreekt ook het gevoel een

woordje mee. Zo vinden wij 7 over het algemeen wel prettig en noemen we 13 een ongeluksgetal. In de Bijbel speelt een dergelijke symboliek een grotere rol. Zo verwijst het getal 3 vaak naar de hemel of naar God, en 4 juist naar de aarde. Denk maar aan de 'vier hoeken' van de aarde. 7 is het getal van de volheid, want 7 is 3 plus 4, en hemel (3) en aarde (4) vormen samen (7) de hele schepping (Genesis 1:1). Ook 12 (3 maal 4) is een volheidsgetal, dat meestal naar het volk van God verwijst. Dat geldt voor de twaalf stammen van Israël, maar ook voor de twaalf apostelen. We vinden beide terug in het visioen van het nieuwe Jeruzalem in Openbaring. De muur van die stad heeft twaalf poorten, genoemd naar de twaalf stammen, en twaalf fundamenten met de namen van de twaalf apostelen (21:12-14).

Als 7 voor volheid staat, dan kan 6 een tekort aanduiden en 8 juist overvloed. 5 tot slot kan verwijzen naar de vijf boeken van Mozes en dus naar de wet, zoals bijvoorbeeld in Lukas 16:27-31. De rijke man heeft vijf broers, die zich volgens de Here Jezus niet plotseling zullen bekeren als Lazarus uit de dood zou opstaan om hen te waarschuwen. Immers 'zij hebben Mozes en de profeten, naar hen moeten zij luisteren' (vers 29).

In het Nieuwe Testament speelt getallensymboliek een kleinere rol dan in het Oude, behalve in de geschriften van Johannes en dus zeker ook in het boek Openbaring.

Pas op dat je niet teveel uit een getal wilt afleiden. Het is geen exacte wetenschap. Hang er geen conclusies aan op die niet door een zorgvuldige uitleg van de context bevestigd worden. Als je googelt op 'symbolische getallen' krijg je een overvloed aan kant en klare lijsten. Slik niet alles voor zoete koek. Vooral niet als het gepaard gaat met allerlei theorieën over de volmaakte verhoudingen in het heelal of over verborgen boodschappen in de Bijbel. Ook hier geldt dat eenvoud het kenmerk van het ware is.

Aandachtspunten

- Besteed aandacht aan de stijlmiddelen die de bijbelschrijvers hanteren, zoals het gebruik van herhalingen, tegenstellingen, kernwoorden en citaten.
- De symbolische betekenis van een getal kan je op een idee brengen, maar dit moet wel door een zorgvuldige uitleg van de context bevestigd worden.

Verwerking

- ✓ Inventariseer met welke uitdrukkingen Markus in 15:37-47 laat zien dat Jezus echt gestorven en begraven is.
- ✓ In Romeinen 9:25 haalt Paulus Hosea 1:10 aan, maar geeft er ook een nieuwe wending aan. Welke?
- ✓ Welke impliciete verwijzingen naar het Oude Testament ontdek je in Johannes 2:1-11?
- ✓ Wat betekent het dat de Here Jezus op de derde dag is opgestaan, maar dat Lazarus op de vierde dag uit het graf kwam (Johannes 11:39)?

3.4 De eigenheid van de schrijver

De sound van je lievelingsband herken je uit duizenden. Van een bekende serie op tv hoef je maar een flits te zien om te weten welke het is. En als je een 'De Cock' van Baantjer uit de bibliotheek haalt, dan verwacht je iets te lezen over Smalle Lowietje die aalglad onder de tapkast duikt om een speciale fles cognac Napoleon tevoorschijn te halen. Zo heeft ook elke bijbelschrijver zijn eigen

geluid, al gaat dat in vertaling voor een deel verloren. Het loont de moeite om de verschillende auteurs met hun eigen schrijfstijl te leren kennen. Je gaat hun bedoeling dan beter begrijpen. We lezen de Bijbel vooral als een geheel, en dat is ook terecht. In hoofdstuk 4 komen we daarop terug. Maar het is een eenheid in verscheidenheid. Er wordt een heel scala aan thema's behandeld in uiteenlopende stijlen en met telkens andere accenten. Juist de verschillen brengen reliëf aan. Schijnbare tegenstrijdigheden geven diepte. Waarom zegt Matteüs (5:1) dat Jezus de berg op ging toen Hij de zaligsprekingen uitsprak en zegt Lukas (6:17) dat Hij net van de berg afgedaald was? Matteüs trekt een parallel met de wetgeving vanaf de berg Sinaï. Jezus gaat in de rest van hoofdstuk 5 in op de tien geboden en doet dat niet als een schriftuitlegger, maar als iemand die spreekt met gezag (7:28v). Hij kondigt een nieuwe openbaring van God af. Lukas wil laten zien dat de Here Jezus alles deed in nauw overleg met zijn Vader in de hemel en dat Hij eerst boven op de berg een nacht in gebed had doorgebracht voordat hij met zijn onderwijs begon (6:12). Het een spreekt het ander niet tegen. De Here Jezus kan best van de top van de berg naar beneden gekomen zijn, waar de mensen waren, om hen vervolgens vanaf een iets hogere plaats toe te spreken. Maar belangrijker dan te proberen de beide lezingen te harmoniseren, is het om je af te vragen waarom de evangelisten hetzelfde verhaal net even anders vertellen. Dat zijn geen foutjes die je weg moet werken, maar accenten die je moet beluisteren.

Ieder vogeltje zingt zoals het gebekt is

Tegen het einde van het jaar kun je in allerlei kerststalsetjes het kindje in de kribbe zien, met aan de ene kant de herders en aan de andere kant de wijzen uit het Oosten. In werkelijkheid hebben die elkaar nooit ontmoet. Lukas schrijft over de herders die in de kerstnacht als eersten het goede nieuws van de geboorte van de Verlosser mogen horen en verkondigen. Dat is opmerkelijk, want herders bungelden aan de onderkant van de maatschappelijke ladder. Het waren onbetrouwbare klanten, die voor een rechtbank geen getuigenis mochten afleggen. En uitgerekend hen kiest God als getuigen van het Evangelie. Dat is typisch Lukas. Als geen ander laat hij zien dat de Here Jezus juist 'het verlorene' opzocht (15:4; 19:10). Gezonde mensen hebben immers geen dokter nodig, maar zieken (5:31). Zo zitten rechtvaardigen niet op een verlosser te wachten, maar verschoppelingen wel. Matteüs zwijgt over de herders, maar vertelt wel over de wijzen uit het Oosten, die waarschijnlijk ruim een jaar later op bezoek kwamen in het huis waar Jozef en Maria blijkbaar inmiddels woonden (2:11). Hij wil aantonen dat Jezus van Nazaret de in het Oude Testament beloofde Koning der Joden is, maar waarschuwt tegelijk dat de leden van het oude volk van God niet automatisch burgers van zijn Rijk zijn. Daar is geloof voor nodig, en dat trof Jezus in sterkere mate aan bij niet-Joden dan bij Joden (8:10; 15:28). De klemmende vraag is of degenen voor wie het Koninkrijk in de eerste plaats bestemd is de boot niet zullen missen. Sleuteltekst is wat dit betreft 8:11v 'Maar Ik zeg u dat er velen zullen komen van oost en west en zij zullen aan tafel gaan met Abraham, Izak en Jakob in het Koninkrijk der hemelen, en de kinderen van het Koninkrijk zullen buitengeworpen worden in de buitenste duisternis; daar zal gejammer zijn en tandengeknars.' En we zien ze inderdaad komen van Oost en van West. Letterlijk. De eersten die de Koning der Joden aanbidden zijn de wijzen uit het Oosten (2:1-12). De laatsten die we tot geloof zien komen zijn soldaten uit het Westen (27:54). Markus schreef geen kerstverhaal en Johannes (1:1-18) benadrukte niet de aardse geboorte, maar de hemelse oorsprong van de Verlosser. Zo geeft elk zijn eigen kleur aan het Evangelie. Bij overeenkomstige verhalen als de vier evangeliën valt dit sterk op. Maar elke goede auteur heeft zijn eigen unieke schrijfstijl. Als je daar vertrouwd mee raakt, heb je vaak al aan een half woord genoeg. Als je de Here Jezus bij Johannes hoort zeggen 'Voorwaar, voorwaar, Ik zeg u: U zoekt Mij,

niet omdat u tekenen gezien hebt, maar omdat u van de broden gegeten hebt en verzadigd bent' (6:26), dan weet je dat dit een ernstig verwijt is. Want in de wondertekenen openbaarde de Here Jezus iets van Zichzelf en dat zou tot geloof moeten leiden (2:11). Wie alleen zijn buik gevuld heeft bij de wonderbare spijziging en er geen 'teken' in gezien heeft, die heeft er werkelijk niets van begrepen! Als het bij Johannes over tekenen gaat, dan weet je al waar je op letten moet.

Woordgebruik

Woorden hebben in de Bijbel vaak een andere lading dan in ons spraakgebruik. Zo verwijzen woorden die bij ons in de eerste plaats een gevoel aanduiden vaak naar een meer objectieve realiteit. 'Liefde' heeft niets te maken met verliefdheid, laat staan met seks. Een oproep om elkaar lief te hebben wil niet zeggen dat je elkaar spontaan sympathiek moet gaan vinden. Dat zou een absurd gebod zijn. Het betekent dat je het goede voor de ander moet zoeken, ook al heb je niet direct een klik. Liefde uit zich in daden. Omgekeerd is 'haten' niet in de eerste plaats een gevoel van hevige afkeer, maar kan het als het tegenover 'liefhebben' staat zelfs zoiets betekenen als 'minder hoog waarderen, op de tweede plaats zetten'. Bijvoorbeeld toen de Here Jezus zei: 'Als iemand tot Mij komt en niet haat zijn eigen vader en moeder en vrouw en kinderen en broers en zusters, ja, ook zelfs zijn eigen leven, die kan Mijn discipel niet zijn' (Lukas 14:26). Dat wil zeggen dat we Jezus op de eerste plaats moeten zetten, niet dat we alles en iedereen hartgrondig moeten verfoeien. Als je veel in de Bijbel leest, krijg je dat gauw genoeg door. Net zoals je vanzelf wel aanvoelt dat een Amerikaan al gauw iets 'fantastisch' noemt wat wij 'wel aardig' vinden.

Ook een woord als 'hoop' heeft een veel objectievere klank. Het verwijst dikwijls niet naar het verwachtingsvolle gevoel van degene die hoopt, maar naar datgene waar hij naar uitzielt. Als de schrijver van Hebrreeën het heeft over de hoop die 'als een anker voor de ziel' is (6:19), dan bedoelt hij niet dat het feit dat je iets verwacht in zichzelf garanties biedt of grond onder de voeten geeft. Hij doelt op de onveranderlijkheid van de beloften van God (6:13-18) die zekerheid geeft.

Bijbelse begrippen worden dus vaak anders gebruikt dan wij zouden doen. Er zitten heel lastige tussen, zoals het woord 'vlees' bij Paulus, dat hij vaak in overdrachtelijke zin gebruikt. Maar wat bedoelt hij er precies mee? In de Herziene Statenvertaling vinden we 'vlees' in de brieven van Paulus 77 keer. In de Nieuwe Bijbelvertaling maar vijf keer; alleen in de letterlijke, fysieke betekenis. In de andere gevallen is er gekozen voor bijvoorbeeld 'eigen wil', 'mijn natuur', 'hij zelf' of 'menselijke natuur'. Het is wel duidelijk dat het maar zelden gaat over iets dat je bij de slager kunt kopen. Ook ontdek je al snel dat Paulus 'vlees' vaak tegenover 'Geest' zet. Maar om nauwkeurig onder woorden te brengen waar je aan moet denken, is nog niet zo eenvoudig.

De bijbelschrijvers onderling gebruiken woorden ook niet altijd in precies dezelfde betekenis.

Daarom is een concordante woordstudie bij de Bijbel een riskante zaak. Je kunt niet een algemeen geldige definitie van 'geloof' aan Hebrreeën 11:1 ontleen, waar staat 'Het geloof nu is een vaste grond van de dingen die men hoopt, en een bewijs van de zaken die men niet ziet.' Want in de eerste plaats is dit geen definitie. Het geloof biedt ook zekerheid over hetgeen men hoopt, maar is in de kern beter te omschrijven als 'vertrouwen op God'. En in de tweede plaats is de omschrijving van Hebrreeën niet altijd en overal van toepassing. Zo schrijft Paulus: 'de rechtvaardige zal uit het geloof leven' (Romeinen 1:17), maar heeft Jakobus (2:19v) het over een dood geloof, dat je zelfs met demonen gemeenschappelijk kunt hebben. Het zal duidelijk zijn dat ze het allebei over wat anders hebben.

Bij Matteüs kom je vaak de term 'Koninkrijk der hemelen' tegen, de anderen hebben het consequent over het 'Koninkrijk van God'. Maar ze bedoelen hetzelfde. Hierboven hebben we het al gehad over

het typische gebruik van 'tekenen' door Johannes. En zo heeft elke schrijver wel zijn eigen kenmerkende begrippen. Naarmate je dat meer in de gaten hebt, ga je ze beter begrijpen.

Aandachtspunten

- Elke bijbelschrijver heeft zijn eigen stijl en woordgebruik. Als je daar vertrouwd mee raakt, ga je zijn bedoeling beter begrijpen.
- De Bijbel geeft geen eenduidige begrippenlijst; elk woord moet in zijn context begrepen worden.

Verwerking

- ✓ Lees eens een paar hoofdstukken uit Markus. Hoe zou je zijn schrijfstijl willen typeren?
- ✓ In 1 en 2 Kronieken lezen we dezelfde geschiedenis als in de boeken Samuel en Koningen, maar met gedeeltelijk andere aandachtsvelden. Blader de boeken eens door. Welke eigen gezichtspunten vallen je op bij Kronieken?
- ✓ Wat denk je dat de uitspraak 'Jakob heb Ik liefgehad en Ezau heb Ik gehaat' (Romeinen 9:13) betekent? Vergelijk Maleachi 1:2v en Genesis 25:23.
- ✓ Lees Romeinen 7 en 8 eens door in een vrij letterlijke vertaling, zoals de Herziene Statenvertaling. Wat denk je dat Paulus hier met het woord 'vlees' bedoelt?
- ✓ Als je googelt op de term 'Koninkrijk der hemelen', zul je zien dat veel bijbelleraars van mening zijn dat hiermee iets anders bedoeld wordt dan met 'Koninkrijk van God'. Zet alle teksten waar deze termen voorkomen, bijvoorbeeld met behulp van *Woorden zoeken* op www.biblia.net, eens op een rij en vergelijk die met elkaar. Wat vind je zelf?

3.5 Historische en culturele achtergrond

Een Farizeeër en een tollenaar staan in de tempel te bidden. De een is er van overtuigd dat God heel tevreden over hem is. De ander staat in een hoekje te smeken om genade. De laatste gaat volgens de Here Jezus gerechtvaardigd naar huis. De eerste niet. Ook zonder dat je precies weet wat een Farizeeër of een tollenaar is, zul je de strekking van deze gelijkenis uit Lukas 18:10-14 wel begrijpen. Maar het verhaal krijgt wel meer reliëf als je door hebt dat het uitgerekend degene is die met de nek werd aangekeken die werkelijk contact met God heeft, terwijl de modelgelovige in zijn gebed de plank volledig mis slaat.

Het is niet zo heel belangrijk waarom het tussen Herodes Antipas en Pilatus bepaald niet boterde (Lukas 23:12), maar als je weet dat het gebied van Pilatus door Herodes' broer bestuurd werd voordat het door de keizer van Rome onder het bewind van een stadhouder werd gesteld, dan valt het kwartje wel sneller. Des te verwonderlijker dat het juist bij het proces rond Jezus tot een verzoening tussen hen beiden komt.

Je hoeft niet veel van allerlei oude culturen te weten om de boodschap van de Bijbel te kunnen vatten, maar met een beetje achtergrondkennis begrijp je een en ander wel beter. Zeker als je een bijbelboek in zijn geheel wilt doorwerken kan het lonend zijn om je eens in de historische achtergrond ervan te verdiepen. De inleiding in een Commentaar bij het betreffende boek levert doorgaans al heel wat nuttige informatie. En verder zijn er woordenboeken en atlassen bij de Bijbel, op schrift en op internet.

Historische achtergrond

Over Og, de koning van Basan, wordt in Deuteronomium 3:11 verteld dat hij de laatste van de Refaïeten was en een ijzeren rustbank had van negen bij vier el. Toen ik jaren geleden voor mezelf begon de Bijbel te lezen, kwam ik tot mijn verbazing deze uitspraak tegen. De herkenning was groot, want ook ik sliep in een ijzeren ledikant. Maar waarom stond zo'n banale uitspraak in de Bijbel? Het zou geholpen hebben als ik geweten had dat de Refaïeten reuzen waren en dat ijzer in die tijd zeldzaam en duur was, en dat maar een paar volken bedreven waren in het bewerken ervan. Dan had ik het belang van deze mededeling beter ingeschat. Wat moest Israël beginnen tegen deze gigant, met zijn bed van pakweg vier bij twee meter, die kon beschikken over ijzer, waar zulke sterke wapens van gemaakt konden worden? Het is dat ze de Here aan hun zijde hadden, maar anders... Behalve in Commentaren en Studiebijbels, of andere hulpmiddelen als encyclopedieën en bijbelse woordenboeken, kun je ook veel informatie vinden op internet. Gespecialiseerde sites als www.biblegateway.com, otgateway.com en www.ntgateway.com kunnen je een stuk verder helpen. Maar je steekt ook al veel op van het vaak en aandachtig zelf lezen van de Bijbel. Het meeste wat we bijvoorbeeld van de Sadduceeën weten, komt uit de Evangeliën en Handelingen. Daar hoeft je geen handboeken voor te raadplegen.

Iets om goed in de gaten te houden, is de manier waarop godsdienst in de oudheid het hele leven doortrok. Zoiets als scheiding van kerk en staat bestond niet. In veel culturen werden machthebbers als goden of godenzonen gezien. In de Bijbel is het precies andersom: niet de koning is een god, maar God is Koning. Maar ook dat is een politieke boodschap; ook voor Joden en christenen was godsdienst niet alleen een kwestie van religiositeit of spiritualiteit, maar iets wat het hele leven bepaalde. Dat is voor ons in een geseculariseerde cultuur moeilijk voor te stellen. Zo wordt materiële welvaart in het Oude Testament meestal gezien als teken van zegen van God. Maar hoe kan het een goddeloze dan voor de wind gaan (Psalm 73)? In het Nieuwe Testament wordt bijvoorbeeld door Lukas en Jakobus ook gewezen op het gevaar van rijkdom. Het kan je zo in beslag nemen dat je denkt God niet meer nodig te hebben (Lukas 12:15-21; Jakobus 4:13-5:6; vergelijk ook Spreuken 30:8v). En armoede kan je juist afhankelijk van God maken. Niet voor niets heet de arme man in de gelijkenis in Lukas 16:19-31 Lazarus, dat betekent 'God is hulp'.

Dit is maar een voorbeeld dat niets los gezien kan worden van God en godsdienst. Wat je eet, wat je doet, wat je overkomt, je beroep, je seksuele leven, alles heeft in de Bijbel te maken met je geloof. Wat dat betreft verkeerde men in een totaal andere wereld dan wij nu. De eerste christenen werden soms voor atheïsten uitgescholden omdat ze geen zichtbare goden(beelden) vereerden. Nu word je soms raar aangekeken als je zegt dat je in een persoonlijke God gelooft. Men heeft vaak een vaag godsbeeld, ietsisme wordt dat wel genoemd, en men vereert geen goden met een naam en een gestalte.

Zeden en gebruiken

De betekenis van bepaalde handelingen kan van cultuur tot cultuur behoorlijk verschillen. In Nederland betekent tikken op je voorhoofd 'ben jij even gek' en tegen de zijkant van je hoofd 'koppie koppie'. In sommige andere Europese landen is dat precies omgekeerd. Dat kun je maar beter weten als je daar op vakantie gaat.

Soms worden voor ons vreemde gebruiken in de Bijbel uitgelegd. Zo horen we in Ruth 4:7 waarom Boaz zijn schoen uittrekt en is Markus zo behulpzaam om uit te leggen (in 7:3) waarom de Farizeeën het zo erg vinden als de discipelen van de Here Jezus hun handen niet wassen voor het eten. Maar vaak moeten we het zonder toelichting doen. En dan slaan we de plank wel eens mis. Zou 'bidden of

profeteren met onbedekt hoofd' (1 Korinthe 11:5) werkelijk hetzelfde zijn als 'zonder hoed op naar de kerk gaan'?

Ook religieuze gebruiken, die wij soms zo niet meer kennen, spelen direct of indirect vaak een grote rol. Dieren offeren in de tempel, vasten en aalmoezen geven, priesters en profeten raadplegen en noem maar op. Als je er te weinig van weet, kan dat tot misverstanden leiden. Zo denk je misschien dat het bij elk offer gaat om vergeving van zonden, of verwar je vasten met lijnen.

Omgekeerd kan kennis van de rituelen in de tempel of bij de grote feesten nieuw licht werpen op een bijbelgedeelte. Tijdens het Loofhuttenfeest werd de woestijnreis herdacht. Elke dag van het feest werd er als symbool daarvan in de tempel water op de droge grond uitgegoten. Op de laatste dag van het feest ging de Here Jezus staan en zei: 'Als iemand dorst heeft, laat hij tot Mij komen en drinken' (Johannes 7:37). Zie je het voor je? Mooi hè.

Normen en waarden

De kloof tussen culturen is nog dieper als er normen en waarden in het spel zijn. In Handelingen 8:26-40 lezen we over 'een Ethiopiër, een kamerheer en een machtig heer van de kandakè, de koningin van de Ethiopiërs, die heel haar schatkist beheerde'. Ongetwijfeld was hij in zijn eigen land een zeer belangrijk en gerespecteerd man. In Jeruzalem mocht hij niet eens in de tempel komen. Een eunuch mocht volgens de wet van Mozes het huis van God niet betreden (Deuteronomium 23:1). Dat zal hem niet meegevallen zijn.

Plato waardeerde de liefde tot de man hoger dan de liefde tot de vrouw omdat het mannelijke hoger is dan het vrouwelijke. Voor Paulus is homoseksualiteit juist een teken van verval in een wereld die steeds verder van God afdwaalt (Romeinen 1:18-32). In onze cultuur wordt daar weer anders over gedacht. Waarschijnlijk zullen weinig mensen gecharmeerd zijn van het argument van Plato. Maar ook Paulus ligt niet goed in de markt.

Er wordt nog wel eens te snel geconcludeerd dat alles wat cultuurbepaald is voor ons niet meer geldt. Maar juist uit Romeinen 1 kunnen we leren dat cultuur niet los staat van de verhouding met God. Goddeloze mensen brengen een goddeloze cultuur voort. We kunnen niet zonder meer de opmerkingen in de Bijbel over de verhouding tussen man en vrouw of over huwelijk en seksualiteit naast ons neerleggen, alleen maar omdat daar in onze cultuur nu eenmaal anders tegenaan gekeken wordt. Omgekeerd kunnen we niet net doen alsof er in de tussentijd niets gebeurd is. Hoe diep waren vroeger de psychologische inzichten? Wist Paulus iets over een homoseksuele geaardheid, of keek hij alleen naar het tegennatuurlijke gedrag (Romeinen 1:26)?

Binnen de Bijbel is het overigens ook niet zo dat normen en waarden nooit veranderden. Abraham was getrouwd met zijn halfzuster (Genesis 20:12). In zijn tijd was dat waarschijnlijk betrekkelijk normaal. Je hoort er althans geen kwaad woord over. Maar in de wet van Mozes wordt een dergelijk huwelijk verboden (Leviticus 18:11).

Het is dus niet altijd even eenvoudig om ethische opvattingen of (a)moreel gedrag op de juiste waarde te schatten. In elk geval zullen we de bijbelse personen in de eerste plaats in hun eigen tijd moeten verstaan. Alleen dan kunnen we hen recht doen en van hen leren.

Aandachtspunten

- Breng de historische en culturele achtergrond van een bijbelgedeelte in rekening bij de uitleg.
- Het is niet zo dat alles wat cultuurbepaald is voor ons niet meer geldt. Vraag je af hoe we de achterliggende principes in onze cultuur tot uitdrukking kunnen brengen.

Verwerking

- ✓ In Handelingen 17 gaat Paulus in gesprek met 'enige epicurische en stoïsche wijsgeren' (vers 18). Zoek eens uit wat deze filosofen leerden. Hoe gaat Paulus in zijn toespraak (vers 22-31) op hun standpunten in?
- ✓ Waarom vonden sommige Joden het in de tijd van het Nieuwe Testament vanuit hun geloof gezien een probleem om belasting aan de keizer in Rome te betalen (Mattheüs 22:16-22)? Wat zou daar op tegen kunnen zijn?
- ✓ Zou je bijbelse gebruiken als vasten en zegenen (buiten de kerkdienst) weer willen invoeren? Zo nee, waarom niet? Zo ja, hoe dan? En hoe voorkom je dat wat vroeger heel gewoon was tegenwoordig als iets heel bijzonders wordt gezien?
- ✓ Ook op het terrein van huwelijk en echtscheiding klinken verschillende geluiden in de Bijbel. De wet van Mozes gaat er van uit dat een man in bepaalde gevallen zijn vrouw met een scheidbrief kan wegsturen (Deuteronomium 24:1-4). Maar lees ook wat de Here Jezus daarover gezegd heeft (Mattheüs 18:3-9). Hoe verhouden die twee uitspraken zich tot elkaar?

4. LUISTEREN: BEGRIJPEN MET JE HART

De bijbeltekst als boodschap voor toen en nu

Toen iemand in de tweede wereldoorlog in Duitsland op de vlucht was en doodziek werd, sloeg hij zijn zakbijbeltje open en las: 'Het verlorene zal ik zoeken, en het weggedrevene zal ik wederbrengen' (Ezechiël 34:16). 'Ik mocht geloven dat God me veilig terug zou brengen', is zijn conclusie (*Visie* jg. 42 nr. 18 p. 7). Zo kan God tot ons spreken door een tekst, die totaal uit zijn verband gerukt wordt. De lezer ontleent soms een betekenis aan een tekst, die niet direct bedoeld is, maar zijdelings wel kan. Kinderloze echtparen kunnen troost putten uit vergelijkbare situaties in de Bijbel. Iemand die gaat emigreren vergelijkt zichzelf met Abraham, die ook zijn familie achter moest laten en naar een ver land trekken. We lezen dan meer associatief dan exegetisch. Is dat verkeerd? Nee, zolang we maar beseffen dat het niet meer is dan je persoonlijk aangesproken voelen door een bijbelwoord. Het is geen bijbeluitleg en je kunt er geen algemene waarheid of geldigheid aan ontleen. Als we de Bijbel bestuderen, voor onszelf of samen met anderen, moeten we zo niet te werk gaan. Hoe dan wel? Interpreteren is lezen van binnenuit, goed luisteren naar de boodschap van de tekst en je hart daarvoor open stellen. Het is niet zozeer met je eigen vragen naar de tekst toe gaan om gewenste antwoorden te vinden, maar in de eerste plaats proberen te achterhalen wat een bijbelschrijver tegen zijn eerste lezers wilde zeggen. En vervolgens je afvragen op welke manier zijn boodschap voor ons vandaag geldt. Daarbij gaat het niet om het volledig begrijpen van alle details, maar om zicht te krijgen op Gods reddingsplan in Jezus Christus. Want de Bijbel vertelt bij alle verscheidenheid in wezen één verhaal, de geschiedenis van God met zijn wereld. Hoogtepunt is de menswording van zijn Zoon, om de straf op de zonde te dragen en de gevolgen van de zonde teniet te doen. Het is een verhaal met een begin, schepping en zondeval, een midden, Gods definitieve ingrijpen in het leven en werk van Jezus Christus, en een eind, een nieuwe hemel en een nieuwe aarde. Het 'profetische woord' (2 Petrus 1:19) toont Gods betrokkenheid op ons en onze wereld door de eeuwen heen en geeft uitzicht op de totale verlossing. Interpreteren is die ene boodschap van Gods heil beluisteren, zoals tientallen verschillende mensen die elk op hun eigen wijze verteld hebben.

4.1 De boodschap van de schrijver

Bij ontdekkend bijbellezen gaat het in de eerste plaats om luisteren naar de boodschap die de auteurs in de tekst gelegd hebben. Via hen hebben we toegang tot de openbaring van God in de geschiedenis. We kunnen God al een beetje leren kennen 'door de schepping, onderhouding en regering van de hele wereld' (Nederlandse Geloofsbelijdenis artikel 2, met een beroep op Romeinen 1: 20). Maar naast deze onpersoonlijke, algemene openbaring heeft God Zich ook meer in het bijzonder laten kennen, door verlossend in te grijpen in onze wereld, door te spreken via profeten en apostelen en uiteindelijk door zijn Zoon naar de aarde te sturen. De schrijver van Hebreeën zegt het zo: 'Nadat God voorheen vele malen en op vele wijzen tot de vaders gesproken had door de profeten, heeft Hij in deze laatste dagen tot ons gesproken door de Zoon, Die Hij Erfgenaam gemaakt heeft van alles, door Wie Hij ook de wereld gemaakt heeft' (1:1v). Jezus Christus is Gods definitieve openbaring aan ons. Daarover meer in de volgende paragraaf.

God heeft Zich dus in zijn daden en woorden bekend gemaakt, en in laatste instantie in zijn Zoon. De Bijbel doet daarvan verslag. Via de bijbelschrijvers komen we in aanraking met de openbaring van God Zelf. Daarom is het zaak goed naar hen te luisteren.

Gods daden en woorden

Het is niet zo dat God Zich alleen aan de wereld openbaart door zijn daden, waarbij Israël en later de gemeente de gebeurtenissen moeten begrijpen en interpreteren als Gods verlossend handelen. God kondigde ook aan wat Hij zou doen en onthulde de betekenis ervan, anders zou de zin van het gebeuren ons waarschijnlijk ontgaan.

De Here Jezus heeft verschillende keren zijn dood en opstanding voorzien, maar Hij vertelde er ook bij waarom Hij sterven moest: om zijn leven te geven als een losprijs voor velen (Markus 10:45; Mattheüs 20:28), om zijn leven in te zetten voor zijn vrienden (Johannes 15:13). Ook achteraf heeft God door profeten en apostelen de zin van de gebeurtenissen uit laten leggen: Jezus is 'overgeleverd om onze overtredingen en opgewekt om onze rechtvaardiging' (Romeinen 4:25).

Het staat ons niet vrij om een eigen interpretatie aan de gebeurtenissen te geven, althans niet als we bijbelstudie willen doen. De Bijbel somt geen feiten op, maar verkondigt een boodschap. Je kunt het een niet los zien van het ander. Het is niet alleen de bedoeling dat we de gegevens tot ons nemen, maar dat we de betekenis die de schrijver daaraan hecht onderschrijven (Johannes 20:30v).

Omgekeerd verliest die interpretatie haar waarheidsgehalte als er geen historische feiten aan ten grondslag liggen. In die zin is de Bijbel geen oosters boek met tijdloze waarheden, met levenslessen die ook nog waardevol zouden zijn al zou wat er verteld wordt nooit gebeurd zijn. In 1 Korinthe 15 zegt Paulus dit met betrekking tot de opstanding van de Here Jezus wel heel duidelijk: 'Als Christus niet is opgewekt, dan is onze prediking zonder inhoud, en zonder inhoud is ook uw geloof' (vers14), dan 'is uw geloof zinloos; u bent dan nog in uw zonden' (vers17). Of zoals Daniël Wayenberg het eens formuleerde: 'Als het offer van Christus er niet zou zijn, was de Bijbel misschien wel heel interessant geweest, maar voor de rest een boek dat je alleen maar heel moedeloos zou maken.' (Van den Berg e.a. 35).

Feiten zonder verklarende boodschap kunnen gemakkelijk misverstaan worden. En een boodschap die berust op fictie is vruchteloos, omdat het meest wezenlijke wat het christendom tot de mensen te zeggen heeft niet is dat ze iets moeten doen, maar dat ze iets moeten ontvangen wat door God, door Jezus Christus voor hen gedaan is.

De schrijvers en hun lezers

De profeten kregen geen vage, misleidende spreken door, zoals het orakel van Delphi, maar een heldere boodschap van God voor zijn volk. Er kunnen best voor ons moeilijk te volgen passages in hun boeken voorkomen, maar daarmee wilden ze hun tijdgenoten toch iets vertellen, in woorden en beelden die voor hen soms misschien duidelijker waren dan voor ons. Ook de Here Jezus en zijn apostelen spraken klare taal en wilden begrepen en geloofd worden. Net zo hadden de bijbelschrijvers concrete lezers voor ogen, aan wie ze iets duidelijk wilden maken. Wij zijn niet de eerste lezers. Wij lezen mee over de schouders van anderen. Wie waren dat? Wat weet je over hen? Wat wilde de bijbelschrijver in eerste instantie tegen hen zeggen? Als je daar een beetje zicht op hebt, vallen de stukken sneller op hun plek. Neem de eerste drie evangeliën. Die lijken erg op elkaar. Maar ze krijgen een eigen kleur als je je realiseert dat Mattheüs schreef voor mensen met een Joodse achtergrond, Lukas juist voor niet-joden en Markus voor vervolgde christenen. Als je dat weet, dan begrijp je beter waarom Markus zoveel aandacht aan het lijden van de Here Jezus besteedt en

waarom Mattheüs zo vaak uit het Oude Testament citeert. Markus wil zo laten zien dat lijden bij christenzijn hoort. Wie Jezus wil volgen, moet ook zijn kruis op zich nemen (Markus 8:34). En Mattheüs wil Joden helpen om in Jezus te geloven door te laten zien dat hun Heilige Schrift ook al over Hem spreekt.

De eerste lezers pasten de boodschap toe op hun eigen leven. Natuurlijk kan er ook over het verleden of de toekomst geschreven worden, maar daar wordt dan in de eerste plaats naar verwezen met het oog op de eigen situatie. Als Paulus herinnert aan de uittocht uit Egypte, zegt hij: 'deze dingen zijn gebeurd als voorbeelden voor ons' (1 Korinthe 10:6). Ook voorzeggingen over de toekomst zijn niet, over de hoofden van de eerste hoorders of lezers heen, slechts bestemd voor toekomstige generaties. Ze zijn bedoeld om een les uit te trekken of ze vragen om een reactie. Veel profetische boodschappen zijn zelfs voorwaardelijk. Of ze stellen de hoorders voor een keus: dien God en het zal u goed gaan, verlaat Hem en onheil is het gevolg (bijvoorbeeld in Deuteronomium 30). Profetie is geen starre toekomstvoorspelling, geen vooruitblik op een blind noodlot, maar een aankondiging namens God die om reactie vraagt. Ook mededelingen over verre tijden hebben zin voor de tijd waarin ze gedaan zijn. Dat geldt ook voor het boek Openbaring. Niet alleen is het geschreven om troost te bieden in een tijd van verdrukking en vervolging, het is ook zo verwoord dat de eerste hoorders er hun eigen situatie in herkenden. Volgens sommige uitleggers zijn de zeven brieven in de hoofdstukken 2 en 3 typeringen van perioden in de kerk- of wereldgeschiedenis en treden de woorden van hoofdstuk 4 en verder pas in werking in de eindtijd. Maar dat klopt niet. 'Dat is strijdig met de opdracht "Verzegel de woorden van de profetie van dit boek niet, want de tijd is nabij" (22:10). Jezus heeft Johannes laten zien wat weldra moet geschieden (1:1). Het hele boek is in eerste instantie gericht aan de zeven gemeenten in Asia ten tijde van Johannes. Zij hebben er hun eigen situatie in herkend.' (Romkes 2010, 18). Ook wij moeten dit boek niet lezen alsof het voorspellingen voor toekomstige gebeurtenissen bevat op grond waarvan we een soort draaiboek voor de eindtijd kunnen ontwerpen. We kunnen er zeker uit afleiden wat Gods plan met deze wereld is en waar de geschiedenis op uitloopt, maar het is vooral bedoeld om onze eigen tijd tegen het licht te houden. Waar is God aan het werk in onze wereld? En voor welke ontwikkelingen moeten we op onze hoede zijn omdat we er het streven van de tegenstander in herkennen? Hoe kunnen we standhouden in moeilijke tijden en waakzaam blijven als we in tijden van voorspoed in slaap gesust dreigen te worden? De boodschap van Openbaring was relevant voor de zeven gemeenten in Asia in de eerste eeuw. En ook voor ons mag het geen gesloten boek zijn, want het gaat ook over de tijd waarin wij leven.

De Bijbel bevat wel eeuwige maar geen tijdloze waarheden. Het is het Woord van God voor concrete mensen in hun situatie. Over hun schouders lezen wij mee en horen zo het Woord van God voor ons.

Vergezicht

Dat profeten, apostelen en bijbelschrijvers op begrijpelijke en relevante wijze de woorden van God aan hun tijdgenoten hebben doorgegeven, wil niet zeggen dat ze de volle reikwijdte ervan altijd hebben doorzien. Profetie kan gelaagd zijn; bij de eerste uitkomst is de bedoeling ervan niet altijd ten volle bereikt. Later kan zij opnieuw vervuld worden. Toen David zei 'Want U zult mijn ziel in het graf niet verlaten, U laat niet toe dat Uw Heilige ontbinding ziet' (Psalm 16:10), zal hij in eerste instantie aan zichzelf gedacht hebben. Maar hij deed een uitspraak die te groot was voor hem zelf. Volgens Petrus (Handelingen 2:25-31) was dit een profetisch woord dat zijn vervulling vond in de opstanding van de Here Jezus.

Degenen die de woorden van God doorgaven, hebben ook beseft dat er een meerwaarde in lag waar zij zelf nog geen zicht op hadden. Volgens Petrus zagen zij uit naar het volkomen heil dat God zou brengen: 'Naar deze zaligheid hebben de profeten, die geprofeteerd hebben over de genade die aan u bewezen is, gezocht en gespeurd. Zij onderzochten op welke en wat voor tijd de Geest van Christus, Die in hen was, doelde, toen Hij tevoren getuigde van het lijden dat op Christus komen zou, en ook van de heerlijkheid daarna' (1 Petrus 1:10v). Ongetwijfeld hebben de profeten dus niet altijd de volle draagwijdte van hun woorden beseft, maar ze preekten toch ook niet over de hoofden van de mensen heen. Nooit kon er bij hun woorden een bordje 'Niet van toepassing' geplaatst worden. Uitgangspunt bij het verklaren van de Schrift is dus de bedoeling van de schrijver voor zijn lezers. Maar van daaruit mogen we de lijnen doortrekken naar verdere ontwikkelingen binnen de Bijbel, om ons vervolgens ook af te vragen wat God óns hierdoor te zeggen heeft.

Aandachtspunten

- De Bijbel somt geen feiten op, maar verkondigt een boodschap. Je kunt de feiten niet losmaken van de boodschap of omgekeerd.
- Ook profetie over de (verre) toekomst is verkondiging, gericht aan de directe hoorders of lezers, die vraagt om een reactie.

Verwerking

- ✓ Ga eens bij je zelf na hoe je de afgelopen week de Bijbel gelezen hebt. Was dat meer associatief of meer exegetisch? Hoe zorg je voor een goede balans tussen die twee?
- ✓ Lees de eerste drie hoofdstukken van het evangelie van Lukas eens door. Waaraan kun je merken dat hij voor niet-Joden schrijft?
- ✓ In Hosea 11:1 lezen we: 'uit Egypte heb Ik Mijn zoon geroepen.' Naar welke gebeurtenis uit de geschiedenis verwijst deze uitspraak? Wat wil Hosea er in zijn situatie mee zeggen? En waar past Mattheüs (2:15) deze woorden op toe?

4.2 De kern: Jezus Christus

Centraal in het verlossingsplan van God staat Jezus Christus. Het Oude Testament werkt naar Hem toe, het Nieuwe gaat van Hem uit. Dit moet niet leiden tot gekunsteld lezen, alsof het hele Oude Testament rechtstreeks over Hem gaat. Maar het betekent wel dat de diepste zin van elk bijbelboek naar Hem verwijst en dat het hele heilsplan van God uiteindelijk in Hem gerealiseerd wordt. De komst van Gods Zoon in de wereld wordt al vanaf de vroegste tijden voorbereid. Je ziet Gods bedoelingen al in allerlei personen, gebeurtenissen en rituelen uitgedrukt. Je herkent hierin als het ware al trekken van de Here Jezus. Dat wordt typologie genoemd. Voordat je iemand aantreft, kun je zijn voetsporen al volgen. Zo zien we Jezus Christus in het Oude Testament al aankomen.

Jezus Christus centraal

Jezus Christus is de door Israël verwachte Messias, die de beloften uit het Oude Testament vervult, en de Heer van de gemeente, die het plan van God met de wereld waarmaakt (Openbaring 5). Hij verbindt Oude en Nieuwe Testament; Hij is de schakel tussen Israël en de Gemeente.

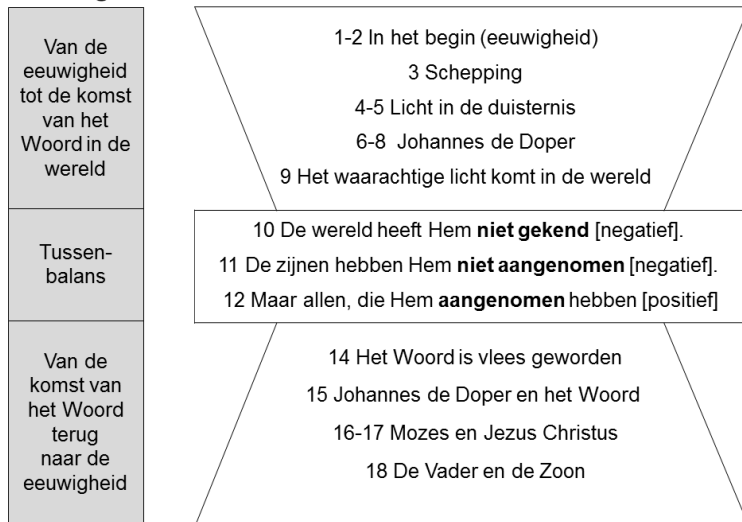
'Het geestelijk verstaan van de Schrift houdt altijd verband met Christus. Hij is het vleesgeworden Woord, dat ons in de Schriften wordt verkondigd. [...] Dat wil niet zeggen dat wij de boodschap van

de Schrift moeten reduceren tot wat expliciet over Hem gezegd wordt, of dat wij alle dingen geforceerd op Hem moeten betrekken. Het vraagt wel, dat wij altijd het verband zoeken waarin de verschillende onderdelen van de Schrift tot Christus staan. Het geheel van de Schrift kan alleen worden verstaan vanuit Hem.’ (Loonstra 119).

Op een prachtige manier laat Johannes dat zien in de proloog van zijn evangelie (1:1-18). Eerst neemt hij ons mee van de eeuwigheid,

via de schepping, de tijd van het Oude Testament en Johannes de Doper, naar de komst van het Woord van God in de wereld. Dan geeft hij drie reacties hierop weer, twee negatief en één positief. In het laatste stuk blikt hij terug van de menswording van het Woord op Johannes de Doper en Mozes, om weer te eindigen bij de verhouding tussen de Vader en de Zoon. Zo laat hij zien dat de komst van Jezus in de wereld

Proloog

het hoogtepunt van de geschiedenis is en dat wij in Hem werkelijk met God Zelf van doen hebben. De Joden beschouwden de openbaring van God via Mozes als het beste wat ooit gebeurd was, maar Johannes zegt dat Mozes alleen maar de wet, de regels die bij het verbond horen, heeft gegeven. Waar het in het verbond om gaat, de betrouwbare genade van God, is pas door Jezus Christus gerealiseerd (1:17). Niemand heeft ooit God gezien. Maar de Here Jezus heeft uitgelegd Wie God is (1:18). Alleen door Hem kunnen we God echt leren kennen.

Door het werk van de Here Jezus wordt de geschiedenis van God met zijn volk heilsgeschiedenis: Hij bracht de beloofde verlossing en Hij voert de wereldgeschiedenis tot z'n bestemming. Zonder Hem zou alles verloren moeite zijn. Zijn komst en wederkomst bepalen de zin van de geschiedenis van Israël en Kerk. Als we Jezus niet voortdurend voor ogen houden, kunnen we de Bijbel niet goed begrijpen. Als we bij het interpreteren op zoek gaan naar de hoofdboodschap, komen we uit bij Jezus Christus.

Oude en Nieuwe Testament

Christenen en Joden hebben wat wij het Oude Testament noemen gemeenschappelijk. Maar ze gaan er verschillend mee om. 'Het belangrijkste verschil tussen de orthodox-Joodse en orthodox-christelijke exegese is wel dat de Joodse exegeten het Oude Testament lezen door de bril van de Talmoed en de andere rabbijnse geschriften, terwijl wij christenen het Oude Testament lezen, zoals Jezus de Messias het ons uitlegde.' (Siebesma 2).

De schrijvers van het Nieuwe Testament lazen het Oude met het oog op Jezus. Telkens blijkt het om Hem te gaan. Om een paar voorbeelden te geven uit een hele rij: de belofte aan Abraham (Genesis 12:1-3) is van toepassing op Jezus (Galaten 3:16), evenals de profetie over de lijdende Knecht in Jesaja 53 (zie Handelingen 8:35); ook Psalm 8 wordt in Hebreeën 2:9 betrokken op Jezus. En eigenlijk is de hele brief aan de Hebreeën een aaneenrijging van citaten en voorstellingen uit het Oude Testament, die telkens iets blijken te zeggen over de heerlijkheid van Jezus.

Het centrum van het hele verhaal wordt gevormd door de persoon en het werk van Jezus Christus. In die zin lezen we de hele Bijbel met een christologische bril. Het Oude Testament heeft waarde in zichzelf, maar komt pas tot zijn doel in het Nieuwe. Omgekeerd veronderstelt het Nieuwe Testament het Oude en is het alleen tegen die achtergrond te begrijpen. 'Het Nieuwe Testament is zonder het Oude niets en nergens. Zoals een windvaan ronddraait in de wind als er alleen maar een korte kop en geen lange staart aan zit, zo is het Nieuwe Testament (de korte kop) zonder het Oude (de lange staart) een slag in de lucht. Het wijst geen richting, het tolt. Het Nieuwe Testament is dus zonder het Oude niet denkbaar, dat wordt algemeen ingezien. Maar ook het omgekeerde, dat het Oude Testament niet zonder het Nieuwe kan, is waar, al vindt deze stelling vandaag veel minder bijval. Ook onder christenen is dit lang niet meer algemeen aanvaard. Laat ik daarom duidelijk zeggen wat ik ermee bedoel. Op zichzelf genomen en dus los van het Nieuwe loopt het Oude Testament uit op een impasse, niet aan Gods maar aan mensenkant. [...] En het is pas het Nieuwe Testament dat laat zien hoe er door die impasse heen toch een weg naar voren loopt.' (De Jong 15). Het Oude Testament eindigt met een cliffhanger: waar blijft de volkomen verlossing die God beloofd heeft? De ontknoping volgt met de komst van Gods Zoon in de wereld. Daarover vertelt het Nieuwe Testament.

Typologie

Maar ook het Oude Testament laat al veel zien van de bedoelingen van God. De verlossing van God in Christus werpt zijn schaduw al vooruit.

Jozef heeft geen eenvoudig leven gehad. Hij werd als slaaf verkocht door zijn jaloerse broers en kwam in Egypte in de gevangenis terecht. Maar God was met hem en gebruikte hem om een hongersnood te voorkomen. Hij werd een machtig man. Toen zijn broers bang werden dat hij zijn macht zou gebruiken om wraak op hen te nemen, zei hij: 'jullie hebben kwaad tegen mij bedacht, maar God heeft dat ten goede gedacht, om te doen zoals het op deze dag is: een groot volk in leven te houden' (Genesis 50:20). Hij zag zijn persoonlijke lot in het kader van het verlossend handelen van God. Door wat hem overkomen was, kwam hij in de positie om een catastrofe te voorkomen. Het is niet moeilijk om hier een parallel te zien met de Here Jezus. Jozef was al een voorbeeld hoe God het lijden van de één kan gebruiken om anderen te verlossen. Hij wordt daarom wel een 'type' van Christus genoemd, naar het Griekse woord 'typos' dat 'voorbeeld' betekent. De schrijver van Hebreëën ziet de aardse tempeldienst, waar menselijke priesters dierenoffers brengen, als een zwakke afbeelding van de ware, hemelse eredienst, waar Jezus als hogepriester het offer van zijn leven aanbiedt (8:5; 9:23-28). En om niet meer te noemen: veel mensen in het Oude Testament die op een bijzondere manier in dienst van God stonden, werden gezalfd. We lezen dat van priesters, koningen en profeten. Zij lieten elk op hun manier ook iets zien van de dienst van Christus. Het Griekse woord Christus betekent hetzelfde als het Hebreeuwse Messias, namelijk gezalfde. Jezus is Gods Gezalfde bij uitstek, maar Hij heeft veel voorlopers gehad.

De Here Jezus zei van Zich zelf dat Hij gekomen was om de Schriften te vervullen (Mattheüs 5:17v). Ook zei Hij: 'U onderzoekt de Schriften, want u denkt daardoor eeuwig leven te hebben, en die zijn het die van Mij getuigen', en: 'als u Mozes geloofde, zou u Mij geloven; want hij heeft over Mij geschreven' (Johannes 5:39 en 46).

Het verhaal van de Here Jezus begint dus al in het Oude Testament. Als wij ook het Oude Testament lezen met het oog op Hem, doen we niets anders dan wat Hij zelf deed en de schrijvers van het Nieuwe Testament met Hem. We moeten hier geen uitlegkundig principe van maken, alsof we een tekst pas begrepen hebben als we er Christus in ontdekt hebben. Dat leidt al gauw tot spitsvondigheden. Dan wordt de bruidegom in het boek Hooglied bijvoorbeeld gelijk gesteld aan

Jezus Christus, en de bruid is zijn gemeente. Nu weerspiegelt de liefde tussen man en vrouw zeker de liefde tussen Christus en zijn gemeente (Efeze 5:32), maar dat wil niet zeggen dat Hooglied eigenlijk de Here Jezus als onderwerp heeft.

Als het dezelfde God is Die aan het werk is in Oude en Nieuwe Testament, dan is het te verwachten dat wij dezelfde bedoelingen door alle eeuwen heen herkennen en dat er parallellen aan te wijzen zijn. In die zin benadrukt typologisch lezen van het Oude Testament dat er in het plan van God een doorgaande lijn zit, die uitloopt op Jezus Christus en dat Hij de hoofdpersoon is van de hele Bijbel.

Aandachtspunten

- Centraal in het verlossingsplan van God staat Jezus Christus. Het Oude Testament werkt naar Hem toe, het Nieuwe gaat van Hem uit.
- Ook het Oude Testament mag je lezen met het oog op Christus. Je ziet Gods bedoelingen al in allerlei personen, gebeurtenissen en rituelen uitgedrukt. Je herkent hierin als het ware al trekken van de Here Jezus (typologie).

Verwerking

- ✓ Lees Galaten 3:13-18. In vers 16 betoogt Paulus dat het in de belofte van God aan Abraham al over Christus gaat. Waarom vindt hij dat belangrijk?
- ✓ Hoe tekent Paulus de verhouding tussen het oude en het nieuwe verbond in 2 Korinthe 3? Over welke drie 'bedekkingen' schrijft hij? En wat bedoelt hij als hij zegt: 'Die bedekking wordt tenietgedaan in Christus' (vers 14)?
- ✓ Geef zelf een paar voorbeelden van verantwoord typologisch lezen van het Oude Testament.

4.3 Het ene boek en de vele schrijvers

Omdat het in wezen om het ene heilsplan van God gaat, met in het centrum Jezus Christus, mogen we bij het interpreteren de Bijbel als een eenheid beschouwen. Er is sprake van een 'eenheid van doel' (Van Bruggen 1981, 14). En dus is het mogelijk om teksten van verschillende schrijvers uit uiteenlopende tijden op elkaar te betrekken. Latere auteurs veronderstellen eerdere werken, gaan daar soms op in of werken die verder uit (Jagersma 101ev). Soms kan de ene tekst de andere verduidelijken. Men noemde dat wel 'Schrift met Schrift vergelijken'.

Daarbij moeten we wel zorgvuldig te werk gaan en maar niet op de klank af allerlei teksten naast elkaar zetten alsof het geen verschil maakt wie de schrijver is en in welke tijd hij leefde.

In het bijzonder moeten we letten op het stadium van de openbaring. Als het plan van God vordert, verandert de stand van zaken en geeft Hij andere aanwijzingen voor onderweg. Adam en Eva aten in het paradijs vegetarisch (Genesis 1:29) maar Noach mocht ook vlees eten (Genesis 9:3); in de wet van Mozes werd onderscheid gemaakt tussen rein en onrein voedsel, maar in het Nieuwe Testament geldt dat niet meer (1 Timotheüs 4:3-5). Zulke ontwikkelingen binnen de Bijbel moeten we in het oog houden.

De eenheid van de Bijbel

We mogen de Bijbel als een eenheid behandelen. Dat is niet zo vanzelfsprekend, als je bedenkt dat meer dan veertig schrijvers hun steentje hebben bijgedragen over een periode van al gauw zo'n

vijftienhonderd jaar. Toch is juist de eenheid van bedoeling, bij alle verscheidenheid, opvallend. Dat is een gevolg van wat we de inspiratie door de Heilige Geest noemen.

Al in het Nieuwe Testament vinden we de overtuiging dat de auteurs van het Oude Testament niet met hun eigen ideeën kwamen, maar dat de Heilige Geest door hen sprak. Lees bijvoorbeeld Handelingen 4:25; 2 Timotheüs 3:16; Hebreeënen 3:7; 9:8; 10:15; 1 Petrus 1:11 en 2 Petrus 1:21. Dit geldt ook voor het Nieuwe Testament (1 Korinthe 2:12-14; 2 Petrus 3:15v). Men was zich ervan bewust een schakel in één lange traditie te zijn. De profeten van het Oude Testament borduurden voort op de Thora. De Here Jezus sloot Zich daar bij aan. Hij zei: 'Denk niet dat Ik gekomen ben om de Wet of de Profeten af te schaffen; Ik ben niet gekomen om die af te schaffen, maar te vervullen. Want, voorwaar, Ik zeg u: Totdat de hemel en de aarde voorbijgaan, zal er niet één jota of één tittel van de Wet voorbijgaan, totdat het alles geschied is' (Mattheüs 5:17v). Voor wat Hij kwam doen, waren de lijnen al in het Oude Testament uitgezet. Na zijn opstanding zei Hij tegen zijn apostelen: 'Dit zijn de woorden die Ik tot u sprak toen Ik nog bij u was, dat alles vervuld moest worden wat over Mij geschreven staat in de Wet van Mozes en in de Profeten en in de Psalmen' (Lukas 24:44). En de evangelist zegt er bij: 'Toen opende Hij hun verstand zodat zij de Schriften begrepen' (vers 45). Met de woorden 'Wet', 'Profeten' en 'Psalmen' wordt het hele Oude Testament bedoeld, dat in drie groepen werd ingedeeld: Thora (wet), Nebi'im (profeten) en Chetubim (geschriften, hier vertegenwoordigd door de Psalmen). Ook de apostelen waren er vast van overtuigd dat het Evangelie van Jezus Christus 'overeenkomstig de Schriften' van het Oude Testament was. Lees bijvoorbeeld Handelingen 18:28; Romeinen 1:2; 1 Korinthe 15:3v en 1 Petrus 2:6.

Deze fundamentele eenheid heft de verschillen niet op. In taalkundig en historisch opzicht is er sprake van een grote verscheidenheid en veelkleurigheid. Zoals we in hoofdstuk 3 gezien hebben, komen we in aanraking met een veelheid aan verhalen en culturen en een rijke variatie in taalgebruik en woordenschat. Inspiratie door de Heilige Geest betekent niet dat er geen menselijke inbreng is, dat de schrijvers als het ware zonder nadenken noteerden wat de Geest dicteerde. Het wil ook niet zeggen dat ze een deel ontvingen en er iets van zichzelf aan toevoegden. Het betekent dat de Heilige Geest mensen met elk hun eigen talenten en vaardigheden, met hun eigen voorstellingswereld en inzichten in dienst heeft genomen om het woord van God op schrift te stellen. Hij heeft hen niet uitgeschakeld en tot schrijfmachines gedegradeerd, maar hen ingeschakeld en het beste in hen naar boven gehaald. Dat bepaalde inzichten bij hen doorbraken was werk van de Geest van God, maar ieder formuleerde de boodschap in eigen woorden. Bij het lezen zullen we zowel de wezenlijke eenheid van bedoeling als de grote verscheidenheid in presentatie in het oog moeten houden.

Schrift met Schrift vergelijken

De eenheid van bedoeling maakt het mogelijk om gedeelten uit heel verschillende Bijbelboeken met elkaar te vergelijken; zo kan een helder gedeelte licht werpen op de betekenis van een wat moeilijker stuk en krijgt elk afzonderlijk bijbelboek juist reliëf als we het plaatsen in het kader van het geheel van de bijbelse boodschap. In de tijd van de Reformatie zei men: de Schrift is zijn eigen uitlegger. Daarmee bedoelde men dat er geen externe instantie is die met gezag vertelt wat je uit de Bijbel begrijpen moet. Voor het verstaan van de Schrift zijn we niet afhankelijk van de kerk, of de gewijde priester, niet van de belijdenis of de dominee. Natuurlijk kunnen die ons helpen, maar hun gezag staat onder de Bijbel, niet erboven. Ze zullen altijd moeten aantonen dat wat ze zeggen in overeenstemming is met het Woord van God. Als een passage uit de belijdenis daarmee in strijd zou blijken te zijn, dan moet die worden aangepast. De Bijbel is de norm en spreekt voor zichzelf.

Men bedoelde er ook mee dat je het geheel van de Schrift kunt gebruiken om licht te laten schijnen over een duister gedeelte. Zoals je een detail van een schilderij beter op waarde kunt schatten als je er niet met je neus bovenop staat, maar een paar stappen terug doet om de hele voorstelling te kunnen zien, zo beschouwen we de betekenis van een losse tekst in het geheel van de Bijbel. Daarbij moeten we er wel op letten dat we niet tekort doen aan de eigenheid van de verschillende schrijvers en dat we niet te snel weerbarstige passages gladstrijken door er een paar bekende teksten naast te zetten. Als kind vond ik het altijd een beetje zielig dat de vrouw van Lot alleen even over haar schouder keek en onmiddellijk veranderde in een zoutpilaar (Genesis 19:26). Later begreep ik uit Lukas 17:32 dat er wel wat meer aan de hand was dan een blik achterom, maar dat er sprake was van treuzelen of teruggaan. In Psalm 40:7 zegt de dichter tegen God 'U hebt Mijn oren doorboord.' Wat zou dat kunnen betekenen? Uit Exodus 21:6 en Deuteronomium 15:17 blijkt dat er met een priem een gaatje in het oor gemaakt werd, zoals wij doen voor een oorbel, om aan te geven dat een slaaf zijn heer vrijwillig levenslang wilde dienen. De Psalmist wil dus zeggen dat God hem levenslang in dienst genomen heeft. En hij bevestigt dat in vers 8: 'Zie, Ik kom, in de boekrol is over Mij geschreven. Ik vind er vreugde in, Mijn God, om Uw welbehagen te doen; Uw wet draag Ik diep in Mijn binnenste.'

Zo kan de ene tekst kan de andere verklaren. Toch is dit niet zonder risico. Je kunt al te gemakkelijk allerlei teksten achter elkaar plakken, zonder te letten op hun herkomst, en een verhaal construeren dat nooit bedoeld geweest is. Een flauw grapje zegt: Er staat in de Bijbel 'Judas ging heen en hing zich op' (Mattheüs 27:5), en er staat ook 'Ga heen en doet u evenzo' (Lukas 10:37). Maar het kan subtieler. Bijvoorbeeld op een webpagina met als titel *'Een Overzicht van de Teken en der Tijden: De grote verscheidenheid van tekenen die wijzen op de spoedige wederkomst van de Heer'* (www.openbaring.org/Web04-21.htm). Daar worden de 'tekenen der tijden' in verband gebracht met de wederkomst. En ik vermoed dat dit een veel voorkomende gedachte is. Toch komt die uitdrukking alleen voor in Mattheüs 16:3 'De aanblik van de lucht weet u wel te onderscheiden, en kunt u de tekenen van de tijden niet onderscheiden?' De Here Jezus zegt dat tegen Farizeeën en de Sadduceeën die van Hem een teken uit de hemel willen zien. Het gaat hier helemaal niet over de wederkomst, maar om de vraag waarom de geestelijke leiders Gods tekenen van de komst van de Messias in hún tijd niet zagen. Als je Jezus' uitspraak over de tekenen der tijden in verband brengt met de wederkomst, leg je verbanden die er in de Schrift niet zijn. Ben je dan nog wel bezig de Bijbel uit te leggen? Je loopt gevaar er betekenissen in te leggen die niet bedoeld zijn. Wees dus voorzichtig.

Het stadium van de openbaring

In het bijzonder moeten we letten op het stadium van de openbaring. De uitvoering van het heilsplan van God voltrekt zich in fasen. Abraham kende God, maar niet bij zijn Naam (Exodus 6:2), Die werd pas aan Mozes onthuld. En pas in het Nieuwe Testament leren we God kennen in zijn Zoon, Jezus Christus (Johannes 10:30; 14:9-11). Er zit ontwikkeling in de heilsgeschiedenis. Ds. H. de Jong schreef daarover in Opbouw (jaargang 48, nummer 11, pagina 6): 'De Schrift [...] loopt geduldig met ons door de onderscheiden tijden en gelegenheden heen en laat zien wat voor veranderingen daarmee gepaard gaan. En dan blijkt dat wat in de ene tijd bindend wordt opgelegd in een volgende fase van de geschiedenis achterhaald is.' De offerwetten uit het Oude Testament bijvoorbeeld wezen vooruit naar het ene offer dat werkelijk afdoende was: de kruisdood van de Here Jezus (zie Hebréeën 9-10). Toen dát offer gebracht was verloor de tempeldienst zijn betekenis. In die zin zijn de offerwetten gedateerd en nu niet meer geldig. Niet omdat ze 'ontbonden' of ongeldig verklaard zijn, of omdat ze

bij nader inzien toch niet juist waren, maar omdat ze zijn 'vervuld' (Mattheüs 5:17). Ze hebben hun betekenis niet verloren. Je zou kunnen zeggen dat door de dood van Jezus hun ware bedoeling juist onthuld is. Maar de boodschap van de offerwetten is niet meer dat er dieren geslacht moeten worden bij de dienst aan God. Juist niet. Want wat hebben onvolmaakte dierenoffers (Psalm 50:13) nog voor zin als het volmaakte offer gebracht is?

Niet alles wat in de Bijbel staat is dus onder alle omstandigheden op dezelfde manier geldig. In Deuteronomium 24:1-4 wordt er van uitgegaan dat een man zijn vrouw met een 'scheidbrief' kan wegsturen. Maar volgens de Here Jezus was dat slechts een tijdelijke noodmaatregel 'met het oog op de hardheid uwer harten' (Mattheüs 19:8). Niet iets om vandaag weer in te voeren dus.

Zo moeten we ons bij alles wat we lezen afvragen hoe ver Gods plan met de wereld gevorderd is, niet om ons met een Jantje van Leiden van een paar moeilijke teksten af te maken, maar om de zin van wat er gebeurd of gezegd is te kunnen begrijpen. Op het traject van de heilsgeschiedenis passeren we een aantal wissels, waarna de zaken er wezenlijk anders voorstaan. Om er een paar te noemen: zondeval, zondvloed, wetgeving op de Sinaï, ballingschap, geboorte van de Here Jezus, zijn dood en opstanding, en de uitstorting van de Heilige Geest. Met deze wissels moeten we rekening houden bij het uitleggen van de Bijbel. Elk gedeelte in de Bijbel heeft een boodschap voor ons, maar die hoeft niet meer dezelfde te zijn als voor de oorspronkelijke hoorders of lezers. Wij hebben geen tempel en geen priesters, we doden niemand die op de sabbat werkt (Exodus 31:14v), we mogen alles eten, en we hoeven niet besneden te zijn om bij het volk van God te kunnen horen (Romeinen 4). Dit alles weerspiegelt de voortgang in de openbaring van God. Wie de tempel in Jeruzalem wil herbouwen of de zondag wil inruilen voor de sabbat, zet de tijd terug. Maar wie denkt dat we geen boodschap meer hebben aan het Oude Testament, heeft het ook niet goed begrepen. We blijven de hele Bijbel beluisteren om daarin de stem van God tot ons te horen, maar wel zo dat we de ontwikkeling die de Bijbel zelf laat zien in rekening brengen.

De grootste kloof ligt tussen oude en Nieuwe Testament. Maar binnen de beide delen van de Bijbel zijn er ook allerlei overgangen waar we rekening mee moeten houden. Zo zijn de leerlingen Jezus pas goed gaan begrijpen na zijn opstanding en de uitstorting van de Heilige Geest met Pinksteren (Johannes 2:22). In zijn brieven schrijft Petrus dan ook heel anders over het lijden van de Here Jezus dan zijn reactie op de aankondiging van dat lijden in de Evangeliën doet vermoeden (Mattheüs 16:22 par).

Aandachtspunten

- Omdat het in wezen om het ene heilsplan van God gaat, met in het centrum Jezus Christus, mogen we de Bijbel als een eenheid beschouwen.
- Bij het lezen zullen we zowel de wezenlijke eenheid van bedoeling als de grote verscheidenheid in presentatie in het oog moeten houden.
- De uitvoering van het heilsplan van God voltrekt zich in fasen. Als we de boodschap van de Bijbel in alle delen willen beluisteren, dan moeten we de voortgaande ontwikkeling van de openbaring van God in rekening brengen.

Verwerking

- ✓ Paulus schrijft in Kolossenzen 1:19 (vertaling NBG 1951): 'Want het heeft de ganse volheid behaagd in Hem woning te maken'. Wat zou hij daarmee bedoelen? Meer licht krijg je hierop als je ook Kolossenzen 2:9 leest.

- ✓ Zet voor jezelf eens een aantal 'wissels' in de heilsgeschiedenis op een rij. Wat verandert er op die verschillende punten? Wat betekent dat voor de interpretatie van wat er vóór zo'n kruispunt gezegd of gebeurd is?
- ✓ De Here Jezus zegt in Johannes 15:1 'Ik ben de ware Wijnstok en Mijn Vader is de Wijngaardenier.' Zoek eens op waar in de Bijbel het beeld van de wijnstok, de wijngaard of de wijngaardenier gebruikt wordt. Welke ontwikkeling zie je?
- ✓ Het Onze Vader wordt wel 'het volmaakte gebed' genoemd. Toch lijkt het niet zo'n typisch christelijk gebed. Er wordt niet gebeden in Jezus' naam en Hij wordt zelfs helemaal niet genoemd. Hoe komt dat? Denk aan het stadium van de openbaring.

4.4 Gods Woord voor ons vandaag

Het plan van God is nog niet ten einde. Zijn werk loopt door tot in onze tijd en tot aan de 'voleinding der wereld' (Mattheüs 28:20). Daarom is de Bijbel ook voor ons vandaag uiterst relevant.

Interpreteren gaat niet alleen over de boodschap voor toen, maar ook voor ons nú. Als we ons afvragen wat God door zijn Woord tot ons zeggen wil, zullen we ons in de eerste plaats afvragen in welke fase van de heilsgeschiedenis wij ons bevinden. Oftewel: we houden rekening met het stadium van de openbaring waar we het in de vorige paragraaf over hadden.

Ook beseffen we dat de woorden van God niet als tijdloze spreuken tot ons komen, maar dat God spreekt in de tijd, gericht op concrete situaties. En dus zullen we ons afvragen in hoeverre onze eigen omstandigheden hiermee te vergelijken zijn. Zoals zeggen dat het koud is in Siberië wat anders betekent dan bij ons, zo moeten we bij elk bijbelwoord een vertaalslag maken naar onze eigen situatie.

De laatste fase

Volgens het Nieuwe Testament leven we sinds de Here Jezus zijn werk volbracht heeft in de laatste fase van de heilsgeschiedenis. Zo hebben we in het begin van Hebreeën gelezen dat God 'in deze laatste dagen' tot ons gesproken heeft door de Zoon. Petrus citeert op de Pinksterdag de profeet Joël: 'En het zal zijn in de laatste dagen, zegt God, dat Ik zal uitstorten van Mijn Geest op alle vlees' (Handelingen 2:17). Dat is wat er volgens hem op dat moment aan de orde is (vers 16). Johannes zegt zelfs 'Kinderen, het is het laatste uur' (1 Johannes 2:18). Wat nog open staat zijn de wederkomst en de voleinding der wereld (Mattheüs 24:3). Daarvóór is geen nieuwe openbaring van God meer te verwachten. Het heil is tot stand gebracht (Johannes 19:28 en 30). Dat goede nieuws moet aan de hele wereld gebracht worden en dan is het klaar. 'En dit Evangelie van het Koninkrijk zal in heel de wereld gepredikt worden tot een getuigenis voor alle volken; en dan zal het einde komen' (Mattheüs 24:14). We leven dus in de tijd van de wereldzending, totdat deze geschiedenis een eind krijgt en God een nieuwe hemel en een nieuwe aarde realiseert (Openbaring 21v).

Dit betekent dat het grootste deel van het Nieuwe Testament, alles wat gaat over de periode na Pinksteren, het meest direct aansluit bij onze eigen situatie. Naarmate we verder teruggaan, moeten we een grotere vertaalslag maken. De situatie in het paradijs, toen Adam en Eva nog zonder zonde waren, staat het verst bij ons vandaan. Maar ook Gods verbond met Noach of met Abraham mogen we niet zonder meer op onszelf toepassen. De beloften van een groot nageslacht en een eigen land om in te wonen (Genesis 12:2 en 7), gelden niet voor de christenen in Nederland nu. Er staat ook geen isgelijktken tussen het volk Israël en de christelijke kerk. En zelfs wat de Here Jezus zei toen Hij

op aarde leefde, kan later een nieuwe wending krijgen, zoals zijn uitspraak dat Hij alleen maar gezonden was 'naar de verloren schapen van het huis van Israël' (Mattheüs 15:24).

Dat we in de laatste fase van de heilsgeschiedenis leven betekent ook dat we geen aanvullingen op de Bijbel aanvaarden. God kan nog steeds spreken door mensen met de gave van profetie, maar zij vullen onze kennis van God en zijn heilsplan niet aan. God heeft Zich volledig uitgesproken in zijn Zoon. Daar kan geen boek van Mormon en geen Koran meer iets aan veranderen.

Het Koninkrijk dat is en komt

Jezus kwam de claim van God op zijn wereld herstellen. De mensen hebben de kant van het kwaad gekozen en daarom kan de duivel de 'vorst van deze wereld' genoemd worden (Johannes 12:31; 14:30; 16:11; vergelijk Efeze 2:2). Maar Johannes de Doper en de Here Jezus zeiden dat de tijd van het Koninkschap van God nabij gekomen was (Mattheüs 3:2; Markus 1:15). Dat Koninkrijk van God kwam in een verborgen en voorlopige gestalte. In de gelijkenisrede van de Here Jezus in Mattheüs 13 komt dit goed naar voren. Het is er in de gestalte van het Woord (vers 19); als zaad, dat nog moet groeien (vers 31v); als zuurdeeg dat ongemerkt het hele deeg doorzuurt (vers 33). Het is er in de 'kinderen van het Koninkrijk' (vers 38). Maar vooral is het er in de persoon van Koning Jezus. 'Het Koninkrijk van God bevindt zich overal waar Jezus is. Het is boven ons, in de hemel. Het ligt voor ons, in de nieuwe wereld. En het wordt zichtbaar gedurende ons leven op deze aarde, in de navolging van Jezus Christus en uit kracht van zijn Geest' (Van Houwelingen 324).

Vanuit dit dubbele perspectief leggen we de Bijbel uit: vanuit de overtuiging dat het Koninkrijk van God in Jezus Christus gekomen is, en zich voortzet door de kracht van de Heilige Geest in de prediking van het Evangelie en in de 'kinderen van het Koninkrijk'; en in de verwachting dat wat nu nog voorlopig en verborgen is, straks in volle glorie, in zijn definitieve gestalte realiteit zal worden als Christus terugkomt. We lezen dus enerzijds vanuit de vervulling, dat God al zijn beloften waar gemaakt heeft in Jezus Christus (2 Korinthe 1:20). Het garantiebewijs dat we daarvan gekregen hebben is de Heilige Geest in ons hart (vers 22). Achter die vervulling gaan we niet terug, ook niet als we het Oude Testament lezen. Anderzijds zullen we niet net doen alsof we de volmaaktheid al bereikt hebben, alsof we het Koninkrijk in volle glorie wel hier op aarde kunnen vestigen. Dat is in het Nieuwe Testament een zaak van gebed, tot in het laatste hoofdstuk toe: 'de Geest en de bruid zeggen: Kom! En laat hij die het hoort, zeggen: Kom!' (Openbaring 22:17). We mogen anticiperen op de komst van het Koninkrijk, we kunnen het niet annexeren. We moeten de klok niet terug zetten, alsof we nog onderworpen zijn aan de wetten van het oude verbond. We kunnen de klok ook niet vooruit zetten, alsof we al op de nieuwe aarde leven. We leven tussen Hemelvaart en Wederkomst, in een tijd waarin de schepping zucht en in barensnood is (Romeinen 8:22). 'En dat niet alleen, maar ook wijzelf, die de eerstelingen van de Geest hebben, ook wij zelf zuchten in onszelf, in de verwachting van de aanneming tot kinderen, namelijk de verlossing van ons lichaam. Want in de hoop zijn wij zalig geworden. Hoop nu die gezien wordt, is geen hoop. Immers, wat iemand ziet, waarom zou hij dat nog hopen? Maar als wij hopen wat wij niet zien, dan verwachten wij het met volharding' (vers 23-25).

Vertaalslag

De hele Bijbel is relevant voor ons, maar niet altijd op dezelfde manier. Er kan verschil zitten tussen de boodschap voor toen en de boodschap voor nu. Dat heeft te maken met het stadium van de openbaring. Maar het kan ook zijn dat wij in zo'n totaal andere situatie leven dan de eerste hoorders of lezers, dat we de oorspronkelijke bedoeling niet klakkeloos op onszelf kunnen laten slaan. Dat

vinden we al binnen de Bijbel zelf. Toen men in de tijd van Jeremia dacht dat men veilig was omdat God in hun midden woonde, sprak de profeet dit tegen (Jeremia 7:1-14). De belofte dat God zijn volk veilig zal laten wonen (Leviticus 25:18) geldt niet als ze onrecht doen en afgoden dienen (Jeremia 7:6). Zo heeft het weinig zin om te wijzen op het gevaar van rijkdom (Mattheüs 19:23v) in een straatarm land, of om te stellen 'U eet maar niet tot verzadiging' (Haggai 1:6) in een welvarend land als Nederland. Een vermaning dat er niet meer dan twee of drie mensen in tongen mogen spreken tijdens een dienst, en dan ook nog ieder op zijn beurt (1 Korinthe 14:27), mist zijn doel in een gemeente waar in het geheel geen tongentaal voorkomt. Dit lijkt nogal vanzelfsprekend, maar toch zou het best eens zo kunnen zijn dat er meer tegen tongentaal gewaarschuwd wordt in kerken waar het niet voorkomt dan in gemeentes waar men vrijelijk door elkaar in tongen spreekt. De vraag naar de boodschap voor ons vandaag is dus nog niet beantwoord als je de auteursbedoeling (zie 4.1) ontdekt hebt. Die is wel het uitgangspunt, maar er is nog wel een vertaalslag nodig om te ontdekken wat God daar doorheen tot ons te zeggen heeft. Niet om de boodschap te ontcrachten of in een gewenste richting om te buigen, maar om op een adequate manier aansluiting te zoeken bij de eigen situatie. Daarbij zullen we zoeken naar een verantwoord evenwicht tussen troost en uitdaging, tussen bevestiging en correctie, tussen vergeving en vermaning.

Aandachtspunten

- Volgens de Bijbel leven we in de laatste fase van de heilsgeschiedenis. Het Koninkrijk van God is in Jezus Christus gekomen, maar krijgt zijn definitieve gestalte pas als Hij terugkomt.
- De boodschap voor toen en de boodschap voor nu hoeven niet altijd samen te vallen. Dat kan te maken hebben met de voortgaande ontwikkeling binnen de Bijbel zelf, met de situatiegerichtheid van bepaalde uitspraken, of met het culturele gewaad van de Bijbel.

Verwerking

- ✓ In Mattheüs 13 lezen we zeven gelijkenissen van de Here Jezus over het Koninkrijk van God, afgewisseld met onderwijs over het spreken in gelijkenissen en met uitleg van twee daarvan.
 - a. Analyseer dit hoofdstuk eens. Welke gelijkenissen zijn qua boodschap verwant?
 - b. Vat de boodschap van elke gelijkenis in eigen woorden in een paar zinnen samen.
 - c. Wat komt hierin naar voren over de voorlopigheid en verborgenheid van het Koninkrijk van God in onze tijd?
- ✓ Wat betekent leven tussen Hemelvaart en wederkomst? Wat mogen we als gerealiseerd beschouwen en wat staat nog open? Probeer van allebei eens een overzicht te maken.
- ✓ In Handelingen 11:22 staat dat de gemeente in Jeruzalem Barnabas naar Antiochië stuurt om de jonge gemeente daar te helpen. Ook Paulus wordt daarbij ingezet (11:25). Maar in 13:2 lezen we over dezelfde gemeente: 'terwijl zij de Heere dienden en vastten, zei de Heilige Geest: Zonder voor Mij zowel Barnabas als Saulus af voor het werk waartoe Ik hen geroepen heb.' De ontvangende kerk wordt zendende kerk. Wat sluit het best aan bij de fase waarin je eigen gemeente verkeert? Wat zou dat kunnen betekenen?
- ✓ In Hebreeë 5:12 worden christenen getekend die als het ware uit fase zijn: 'Want hoewel u, gelet op de tijd, leraars zou moeten zijn, hebt u weer iemand nodig die u onderwijst in de grondbeginselen van de woorden van God. U bent geworden als mensen die melk nodig hebben en niet vast voedsel.' Welk onderwijs heb jij zelf nodig? En de gemeente waar je lid van bent?

4.5 De aard van de boodschap

Bij het uitleggen van de Schrift zullen we natuurlijk letten op de aard van de boodschap. De Bijbel geeft wel richtlijnen voor het hele leven, maar bedoelt niet een pasklaar antwoord te geven op alle vragen op alle gebieden. We kunnen het Woord van God overvragen en daardoor misschien de eigenlijke boodschap missen. Het is geen wetenschappelijk handboek en geen draaiboek voor het verloop van de geschiedenis, om maar wat te noemen. Wat is het dan wel? Het is een verbondsboek, waarin God in contact treedt met mensen en hen de weg wijst hoe zij kunnen leven voor zijn Aangezicht. Vanuit die relatie kan de Bijbel ontsloten worden. Voor wie gelovig, biddend leest, onder leiding van de Heilige Geest, gaat de Schrift open. Wie zijn hart toesluit, dringt niet door tot het geheim.

De hele Bijbel is waar en heeft gezag op alle terreinen van het leven. Maar niet alles wat waar is staat in de Bijbel en de schrijvers wilden niet over alles een uitspraak doen. Ontdekkend bijbellezen is luisteren naar wat zij zeggen wilden en hoe zij dat onder woorden brachten, en hen niet geforceerd in stelling brengen bij kwesties waar ze geen moment aan gedacht hebben. Uiteraard zullen we bij alles de bijbelse boodschap in rekening willen brengen, maar er is niet altijd een rechtstreeks beroep op een tekst mogelijk.

Omgang met God

De Bijbel functioneert in het kader van onze omgang met God, niet in dat van onze beschouwingen over God. In gesprek met God, persoonlijk of gemeenschappelijk, in bijbellezing en verkondiging, in lied en gebed, worden de dingen doorzien, vallen de stukken op hun plaats.

De dichter van Psalm 73 had het moeilijk. Wat hij zag leek niet in overeenstemming met wat hij geloofde. Ogenscheinlijk ging het degenen die zich van God noch gebod iets aantrokken voor de wind, terwijl hijzelf voortdurend in moeilijkheden verkeerde. Toch wilde hij niet meehuilen met de wolven in het bos (vers 15). Hij wilde aan de goede kant blijven staan, maar begrijpen kon hij het niet.

‘Ik tobde erover om dit te begrijpen,
een kwelling was het in mijn ogen,
totdat ik in Gods heiligdommen inging,
en op hun einde lette.’ (Psalm 73:16v vertaling NBG 1951)

In de nabijheid van God doorzag hij de werkelijke stand van zaken en vond hij weer houvast. Zo kan de Bijbel voor ons een gids in levensvragen zijn, als we bereid zijn ons door God bij de hand te laten nemen.

Volgens Paulus neemt een mens vanuit zichzelf de woorden van God niet zomaar aan (1 Korinthe 2:14). Wie de waarheid alleen op zijn eigen voorwaarden wil aanvaarden, vindt niet wat hij zoekt. Alleen wie over zijn eigen schaduw heenstapt en erkent dat God het toch zeker wel het beste zal weten, ziet de grootheid van het Evangelie. In 1 Korinthe 1:22-25 zegt hij het zo:

‘de Joden vragen om een teken en de Grieken zoeken wijsheid; wij echter prediken Christus, de Gekruisigde, voor de Joden een struikelblok en voor de Grieken een dwaasheid. Maar voor hen die geroepen zijn, zowel Joden als Grieken, prediken wij Christus, de kracht van God en de wijsheid van God. Want het dwaze van God is wijzer dan de mensen en het zwakke van God is sterker dan de mensen.’

Dat betekent niet ‘verstand op nul en blik op oneindig’. Het houdt wel de erkenning in dat we met ons verstand niet alles kunnen bemeesteren. En dat ons denken ons geen verlossing brengt. Onze redding is een geschenk van God dat wij dankzij Christus door het geloof mogen ontvangen.

Als de boodschap van de Bijbel werkelijk weerklank vindt in ons hart en effect heeft in ons leven, dan komt dat omdat God ons geroepen heeft. Als de Schrift voor ons open gaat, dan is dat het werk van Gods Geest. Daarom is bidden voor, of beter gezegd bij, het bijbellezen beslist geen formaliteit, laat staan een overbodige luxe. Biddend lezen, daar komt het op aan. Dan wordt bijbellezen meer dan kennis vergaren; het wordt inzicht ontvangen, en God ontmoeten in zijn Woord.

Geen wetenschappelijk handboek

Van Timotheüs wordt gezegd dat hij ‘van jongs af de heilige Schriften kent, die u wijs kunnen maken tot zaligheid, door het geloof dat in Christus Jezus is’ (2 Timotheüs 3:15). Dat is de wijsheid waar de Bijbel op gericht is. Zo moeten we hem lezen en niet als een wetenschappelijk handboek; het is geen leerboek geschiedenis, geologie of natuurkunde, om maar wat te noemen. Daarmee wil niet gezegd zijn dat de Schrift ons op die gebieden niets te zeggen heeft, of dat de voorstelling van zaken bijvoorbeeld met betrekking tot de schepping onjuist zou zijn. Het betekent dat de bijbelschrijvers niet hebben gestreefd naar wetenschappelijke accuratesse.

Sommigen beschouwen een groot deel van de Bijbel als overgeleverde mythen en sagen, die wel ‘waarheid’ bevatten, maar die geen enkele waarde hebben als het gaat om de vraag wat er werkelijk gebeurd is: de wetenschap vertelt ons hoe de wereld ontstaan is, de Bijbel bedoelt alleen maar te zeggen dat we daar op de een of andere manier de hand van God in mogen zien. Die kant moeten we niet op, maar we moeten ook niet uit reactie in het andere uiterste vervallen, alsof de Bijbel over de werkelijkheid spreekt in wetenschappelijke termen uit de eenentwintigste eeuw. Die pretentie heeft de Bijbel niet.

Toen Jozua zei ‘zon sta stil en maan sta stil’ (Jozua 10:12) deed hij daarmee geen kosmologische uitspraak dat zon en maan om de aarde draaien. Er zal zeker iets gebeurd zijn in de kosmos waardoor de dag op aarde toen abnormaal lang geduurd heeft, maar uit de manier van zeggen moeten we niet afleiden dat de aarde het middelpunt van het heelal is, of dat Jozua dat dacht. Het was niet zijn bedoeling een uitspraak te doen over de orde in het heelal. Dan moeten we die er ook niet in willen lezen. Het lijkt me zeer aannemelijk dat ook Jozua wel beter wist. Hij was in de leer geweest bij Mozes, die op zijn beurt was opgegroeid als een Egyptische prins. En de Egyptenaren wisten echt wel het een en ander over de baan van sterren en planeten.

Wij zeggen toch ook dat de zon opkomt en ondergaat? Strikt genomen is dat onjuist. En dat weten we best. Maar in het dagelijks leven gebruik je geen wetenschappelijke taal. Toen Jozua de zon stilzette, duurde de dag wel degelijk zo’n 12 uur langer dan normaal – tot grote verbazing van de bijbelschrijver (vers 13v). Alleen, deze gebeurtenis wordt verteld in de taal van alledag – in de directe waarneming is het de zon die opkomt of stilstaat – en niet in de taal van de wetenschap.

We moeten niet proberen de Bijbel uitspraken te ontlokken over wetenschappelijke kwesties waar de schrijvers zich niet mee bezig hielden. We moeten lezen vanuit de bedoeling van de auteur. Wat de consequenties daarvan zijn voor onze opvattingen over geloof en wetenschap, moeten we onder leiding van de Heilige Geest zelf uitmaken.

Geen geschiedenisboek

Evenzo moeten we de Bijbel niet lezen als een hedendaags geschiedenisboek. Dat er historische feiten in worden meegedeeld, wil niet zeggen dat ze beschreven worden volgens de maatstaven van de moderne wetenschap. Zo zijn de Evangelieën niet bedoeld als biografieën van de Here Jezus. Dat blijkt al hieruit, dat de evangelisten zijn uitspraken niet in precies dezelfde bewoordingen weergeven.

Maar ze hebben ons ook nooit een woordelijk verslag beloofd. Ze wilden betrouwbaar en duidelijk zijn, maar dat is wat anders dan historisch exact.

Als Lukas over 'de Heilige Geest' schrijft (Lukas 11:13), terwijl de Here Jezus waarschijnlijk 'het goede' gezegd heeft (Matteüs 7:11), dan doet hij dat omdat zijn Griekse lezers anders niet zouden begrijpen waar Jezus op doelde. De Joodse lezers van Matteüs begrepen dat wel. Lukas is dan minder accuraat dan Matteüs, maar daarom niet minder betrouwbaar en voor zijn lezers begrijpelijker. Wat voor zin zou het gehad hebben om precies op te schrijven wat de Here Jezus gezegd heeft als de betekenis van zijn woorden daarmee verloren zou gaan?

Wij meten de betrouwbaarheid van een verslag af aan de exactheid van de weergave. Maar dat is een nogal versmald perspectief. Het beroemdste citaat van Sherlock Holmes, 'elementary, my dear Watson', komt nergens in het oeuvre van sir Arthur Conan Doyle voor. In die zin wordt er letterlijk genomen verkeerd geciteerd. Toch is de uitspraak als karakterisering van Sherlock Holmes precies in de roos geschoten. Woordelijk heeft hij het misschien nooit zo gezegd. Zakelijk keert het in bijna elk verhaal terug. Omgekeerd is het een fictie dat een woordelijk verslag honderd procent betrouwbaar is. Men kan iemand letterlijk citeren, maar zijn woorden uit hun verband rukken, zodat de betekenis totaal anders wordt. Bovendien spelen intonatie, gelaatsuitdrukking en omstandigheden een grote rol bij het bepalen van de betekenis van iets dat gezegd wordt. Iemand die alleen woorden tot zijn beschikking heeft om dit over te brengen zal dus juist vaak moeten herformuleren en toelichten om de oorspronkelijke bedoeling van de spreker recht te doen.

Lukas herformuleerde woorden van de Here Jezus. We mogen daar niet de conclusie uit trekken dat hij op eigen houtje de woorden van Jezus ging uitleggen en dat hij er dus net zo goed naast kan zitten als wij. Lukas wist wat de Here Jezus bedoelde: hij had alles nauwkeurig uitgeplozen en navraag gedaan bij de ooggetuigen (Lukas 1:1-4) en de Here Jezus had Zelf beloofd dat de Heilige Geest er voor zou zorgen dat de discipelen zich later alles juist zouden herinneren en dat ze niet in het duister zouden tasten over de bedoeling van Zijn woorden (Johannes 14:26; 16:12-15). Lukas biedt een juiste weergave van de woorden van de Here Jezus. Hij had betrouwbaarheid hoog in het vaandel staan (1:4)! Maar een evangelie is geen bandopname.

Geen orakelboek

Door sommigen wordt de Bijbel gebruikt als een orakelboek: men prikt een tekst en men verwacht dat men daarin het antwoord vindt op een vraag waar men mee zit. Dit is niet onbegrijpelijk. Soms wijst een bepaalde tekst je inderdaad richting. En het is goed om in de Bijbel te zoeken naar antwoorden op je vragen. Maar je moet uitkijken voor magie, dat je de Bijbel gebruikt als een boek met heilige spreuken, waardoor God rechtstreeks tot je spreekt en kant-en-klare richtlijnen geeft voor elke situatie. Het is niet zo dat, omdat de Bijbel een heilig boek is, alles wat er in staat de wil van God voor jouw leven is. Ten eerste is niet alles wat er in verteld wordt uitdrukking van de positieve wil van God. Denk aan de zondeval en allerlei andere daden die erin vermeld worden die ingingen tegen de wil van God. En ten tweede gaat God met iedereen een eigen weg. Gods opdrachten aan Mozes golden niet voor Daniel en gelden ook niet zomaar zonder meer voor ons, alleen maar omdat ze in de Bijbel staan.

Zeker kan de Heilige Geest je een gedachte ingeven door een bijbelwoord dat je leest. Maar dat kan ook door een opmerking van een medechristen, door een lied of door nog iets anders. Waar het om gaat is, dat dit weliswaar kan gebeuren, maar dat je niet mag proberen dit af te dwingen. Je mag God vragen om leiding, maar je mag niet eisen dat Hij antwoord geeft zodra je de Bijbel open slaat. Dat is magie.

De Bijbel is niet bedoeld om al onze moeilijkheden op te lossen en ons ervan te vrijwaren om zelf te moeten nadenken en keuzes te maken en daarvoor verantwoording te nemen. God wil ons wel wijsheid geven, als wij daarom bidden (Jakobus 1:5). Maar Hij heeft ons nooit instant antwoorden beloofd.

Luisteren naar de stem van God

Als een meisje aan een jongen schrijft: 'Ik zit alleen op mijn kamer, het is kil. Ik tel de dagen af tot onze volgende ontmoeting' en die jongen concludeert daaruit: a. dat ze geen bezoek heeft, b. dat de thermostaat te laag staat, en c. dat ze zich verveelt, dan heeft hij misschien wel gelijk, maar dan heeft hij de brief toch niet goed gelezen. Als hij niet heeft begrepen, dat zijn vriendin hem mist en naar hem verlangt, dan heeft ze de brief voor niets geschreven. Trouwens: heeft hij in alle opzichten gelijk? Zou de kamer werkelijk kil zijn, omdat de thermostaat te laag staat? Die opmerking was toch niet bedoeld als een natuurkundige waarneming van het aantal graden Celsius. Ook bij kamertemperatuur kan het kil zijn. Een brief van je geliefde lees je anders dan een leerboek van school.

Zo is het ook met de Bijbel. Als we daarin lezen, horen we de stem van Iemand Die van ons houdt. Beluisteren we dat er niet in, dan schiet onze bijbelstudie zijn doel voorbij. Bij het lezen van de Bijbel moeten we de bedoeling ervan goed voor ogen houden. Nogmaals, daarmee wil niet gezegd zijn, dat Gods Woord geen norm kan zijn voor ons wetenschappelijk bezig zijn, dat de Bijbel geen zinnige informatie kan bevatten over het ontstaan van de aarde of over het wezen van de natuur. Maar als we daarover wetenschappelijk exacte gegevens uit de Schrift willen destilleren, dan overvragen we al gauw. Daarop is het taalgebruik van de Bijbel niet berekend.

Als je een Spaans rekenboekje koopt, dan kun je daaruit een beetje Spaans leren. We zullen aannemen dat die taal daarin correct gehanteerd wordt, al zul je er geen uitleg van de Spaanse grammatica in vinden. Maar de eigenlijke bedoeling van het boekje is dat je leert rekenen. Zo kun je uit de Bijbel heel veel leren over een heleboel zaken, maar de eigenlijke bedoeling is dat we zullen leren hoe we mogen leven voor Gods Aangezicht. Stel je voor dat je heel veel van de Bijbel afwist en eenvoudig verbijsterende dingen wist te zeggen over de implicaties van de Bijbel voor allerlei wetenschappen, maar de eigenlijke bedoeling over het hoofd zou zien, dan heb je nog niet echt gelezen. Leven voor Gods Aangezicht, in een persoonlijke relatie met God, dat is het oogmerk van de Bijbel. Dat zullen we bij het lezen steeds voor ogen houden.

Aandachtspunten

- Overvraag de Bijbel niet. Het is geen wetenschappelijk handboek of modern geschiedenisboek. Ook worden ons bij het bijbellezen gaan pasklare antwoorden op al onze vragen beloofd.
- Lees het Woord van God waarvoor het bedoeld is: om God te leren kennen en te leren leven voor zijn Aangezicht.

Verwerking

- ✓ 'De Joden vragen om een teken en de Grieken zoeken wijsheid.' Welke voorwaarden vooraf moet je misschien zelf loslaten?
- ✓ Wat is je focus bij het lezen van de Bijbel? Waar ben je naar op zoek en wat vind je er in?

- ✓ Vergelijk Mattheüs 7:24-27 eens met Lukas 6:46-49. Waarin verschillen de beschrijvingen van de beide evangelisten? Welk beeld is voor ons het meest herkenbaar? En hoe ligt dat als je Mattheüs 23:27 met Lukas 11:44 vergelijkt?
- ✓ Wat heb je in de Bijbel ontdekt over leven voor Gods Aangezicht? Hoe breng je dat in praktijk?

5. LEREN: BEGRIJPEN MET JE HANDEN

De Bijbel als bron en norm voor geloof en leven

Lekker koken voor een etentje mist zijn doel als er niet gegeten wordt. Zo is bijbelstudie niet af als we geen conclusies trekken voor ons eigen leven. Wat leren we van dit bijbelgedeelte? Wat zijn de consequenties ervan voor ons eigen leven? Toepassen is de noodzakelijke sluitsteen van ontdekkend bijbellesen. Want de Bijbel vraagt geloof en gehoorzaamheid. Dat is helemaal in lijn met de opstelling van de Here Jezus en met de claim van God op ons leven.

Dat God dit van ons vraagt, is geen vervelende last. Het is een schitterend concept, waarin Gods eer, onze redding en het heil voor onze medemens bij elkaar komen. Want bij God bestaan geen tegengestelde belangen. Wat Hij goed vindt, is ook goed voor ons. En wat goed is voor ons, gunnen we ook een ander. Wie leeft als een volgeling van Christus, heeft een positieve invloed op zijn omgeving.

De eerste christenen stonden in de gunst bij het hele volk en er kwamen veel mensen tot geloof (Handelingen 2:47). In Nederland lijkt het christelijk geloof zijn aantrekkingskracht verloren te hebben. Over de hele wereld komen elke dag mensen tot geloof in Christus. Bij ons lijken de kerken op hun retour. Hoe komt dat? Wat staat de mensen in de weg om tot geloof te komen? Wat is voor jezelf misschien ook wel een reden om te blijven twijfelen? Er kunnen in ons persoonlijk leven en in onze cultuur struikelblokken zijn waardoor we het moeilijk vinden de Bijbel volledig te omarmen. Het is goed om bij de toepassing ook te proberen zulke hinderpalen uit de weg te ruimen.

Bij een voetbalwedstrijd heeft het hele elftal maar één doel: winnen. Maar elke speler heeft daarbij zijn eigen taak. Een goed elftal is geen eenheidsworst. Zo zijn ook christenen geen grijze muizen. Zij hebben allemaal hetzelfde doel: Christus volgen. Maar God gaat daarbij met iedereen een weg die bij hem of haar past. De Here Jezus vraagt van ons dat we onszelf verloochenen, maar dat is wat anders dan dat we onze persoonlijkheid verliezen. Het is juist een manier om jezelf te worden.

5.1 Geloof en gehoorzaamheid

Geloven en gehoorzamen horen bij elkaar. Wat Paulus wilde bereiken was 'geloofsgehoorzaamheid onder alle heidenen' (Romeinen 1:5). En ook Jakobus schrijft: 'Zo is ook het geloof als het geen werken heeft, in zichzelf dood' (2:17). Geloven is meer dan het onderschrijven van waarheden of het aanhangen van een bepaalde levensbeschouwing. Waarheid is niet alleen iets wat je beaamt; waarheid moet je doen (1 Johannes 1:6). Net als liefde, drukt geloof zich in daden uit. Het gaat om 'het geloof, dat door de liefde werkzaam is' (Galaten 5:6).

Het Evangelie laat zich niet op een afstand beschouwen. Alleen wie een sinaasappel eet, kan vertellen hoe hij smaakt. Alleen een kind dat gehoorzaamt, leert de goede bedoelingen van zijn ouders waarderen. Zo kunnen we ook alleen dan werkelijk groeien in begrip van het Evangelie als we bereid zijn ons daaraan over te geven, onszelf daaraan ondergeschikt te maken, onze gedachten en ons gedrag door het Woord van God te laten corrigeren.

We definiëren niet zelf wat waar en wat goed is. Maar waarom eigenlijk niet? Waarom zou je iets op gezag aannemen, alleen omdat het in de Bijbel staat? God heeft ons toch als redelijke wezens geschapen? Dan mogen we ons verstand toch ook gebruiken? Geloven is toch niet: verstand op nul en blik op oneindig?

De Bijbel als bron en norm

Waarom zou je ten opzichte van de Bijbel een houding van aanvaarding en gehoorzaamheid aannemen? Omdat hij zich zo aandient, als een boek met gezag. Het is take it or leave it. Het is geen verzamelbundel van de bond van bijbelschrijvers onder het motto: zo denken wij er over, wellicht dat u er wat aan hebt; we hebben naar beste weten onze religieuze inzichten weergegeven, maar als u er anders over denkt dan is dat uw eigen zaak. Nee, de profeten zeiden: 'zo spreekt de Here'. De evangelisten gaven geen persoonlijke impressie van een indrukwekkende figuur, maar ze schreven over iemand in Wie zij geloofden, opdat ook wij zouden geloven 'dat Jezus is de Christus, de Zoon van God' (Johannes 20:31). En de apostelen trokken niet de wijde wereld in om van gedachten te wisselen met andere religieuze leiders van hun tijd, maar om te verkondigen dat Jezus de Heer van de wereld is, ook al dacht de keizer in Rome daar anders over.

Tijdens een bijbelstudie zei iemand eens: 'die Paulus was eigenlijk een vreselijk arrogant mannetje; hij doet net of hij de waarheid in pacht heeft.' Dat klonk me toen niet zo leuk in de oren, maar het is natuurlijk wel zo. Of in ieder geval komt het zo over, al kun je beter zeggen dat de Waarheid beslag op hem gelegd had in plaats van andersom. Paulus had Jezus Christus ontmoet en zijn leven volledig aan Hem toegewijd (Handelingen 9:1-6). En hij verwachtte van anderen niet anders. Hij wist zich geroepen en was zich ervan bewust dat hij namens God sprak (Galaten 1:1; 1 Thessalonicenzen 2:13); en hij riep anderen op om zijn voorbeeld van geloof en gehoorzaamheid te volgen (1 Korinthe 11:1). En zo is het met de hele Bijbel. Je wordt bij het lezen voortdurend voor de keus gesteld om wat gezegd wordt te aanvaarden of te verwerpen. De bijbelschrijvers namen geen neutrale positie in, maar brachten een normatieve boodschap. Vergelijk het met de verkeersregels. Die doen geen voorstel dat je voor rood licht zou kunnen wachten, als je dat een goed idee lijkt, maar schrijven het voor. En als je niet gehoorzaamt, heeft dat consequenties. Zo eist het Woord van God instemming. Lezen vanuit een afstandelijke, neutrale positie is geen optie.

Het gezag van de Here Jezus

Deze presentatie van de Bijbel is volledig in overeenstemming met het optreden van de Here Jezus Zelf. Ook Hij kwam niet om zijn steentje bij te dragen aan onze godsdienstige vorming, het daarbij aan ons overlatend wat we wel en niet in onze levensbeschouwing willen inpassen. Hij kwam om te redden en om de verloren wereld weer voor God te claimen, waarbij Hij beweerde dat de Vader al zijn bevoegdheden wat dit betreft aan Hem gedelegeerd had; inclusief de macht om eeuwig leven te geven en te oordelen (Johannes 5:19ev). Sterker nog: dat oordeel zal Hij uitspreken op grond van onze houding tegenover Hem (Johannes 3:36; Mattheüs 25:31-46). Dat is het beeld dat de evangelisten van Hem schetsen. Daarom was zijn optreden ook zo aanstootgevend.

Voor wie Jezus ontmoet is het werkelijk buigen of barsten. Hij zei tegen zijn leerlingen 'Volg Mij' en ze volgden Hem. Later voegde Hij daar aan toe: 'U noemt Mij Meester en Heere, en u zegt het terecht, want Ik ben het' (Johannes 13:13). Dat zijn grote woorden. Geen mens mocht zich volgens Hem heer en meester van een ander noemen; christenen moeten elkaars dienaars zijn (Mattheüs 23:8-11). Maar voor Zichzelf maakte Hij een uitzondering, want Hij is geen mens als wij. Hij stelde Zichzelf op één lijn met God (Johannes 5:18; 10:30). Het is onmogelijk om Jezus te volgen en deze claim te negeren.

Beroemd zijn de woorden van C.S. Lewis dat we moeten kiezen: Jezus is Wie Hij beweerde te zijn, namelijk God, of Hij is een dwaas of nog erger. Een tussenweg heeft Hij ons niet gelaten. Letterlijk schrijft hij:

‘Ik wil hier trachten te voorkomen dat iemand de enorme dwaasheid zou uiten die men dikwijls over Jezus hoort uitspreken: “Ik ben wel bereid Jezus aan te nemen als de grote zedenleraar, maar Zijn aanspraak dat Hij God is kan ik niet aanvaarden.” Dat is nu juist wat we niet moeten zeggen. Een mens, die alleen maar mens zou zijn en die dan zulke dingen zou zeggen als Jezus heeft gezegd, zou geen groot zedenleraar zijn. Hij zou óf een krankzinnige zijn en op één lijn staan met iemand die beweert dat hij een gekookt ei is; óf hij zou de duivel uit de hel zijn. U moet kiezen. Of deze mens was en is de Zoon van God, óf hij is een waanzinnige of nog erger. Men kan Hem voor een dwaas verslijten, men kan Hem in het gelaat spuwen en men kan Hem doden als een boze demon; óf men kan neervallen aan Zijn voeten en tot Hem zeggen: mijn Heer en mijn God. Maar laten we niet aankomen met die minzaam neerbuigende onzin, als zou Hij een groot leraar zijn geweest. Die keus heeft Hij niet voor ons open gelaten. Dat was zijn bedoeling ook niet.’ (Lewis zj, 60).

De claim van God

Hoe kan het ook anders? Als God werkelijk is zoals de Bijbel Hem beschrijft, dan is dat toch het einde van alle vrijblijvendheid? Een mens kan toch niet tegen zijn Schepper zeggen: ‘Sorry, ik had me U anders voorgesteld’. Hier zitten we in een cirkel die niet doorbroken kan worden. Als de Bijbel gelijk heeft in zijn tekening van een almachtig en barmhartig God en van een mensheid die God de rug heeft toegekeerd, dan is werkelijke kennis van God en een levende relatie met Hem alleen nog mogelijk als Hij Zich aan ons bekend maakt en de zaken tussen Hem en ons weer recht zet. Daar valt niet op af te dingen. Of we aanvaarden deze voorstelling van zaken en belijden daarmee dat we een normatieve openbaring van God nodig hebben, omdat we het contact met Hem zijn kwijtgeraakt. Of we gaan met deze stand van zaken niet akkoord, maar dan wordt het pure willekeur welk deel van de bijbelse boodschap we dan nog wel willen geloven en welk deel niet. En als God inderdaad de Schepper van hemel en aarde is, dan heeft Hij recht op onze toewijding. Wij hebben ons leven aan Hem te danken.

De Here Jezus en zijn apostelen zijn ons voorgegaan in een houding van gehoorzaamheid aan God en eerbied voor de Schrift. Zij stelden de wet en de profeten, het Oude Testament, niet ter discussie, maar citeerden er uit als gezaghebbend Woord van God. En zij waren er op uit om de wil van God te doen. Natuurlijk kunnen we niet op dezelfde manier als de Here Jezus het werk van de Vader doen (Johannes 5:19v), maar wij kunnen wel een voorbeeld nemen aan zijn instelling om in alles God te behagen. Zoals ook Paulus schrijft: ‘Laat daarom die gezindheid in u zijn die ook in Christus Jezus was’ (Filippenzen 2:5).

Ontdekkend bijbellezen komt tot zijn doel als we de boodschap van de Bijbel niet alleen proberen te begrijpen met ons verstand, maar die ook aanvaarden met ons hart en toepassen in ons dagelijks leven.

Aandachtspunt

- De Bijbel vraagt geloof en gehoorzaamheid van ons. De toepassing is daarom het noodzakelijke sluitstuk van ontdekkend bijbellezen.

Verwerking

- ✓ De Bijbel vraagt om geloof en gehoorzaamheid. Hoe ga je daar zelf mee om?
- ✓ Wat was volgens Filippenzen 2:5-8 de gezindheid van Christus Jezus? Hoe kunnen wij vanuit dezelfde intentie leven?

- ✓ De Here Jezus vraagt dat we alleen Hem Heer en Meester noemen. Wat zegt dit over de verhoudingen binnen de kerk en tussen christenen? Wat valt hier nog te verbeteren, volgens jou? En hoe probeer je hier zelf invulling aan te geven?

5.2 Struikelblokken

De Bijbel praat ons niet naar de mond. Paulus noemt het Evangelie een struikelblok voor de Joden en een dwaasheid voor niet-Joden (1 Korinthe 1:23). En ook wij kunnen om verschillende redenen moeite hebben om de boodschap van de Bijbel te aanvaarden. De grootste moeilijkheid bij het lezen van de Bijbel is waarschijnlijk niet het begrijpen, maar het geloven en gehoorzamen. 'De Bijbel is een moeilijk boek', wordt wel gezegd. En dan bedoelen we: lastig uit te leggen. Maar het grootste probleem zou wel eens niet in de interpretatie maar in de toepassing kunnen liggen. Er staan veel dingen in het Woord van God die het gezonde verstand tarten of ons tegen de haren instrijken. Toen de toehoorders begonnen door te krijgen waar Jezus heen wilde met zijn betoog, zeiden ze: 'Deze rede is hard; wie kan haar aanhoren?' (Johannes 6:60). En dat zal voor ons niet anders zijn. Zeggen dat je het niet begrijpt, kan ook een smoes zijn. Wat je niet begrijpt hoeft je ook niet in praktijk te brengen.

Neem twijfels en bezwaren serieus. Maar kijk er ook kritisch naar. Ze snijden niet altijd evenveel hout. Soms berusten ze op een vooroordeel. Soms zijn ze reëel maar kun je je afvragen wie er mis zit, de Bijbel of wij zelf. Laten we er eens een paar wat beter bekijken.

Een afwezige God en een autonome mens

Sinds de verlichting is God steeds meer uit ons wereldbeeld verdwenen. Bestaat Hij wel? En zo ja, wat is zijn invloed op onze werkelijkheid? In onze tijd is er weer meer openheid voor religie, voor het bestaan van een geestelijke wereld, maar dat is nog geen terugkeer tot de God van de Bijbel.

We zijn toch eigen baas? We bepalen zelf wat we geloven, wat goed is en hoe we leven willen. We laten ons door niemand de wet voorschrijven. Godsdienst is vooral een persoonlijke overtuiging, een vervulling van een behoefte. Je kunt je getroost voelen door je geloof, ook al weet je niet of er wel een werkelijkheid is die eraan beantwoordt.

Kun je bewijzen dat de Bijbel meer bevat dan gedachten over God? Valt hard te maken dat God Zich inderdaad aan mensen geopenbaard heeft? Moeilijk. 'Zelfs als we God met onze eigen oren zouden horen spreken, zouden we nog achteraf kennen denken dat het een hallucinatie was.' (Blaauw 66). Niet de ervaring maar de aard van de inhoud van de openbaring overtuigt. Het Woord van God staat zo haaks op wat we er zelf van denken, dat het haast niet aan menselijke bronnen ontsproten kan zijn (1 Korinthe 2:9). Wie had kunnen bedenken dat God zijn Zoon zou geven om zijn vijanden te redden (Romeinen 5:1-11)? 'In de bijbel zien we niet de mens tastend zoeken naar God, maar zien we God zijn handen uitstrekken naar de mens. [...] In de bijbel openbaart God zich als iemand die, lang voordat de mens zelfs maar op de gedachte komt zich tot God te wenden en nog steeds in zonde en diepe duisternis is, het initiatief neemt, opstaat van zijn troon, zijn glorie aflegt en afdaalt om de mens net zolang te zoeken totdat Hij hem vindt.' (Stott 11). Dat staat zo ver van onze menselijke voorstellingen af dat het wel van God moet komen.

Wij vragen naar empirisch bewijs, maar het bestaan van God kun je niet meten, wegen of tellen. Net zo min als dat kan bij liefde, goedheid of schoonheid. Maar dat wil niet zeggen dat die zaken niet bestaan. In de geschiedenis van de mensheid zijn wij de grote uitzondering als we moeite hebben

met het aanvaarden van het bestaan van een niet-materiële werkelijkheid. Vrijwel alle culturen erkennen het bestaan van God of goden. Alleen wij hebben er problemen mee. Maar stel nou dat we niet autonoom zijn, maar dat God het voor het zeggen wil hebben in ons leven. En dat Hij zijn wil in de Bijbel bekend maakt. Wat zouden dan de consequenties zijn, bijvoorbeeld voor onze houding ten opzichte van seksualiteit, of voor onze opvattingen over huwelijk en echtscheiding? Natuurlijk zitten hier ook cultureel bepaalde kanten aan. Maar de teneur van de bijbelse boodschap is wat ethische kwesties betreft toch niet onduidelijk.

Is de Bijbel niet verouderd?

Zoals gezegd, de Bijbel is een moeilijk boek. Petrus schreef over de brieven van Paulus: 'Daaronder zijn sommige zaken die moeilijk te begrijpen zijn, die de onkundige en onstandvastige mensen verdraaien, tot hun eigen verderf, net als de andere Schriften.' (2 Petrus 3:16). Het laatste is het grootste probleem, het verdraaien van de betekenis van de Schriften. Dit kan gebeuren uit onkunde of onstandvastigheid. Niet gehinderd door enige kennis van zaken, menen we het vaak beter te weten dan de Bijbel. Wat ons daarbij parten speelt is ons gevoel van superioriteit ten opzichte van de bijbelschrijvers. Omdat we zoveel *later* leven, denken we dat we ook zoveel *verder* zijn. 'Paulus wist nog niet beter.' Wij wel?

We voelen ons superieur ten opzichte van de bijbelschrijvers. De wetenschap is zoveel verder, wij weten zoveel meer. Maar was het wereldbeeld van de bijbelschrijvers werkelijk zo primitief en mythisch? Rudolf Bultmann, een Duitse theoloog uit de vorige eeuw, merkte dat zijn tijdgenoten niet uit de voeten konden met het Nieuwe Testament omdat het bijbelse wereldbeeld hen vreemd was. 'Het wereldbeeld van het Nieuwe Testament is geheel anders dan dat van de moderne tijd, waarin het natuurwetenschappelijk denken de toon aangeeft. Hiermee is een probleem aangegeven, waarmee Bultmann zich zijn leven lang heeft beziggehouden. Hij streeft ernaar het wezenlijke in de boodschap van het Nieuwe Testament voor de moderne mens door "vertaling" verstaanbaar te maken. Dit doet hij door te pogen de eigenlijke verkondiging los te maken van het verouderde mythologische wereldbeeld van het Nieuwe Testament.' (Bultmann 2). Een loffelijk streven. Maar in de praktijk bleek het er op neer te komen dat we bijvoorbeeld de opstanding van de Here Jezus niet letterlijk moesten nemen omdat dat volgens het moderne natuurwetenschappelijk denken nu eenmaal niet kan. Gebeurt er dan stiekem niet iets anders? Is het werkelijk zo dat we pas sinds de achttiende eeuw weten dat doden niet uit het hiernamaals terugkeren? Blijkens het Nieuwe Testament paste dit absoluut ook niet in het wereldbeeld van de discipelen (zie bijvoorbeeld Markus 9:10 en Johannes 20:25). Opstanding uit de doden hoort niet bij een achterhaald mythisch wereldbeeld. Het is iets wat voor mensen van alle tijden onmogelijk en onvoorstelbaar is, maar volgens de Bijbel daarom nog wel waar! Als we gaan weglaten wat voor ons niet aanvaardbaar is, zouden we wel eens weinig kunnen overhouden. De discipelen bogen voor de onontkoombare waarheid van de opstanding, die ook volgens hun maatstaven onmogelijk was. De Areopagieten haakten af toen Paulus over de opstanding begon (Handelingen 17:32). Maar sommigen geloofden (vers 34). Wij staan voor dezelfde keus: weggaan of geloven. Zou het voor ons zoveel moeilijker zijn dan voor hen?

Oppermachtige natuurwetten

We hebben moeite met wonderen. Wat niet kan is immers nog nooit gebeurd? En wat wel gebeurt, kan blijkbaar en is dus geen wonder. De postmoderne mens toont weer meer openheid voor het 'bovennatuurlijke'. Het echte probleem zou wel eens niet kunnen zitten in het afwijzen van

wonderen, maar in het strikte onderscheid tussen natuur en bovennatuur.

Een achttienjarige atheïst vertelt: 'Als ik een wonder zou zien zou ik er alsnog een natuurkundige verklaring voor zoeken. [...] Van Mozes wordt verteld dat hij door de Rode Zee trok, het water opende zich en er ontstond een pad. Gebleken is dat de bodem op die plek bepaalde vormen had waardoor bij een juiste wind het water opzij werd gestuwd en er een droogte ontstond.' (Generation now! 11). Voor hem is daarmee het wonder van de baan. Het aardige is nu dat de Bijbel precies dezelfde verklaring geeft (Exodus 14:21). Dat het door de wind kwam, dat wist men dus wel. Maar daarom was het voor de mensen van toen nog wel een wonder.

Wat hier ten diepste misgaat, is dat we zijn gaan denken dat de natuur eigen baas is en zijn gang gaat zonder dat God er aan te pas komt. God komt pas in beeld als er iets gebeurt dat 'niet kan'. Maar dan wordt zijn domein steeds kleiner naarmate we meer kunnen verklaren. Volgens de Bijbel is de donder de stem van God (Psalm 18:14) en is de wind zijn loopjongen (Psalm 104:4). Zou Hij die ervoor zorgt dat ijzer zinkt dan niet kunnen maken dat het drijft (2 Koningen 6:6)? Zou Jezus, Die de storm zijn wil oplegt, dan niet over water kunnen lopen (Markus 4:39 en 6:49)? Het wonder is niet dat God natuurwetten terzijde schuift, maar dat de hele schepping Hem ter beschikking staat om zijn grootheid te tonen en zijn volk te verlossen. Het echte wonder is, dat God zoveel om ons geeft dat Hij alles in het werk stelt om ons te redden.

Verstand, wil en gevoel

Geef de Bijbel dus een eerlijke kans als je twijfels of bezwaren hebt. Misschien berust je twijfel wel op een misverstand. Zoals bij die jongen die dacht dat iets geen wonder kan zijn als er een natuurlijke verklaring voor is. Maar de Bijbel sluit dat helemaal niet uit. En verslijt de bijbelschrijvers niet voor mythisch denkende primitievelingen die niet wisten dat de dood normaal gesproken definitief is. Als je bij voorbaat al uitgaat van je eigen superioriteit, dan wordt het moeilijk om je door de Bijbel te laten corrigeren. Maar misschien zit niet de Schrift er naast, maar is onze eigen blik te beperkt. Hebben wij wel voldoende oog voor de niet-materiële werkelijkheid? Gaan we niet teveel uit van onze eigen autonomie, alsof wij uiteindelijk bepalen wat waar en wat goed is? Alsof er geen norm boven ons bestaat, geen God Die recht heeft om te oordelen over levenden en doden. Soms lijkt het erop dat God Zich voor ons moet verantwoorden: voldoet Hij wel aan mijn ideeën over rechtvaardigheid? Maar dan zetten we de boel op z'n kop. Dan verklaren we onszelf tot god en willen we de Allerhoogste aan ons onderwerpen. Dat is in wezen wat er gebeurde bij de zondeval (Genesis 3). Die kant moeten we dus niet op. Geloven heeft ook te maken met overgave, met God als je Meerdere erkennen. Met toewijding van je verstand, je wil en je gevoel aan Jezus Christus en aan zijn koninkrijk. Met zelfverloochening (Mattheüs 16:24 par).

Toewijding wil niet zeggen dat je je verstand moet uitschakelen of dat je geen eigen wil meer mag hebben. In die zin moet je twijfels en bezwaren volstrekt serieus nemen. Ze negeren levert niets op. Maar je moet er ook niet op een destructieve manier in blijven steken (Rietkerk 13). Ga er op een eerlijke manier mee aan de slag. Lees er eens een goed boek over (Rietkerk 169). Praat er met anderen over. Speel ook op de bijbelkring geen verstoppertje, maar denk met elkaar mee en help elkaar. En denk niet dat twijfel geloven onmogelijk maakt. Net zo min als dat je eerst alles moet kunnen controleren, voordat het waar kan zijn. Leg je vragen en je bezwaren eerlijk voor aan God en vertrouw dat Hij ook hierin zijn weg met je gaat.

Onwaarachtigheid

Vooraf met een twijfelend verstand valt wel te leven. Moeilijker wordt het als je het idee krijgt dat

het christelijk geloof onwaarachtig is, als God onbetrouwbaar lijkt of als christenen een leven leiden dat regelrecht in strijd is met wat ze beweren te geloven.

De Bijbel erkent voluit dat je je door God onrechtvaardig behandeld en in de steek gelaten kunt voelen. Daar gaat bijvoorbeeld het bijbelboek Job over. Job was rechtvaardig maar zijn leven werd een regelrechte ramp. Hoe kan dat? Zijn vrienden beweren dat hij dat wel aan zichzelf te danken zal hebben. Maar dat is toch echt niet het geval. De satan zit erachter (Job 1:6-8). Wij als lezers weten dit, maar Job worstelt ermee om zich in het lijden vast te houden aan God. Uiteindelijk geeft hij zich over aan de grootheid van God (42:1-6), al begrijpt hij niet waarom al die narigheid hem overkwam. En God herstelt zijn leven en zegent hem dubbel ten opzichte van zijn vroegere bestaan (42:7-17). Zo kan dit bijbelboek ons een weg wijzen om vast te houden aan God, ook al geeft het geen direct antwoord op de vraag naar het lijden.

Vaak liggen de vragen niet zozeer bij God Zelf, als wel bij de onwaarachtigheid van christenen. Hoe moet je je een beeld vormen van God als liefhebbende Vader als je eigen vader je mishandelt of misbruikt heeft? Hoe zul je kunnen geloven in een Evangelie van liefde als er in de gemeente waar je lid van bent onenigheid of zelfs haat de boventoon voeren? Daar kan alleen geloof worden opgebouwd als er sprake is van bekering. Het Evangelie moet niet in de eerste plaats uitgelegd maar uitgeleefd worden. De eerste christenen vielen op door de manier waarop ze met elkaar meeleeften en bereid waren alles te delen (Handelingen 2:42-47; 4:32-37). Dat is geloofwaardig. Maar niemand zal zeggen: 'Ze hebben een hekel aan elkaar en ze mishandelen hun kinderen, maar ze hebben wel gelijk.' Daarom is het misbruik in de Rooms-Katholieke Kerk waarover nu steeds meer aan het licht komt niet alleen verschrikkelijk voor de betrokkenen, maar ook funest voor het vertrouwen in de kerk. Want je kunt wel zeggen 'Het komt overal voor, in de Rooms-Katholieke Kerk niet erger dan in andere verbanden.' En dat is waarschijnlijk ook wel zo, maar dat schiet niet op, want juist in de kerk had het niet zo mogen zijn. En zou het in de protestantse kerken werkelijk beter zijn?

Misschien worstel je zelf wel met geloofsvragen omdat christenen je ernstig gekwetst hebben of je groot onrecht hebben aangedaan. Hoe kom je daar verder mee? Daar is volgens mij geen theoretisch antwoord op mogelijk. Zo'n wond kan alleen genezen in een heilzame gemeenschap. Daag medechristenen uit om je serieus te nemen, om je recht te doen en om je met oprechte liefde te omgeven. Werk samen, stap voor stap, aan herstel van vertrouwen. Laat je dragen door het gebed van anderen. Want geloven doe je samen.

Toepassen is niet alleen in methodisch opzicht het logische sluitstuk van ontdekkend bijbellezen, goede werken zijn ook de toets van het geloof (Jakobus 2) en een liefdevolle gemeenschap is de terechte maatstaf waaraan de kerk wordt afgemeten.

Aandachtspunten

- Neem je eigen twijfels en bezwaren tegen de Bijbel serieus. Maar kijk ook kritisch naar jezelf. Neem jezelf niet als maatstaf voor de waarheid.
- Het Evangelie is alleen dan geloofwaardig als het ook uitgeleefd wordt. De christelijke gemeente is niet alleen een geloofsgemeenschap, maar ook een oefenplaats voor een leven overeenkomstig Gods wil.

Verwerking

- ✓ Toen Tomas twijfelde aan de opstanding van de Here Jezus, mocht hij de Opgestane zien en aanraken (Johannes 20:24-29), maar hij kreeg ook te horen: 'zalig zijn zij die niet gezien

zullen hebben en *toch* zullen geloven.’ Wat heb je zelf van God ervaren in je leven? Welke rol spelen ‘zien’ en ‘niet zien’ in je geloof? Hoe kun je niet zien en toch geloven?

- ✓ Schrijf voor jezelf eens op welke twijfels en bezwaren te maken hebben met je verstand, welke met je wil en welke meer met je gevoel te maken hebben. Welke punten wegen het zwaarst voor je? Welke (bijbelstudie)boeken kunnen je helpen om hier een weg in te vinden?
- ✓ Welke rol spelen je kerk en je (bijbel)kring bij het omgaan met twijfel? Wat betekenen anderen hierin voor jou en wat kun jij voor anderen betekenen?
- ✓ In hoeverre maken negatieve ervaringen met christenen het je moeilijk om het geloof voluit te omarmen? Hoe kun je daar verder mee komen? Wie kunnen je daarbij helpen?

5.3 Het ene doel en de vele wegen

Bij toepassen gaat het niet in de eerste plaats om het vinden van allerlei aanwijzingen voor grote en kleine veranderingen in ons gedrag. Zeker, die geeft de Bijbel ook. Maar we kunnen daarbij gemakkelijk blijven steken in het klakkeloos uitvoeren van richtlijnen, zonder inzicht en zonder samenhang. Dan eindig je in wetticisme. Dan zeg je ‘christenen bidden voor het eten’; en je zegt een paar standaardzinnen op, zonder ook maar een moment aan God te denken. Of je gaat niet met elkaar naar bed voor het huwelijk, want dat mag niet. Maar eigenlijk zou je best wel willen. Dan pas je je gedrag aan, maar in hoeverre ben je er echt met je hart bij?

Toepassen is allereerst zoeken naar uitgangspunten en naar richting in je leven. Die zijn voor ons allemaal gelijk. Daar kun je samen naar op zoek gaan. Maar de concrete uitwerking ervan in ons leven kan erg verschillen. En zo hoort het ook. Kenmerkend voor de industrie is serieproductie, alle exemplaren lijken op elkaar. Maar in de schepping zie je een enorme variatie. Geen twee bomen zijn hetzelfde, zelfs twee blaadjes aan dezelfde tak verschillen van elkaar. Zo is ook elk mens uniek en heeft hij ook als christen eigen gaven en kwaliteiten. Niemand anders kan jouw leven leiden. En jij kunt niet het leven van iemand anders naspelen. God gaat met elk mens een andere weg.

Zoek eerst het koninkrijk van God

De Here Jezus waarschuwde dat we niet teveel bezig moeten zijn met allerlei dagelijkse beslommeringen: wat zullen we eten, wat trek ik aan? Daar kun je druk mee zijn. Zeker als het helemaal niet gegarandeerd is dat er ’s avonds genoeg te eten is en of er aan het eind van de maand nog geld over schiet om kleren te kopen. Toch zei Hij: ‘Wees niet bezorgd’ (Mattheüs 6:25). Zorgen voor is prima, je zorgen maken over niet. Dat maakt je alleen maar ongelukkig. Bovendien kunnen ‘de zorgen van deze wereld en de verleiding van de rijkdom’ je zo in beslag nemen dat je aan de echt belangrijke dingen in het leven niet meer toekomt. Ze kunnen het woord van het Evangelie verstikken, zodat het geen vrucht draagt in je leven (Mattheüs 13:22). Vandaar het advies van de Here Jezus ‘zoek eerst het Koninkrijk van God en Zijn gerechtigheid, en al deze dingen zullen u erbij gegeven worden’ (Mattheüs 6:33). Dat is mooi. Hij zei niet dat eten en drinken en kleding er niet toe doen. Hij zei: concentreer je op de hoofdzaak, op wat God voor heeft met je leven, en de rest krijg je *erbij*. Het koninkrijk van God omvat alles, ook het dagelijks bestaan. God geeft ons ook ‘heden ons dagelijks brood’ (Mattheüs 6:11) als wij bidden ‘Uw Koninkrijk kome’ (vers 10).

Het postmoderne levensgevoel is gefragmenteerd; er is niet één waarheid die alles verbindt. De Bijbel zegt dat dit inderdaad zo is als we God negeren. Een wereld zonder God desintegreert en gaat verloren. Alleen waar de Schepper de plaats krijgt die Hem toekomt, is rust en stabiliteit. ‘Zegt onder

de volken: De HERE is Koning, vast staat nu de wereld, zodat zij niet wankelt' (Psalm 96:10 vertaling NBG 1951). De zonde verstoort de harmonie in de schepping. En dus betekent redding van zonde ook dat het leven weer zin en doel krijgt, dat er weer een gemeenschappelijk uitgangspunt is, dat de samenhang hersteld wordt. Paulus zegt dat het Gods voornemen was 'om in de bedeling van de volheid van de tijden alles weer in Christus bijeen te brengen, zowel wat in de hemel als wat op de aarde is' (Efeze 1:10). Voor 'bedeling' staat er in het Grieks een woord dat letterlijk 'huishouding' betekent (zie Ridderbos 1978, 40v). In de oudheid leefde men vaak samen in één familie met meerdere gezinnen, inclusief slaven. Zo'n groot huishouden moest goed bestuurd worden. Daarvoor stelde men een *maior domus* aan, een huismeester. Aan dit beeld kun je denken bij Efeze 1:10. God voltooit zijn heilsplan met de wereld door over de hele schepping weer één Hoofd aan te stellen: Christus. Als we ons naar deze Meester richten, wordt de wereld weer een thuis, een zinvol levensverband.

Toepassen is dus in de eerste plaats afstemmen op Christus en zijn koninkrijk. In zijn 'huis' krijgt ieder zijn unieke plaats. Daarom wordt de gemeenschap van gelovigen in de Bijbel vergeleken met een gezin en noemen we elkaar broers en zussen.

Geen imitatie maar navolging

Afstemmen op Jezus Christus, hoe doe je dat? Dat maakte Hij duidelijk toen Hij, op de avond voor zijn sterven, afscheid nam van zijn leerlingen (Johannes 15:1-17). Hij zei: 'Blijf in Mij, en Ik in u. Zoals de rank geen vrucht kan dragen uit zichzelf, als zij niet in de wijnstok blijft, zo ook u niet, als u niet in Mij blijft' (vers 4), en: 'Hierin wordt Mijn Vader verheerlijkt, dat u veel vrucht draagt en Mijn discipelen bent' (vers 8). Leven tot eer van God is goede werken doen (vergelijk Mattheüs 5:16). Maar dat kan alleen als we aan Jezus verbonden blijven, zoals er aan een rank alleen druiven groeien als hij levenssappen van de wijnstok krijgt. Navolging betekent dus in de eerste plaats: Jezus voor je laten zijn Wie Hij voor je zijn wil; je Verlosser, Degene Die je het leven geeft.

Maar het betekent ook dat zijn woorden in je blijven (vers 7) en dat je zijn geboden in acht neemt (vers 10). Het laatste maakte Hij concreet door te zeggen: 'Dit is Mijn gebod: dat u elkaar liefhebt, zoals Ik u liefgehad heb' (vers 12). Navolging betekent dus ook: naar hem luisteren, van Hem leren en doen wat Hij graag wil, namelijk elkaar liefhebben. Het handboek hierbij is de Bijbel, maar je kunt ook van je broers en zussen in het geloof leren hoe het leven van een christen er uit ziet.

Laatst werd bij onze burens een nieuwe tuin aangelegd. Twee mensen waren er aan het werk. Een vader en een zoon, zo te zien. De zoon deed precies wat zijn vader zei. Hij werkte hard. Spitten, wieden, snoeien ... noem maar op. De vader ging helemaal op in zijn werk. Zijn handen leken vanzelf de planten te schikken. Hij leefde voor zijn vak. Hij *was* tuinman. De zoon was nog bezig het te *worden*. Zo is ook de ene christen verder gevorderd op de weg van de navolging dan de andere. Je kunt steun hebben aan elkaar en van elkaar leren. Maar zonder dat de een een kloon wordt van de ander. Echte navolging is, zelf zo gevormd worden door het Woord van God dat je van binnenuit verandert (Romeinen 12:1v). Dat is wat anders dan je uiterlijk aanpassen aan het gedrag van anderen. Zoals Hauerwas schrijft: 'Elke christen moet in de leer gaan bij moreel hoogstaande mensen. Maar het is niet genoeg om ze te kopiëren. Je moet moreel zijn op de manier waarop zij ook moreel zijn, met de juiste emoties en de juiste oordelen. Je moet er jaren over doen om je deze nuances eigen te maken. Moraliteit is niet iets dat je mensen kunt opleggen.' (Hauerwas 26). Navolging is in verbondenheid met Christus de weg gaan die God je wijst.

Gods unieke weg met ieder mens

Navolging is dus wat anders dan gedrag van medechristenen kopiëren. Imiteren kan ook helemaal niet, want het was echt niet de bedoeling dat David precies hetzelfde zou doen als Mozes. Zo moeten wij ook niet Mozes of David na-apen. We kunnen een voorbeeld aan hen nemen, maar hen in alles nadoen kan niet. Ieder van ons wordt geroepen om God te dienen in zijn eigen omstandigheden en met zijn eigen gaven.

Paulus gebruikt hiervoor het beeld van het lichaam, waarin alle leden hun eigen functie hebben (1 Korinthe 12). 'Het geheel is meer dan de som van de delen. Dat is het geheim van een lichaam. Een oog alleen kan iets zien, maar niet grijpen. Een hand alleen zou in de blinde rondtasten. Als oog en hand samenwerken kan er iets worden vastgepakt.' (Romkes 2005, 59). De Heilige Geest schakelt iedereen in op een manier die bij hem of haar past, en geeft de gaven die we nodig hebben om optimaal dienstbaar te kunnen zijn. 'Ieder mag daarbij voor zich naar het best mogelijke streven. Een verlangen naar meer is volstrekt legitiem, zolang [...] de onderlinge liefde maar niet in gevaar komt, want liefde is waar het uiteindelijk om draait. De gaven zijn de verpakking waarin de liefde geschonken wordt.' (Romkes 2005, 61). Het gebod om elkaar lief te hebben, geldt voor iedereen. Maar hoe dat concreet wordt ingevuld, kan voor iedereen anders zijn. Geleid door de Heilige Geest en luisterend naar Gods Woord zal elke christen zichzelf geven 'als een levend offer, heilig en voor God welbehaaglijk' (Romeinen 12:1). Zo wordt zijn leven een eredienst voor God en een bron van heil voor zijn medemensen. Het prachtige is, dat iedereen daarbij met zijn eigenheid volledig tot zijn recht komt. Niemand kan op dezelfde manier van betekenis zijn als jij. In het koninkrijk van God is iedereen nodig om samen met alle anderen iets van de geweldige grootheid en goedheid van God te weerspiegelen.

Aandachtspunten

- Toepassen is allereerst zoeken naar uitgangspunten en naar richting in je leven. Die zijn voor alle christenen gelijk. Maar de concrete uitwerking ervan in ons leven kan erg verschillen.
- Elk mens is uniek, elke christen heeft zijn eigen gaven en kwaliteiten. Niemand anders kan jouw leven leiden. God gaat met elk mens een andere weg.

Verwerking

- ✓ Over welke zaken maak jij je misschien te veel zorgen? Hoe kan je concentreren op het koninkrijk van God je daarbij helpen?
- ✓ Sleutelwoord in Johannes 15:1-17 is 'blijven'. Inventariseer eens in welke verbanden Johannes dit woord gebruikt; wie of wat moet waarin blijven? Wat leer je hiervan voor jezelf?
- ✓ Aan welke personen uit de Bijbel spiegel jij jezelf? Waarom? Wat zegt dit over jou?
- ✓ Maak eens een lijst met gaven aan de hand van Romeinen 12 en 1 Korinthe 12. Deze opsomming is niet uitputtend. Welke genadegaven spreken je het meest aan en waarom? Waarmee zou jij God en je naaste het beste kunnen dienen?

5.4 Een goed leven

Begrijpen met je handen wil ook zeggen dat je door hebt dat God gehoorzamen geen last is maar een vreugde, omdat leven naar de wil van God garant staat voor een goed en gezegend leven. Lees

bijvoorbeeld Deuteronomium 30; Psalm 119 of Mattheüs 11:28-30. Dat wil niet zeggen dat je je altijd gelukkig voelt. 'Dus de christelijke boodschap is niet zoets als "Leef het goede leven en je wordt gelukkig." [...] Hoe kan men gelukkig zijn in een wereld met zoveel geweld? [...] Het Goede Nieuws vertelt ons van het avontuur waar mensen deel van worden gemaakt door Gods genade, door Christus en door de kerk. God heeft elke christen deel gemaakt van zijn opofferend leven en zo mag de wereld weten dat ze niet verlaten is en dat er verlossing is. Dat is christen-zijn. Klinkt dat niet als een blijde boodschap?' (Hauerwas 28).

Een goed leven is: leven van genade; rechtvaardiging en heiliging ontvangen als geschenk, door Jezus Christus. Het is: afzien van eigen prestaties, en zo gevormd worden door de Heilige Geest dat je steeds meer op Christus gaat lijken. Gek genoeg is dat de enige manier om jezelf te kunnen worden. Want we zijn maar gebrekkige uitgaven van wie we werkelijk kunnen zijn. De genade van God maakt ons ongelukkig, omdat we steeds scherper gaan zien dat we hopeloos falen. En ze maakt ons gelukkig, omdat we mogen geloven dat God ons zal omvormen tot de volmaakte mens die we graag willen zijn. Zoals Paulus zegt: 'God zal u ook bevestigen tot het einde toe, zodat u onberispelijk zult zijn op de dag van onze Heere Jezus Christus' (1 Korinthe 1:8).

Leven uit genade

Dat God met ons wil omgaan is genade. Wij kunnen het niet eisen. We hebben er geen recht op. We zouden het zelfs niet kunnen verdragen als zijn verhouding tot ons niet stond in het teken van de begenadiging. We kunnen alleen in Gods nabijheid verkeren als Hij ons 'de gouden scepter toereikt'. Als je deze uitdrukking niet kent, dan moet je even Esther 4:11 lezen. Als God tot ons spreekt door de Bijbel, dan is dat een woord van genade, anders zouden we het niet overleven. Het is Evangelie, de blijde boodschap van vrij spraak en vergeving.

Wij antwoorden hierop in gebed en lofprijzing en door ons leven aan hem toe te wijden. Ons antwoord wordt gekarakteriseerd door geloof en gehoorzaamheid. We leren uit de Bijbel ook hoe God wil dat we zullen leven, maar het is belangrijk om de juiste volgorde niet uit het oog te verliezen. De Bijbel is in de eerste plaats een woord van genade. Door zijn Woord zegt God ons vergeving toe, op grond van het werk van de Here Jezus. Levend vanuit de vergeving mogen we ook de heiliging van ons leven als genade ontvangen. Luisteren naar de wil van God is geen tegenprestatie voor het heil dat we ontvangen, maar onderdeel daarvan. Het is de Geest van God die ons heilig maakt (2 Thessalonicenzen 2:13; 1 Petrus 1:2). Christus Zelf leeft in ons (Galaten 2:20).

Het is niet goed om de Bijbel in de eerste plaats te zien als een serie aanwijzingen en regels voor een christelijk leven, want dan wordt gehoorzaamheid dwang. De juiste drijfveer om Gods wil te doen is dankbaarheid. Maar waarom zou je dankbaar zijn voor de richtlijnen in de Bijbel als die los komen te staan van vergeving en bevrijding? Voordat God de tien geboden gaf, zei Hij: 'Ik ben de HEERE, uw God, Die u uit het land Egypte, uit het slavenhuis, geleid heeft' (Exodus 20:2). God verlost eerst zijn volk en gaf hun toen de regels van het verbond.

Zou de gezagscrisis van de Bijbel in onze tijd voor een deel niet daaruit te verklaren zijn, dat we hem niet meer in de eerste plaats zien als een woord van genade, maar als een stelsel van regels en verplichtingen? Zien we het gezag van de Bijbel niet als iets wat onze vrijheid bedreigt? Dit mag niet; dat moet. Irritant. Maar het gezag van de Bijbel functioneert in het kader van de begenadiging door God. Het is het heilbrengende Woord, dat ons niet onnodig beknot, maar ons juist in de vrijheid stelt. We mogen weer leven voor het Aangezicht van God. We hoeven niet langer slaaf te zijn van de zonde, we mogen leven als kinderen van God. Gehoorzaamheid aan de Bijbel brengt genade en ware vrijheid.

Leven in vrijheid

Toen de Here Jezus zijn discipelen voorbereidde op zijn vertrek zei Hij: 'Ik zal de Vader bidden, en Hij zal u een andere Trooster geven, opdat Hij bij u blijft tot in eeuwigheid, *namelijk* de Geest van de waarheid' (Johannes 14:16; vergelijk 14:15-31 en 16:5-15). In die aanduiding 'andere Trooster' zit meer, dan je zo op het eerste oog uit de Nederlandse vertaling kunt afleiden. Het Grieks kent twee woorden voor 'ander'. Het woord wat hier staat betekent: een ander van dezelfde soort, net zo een. Bovendien is het woord wat er in de grondtekst voor Trooster staat zo betekenisvol, dat het nauwelijks te vertalen is. Letterlijk betekent het zoiets als: iemand die je erbij roept (in het latijn: advocatus), dus: een hulp, een steun en toeverlaat, een raadsman. Alles wat de Here Jezus tijdens zijn leven op aarde voor zijn discipelen was, wil de Heilige Geest voor ons betekenen: Hij leidt ons, geeft ons inzicht in de waarheid, brengt ons zondebesef bij, leert ons vergeving te aanvaarden en te schenken, en zet ons op de weg van een leven van dankbaarheid en dienstbetoon. Om het in één woord te zeggen: de Heilige Geest leidt ons in de ware christelijke vrijheid, Hij maakt ons tot vrije kinderen van God. 'Waar de Geest des Heren is, daar is vrijheid' schrijft Paulus in 2 Korinthe 3:17 (vergelijk Galaten 4:4-7; 5:1,13).

Als het waar is dat de Heilige Geest vrijheid brengt en dat de Bijbel het instrument van de Geest is, dan moet het lezen van de Bijbel bevrijdend werken. Wie het Evangelie leest, begrijpt en gelooft, die herademt. Bijbelstudie moet niet tot frustratie leiden of tot een gevoel dat men beknot wordt, maar tot de beleving van echte vrijheid. Waar dat niet gebeurt, daar is iets mis.

Vrijheid is echter wat anders dan ongebondenheid: het is het herstel van de ware aard van de mens; het is de mogelijkheid om weer te leven overeenkomstig je bestemming. Vrijheid is volledig vrij zijn om ongeremd voor het goede te kiezen en gelukkig te zijn. Want die twee horen bij elkaar. Mensen kunnen alleen gelukkig zijn als ze leven in de nabijheid van God; en leven in de nabijheid van God betekent kiezen voor het goede. Het is een truc van de duivel om ons te laten geloven dat we pas dan echt vrij zijn als we ook voor het kwaad kunnen kiezen (vrij naar Genesis 3:5). Maar de keus voor het kwaad bracht geen bevrijding maar slavernij (Romeinen 6:17v).

Wij zijn misschien geneigd het begrip 'vrijheid' te negatief in te vullen, namelijk als 'het ontsnappen aan allerlei beperkingen'. Maar als buiten het hek de dood is en binnen het hek het leven, dan is vrijheid niet: door het hek breken en weglopen, maar: genieten van de ruimte die God ons gegeven heeft. Door de werking van de Heilige Geest kunnen we weer opgelucht adem halen en God weer in de ogen kijken. Hij herstelt de verstoorde verhouding met God wanneer de prediking van het Evangelie in geloof aanvaard wordt. En Hij houdt die relatie in stand. Voor altijd. Dat is pas leven; dat is vrijheid met hoofdletters. Dat is pas echt mens zijn.

Worden wie je bent

Onze uiteindelijke bestemming is om op Christus te lijken. Volgens Paulus is het de bedoeling 'dat wij, door ons in liefde aan de waarheid te houden, in alles toe zouden groeien naar Hem Die het Hoofd is, *namelijk* Christus' (Efeze 4:15). Ook Johannes ziet dit als het einddoel. Hij schrijft: 'Geliefden, nu zijn wij kinderen van God, en het is nog niet geopenbaard wat wij zullen zijn. Maar wij weten dat, als Hij geopenbaard zal worden, wij Hem gelijk zullen zijn; want wij zullen Hem zien zoals Hij is.' (1 Johannes 3:2). Dat zijn prachtige en ook een beetje raadselachtige woorden. Nu kennen we Christus nog maar gedeeltelijk (vergelijk 1 Korinthe 13:12). Als Hij terugkomt op de wolken (Handelingen 1: 11), zullen we Hem zien in volle glorie. En dat betekent dat we sprekend op Hem zullen lijken. Want je kunt pas naar iemand toegroeien en helemaal op hem gaan lijken, als je diegene echt kent. En het omgekeerde is ook waar: je kunt iemand beter leren kennen naarmate je

meer op hem lijkt. Mensen die heel anders zijn dan jijzelf, die uit een andere cultuur komen en er andere opvattingen op na houden, kun je maar moeilijk begrijpen. Je leert hen niet echt kennen. Alleen mensen met wie je verwantschap vertoont, voel je goed aan. Wij kunnen Jezus Christus pas dan werkelijk zien zoals Hij is, als wij grote overeenkomst met Hem vertonen. Wie niet op Hem wil lijken, zal Hem nooit echt leren kennen.

Op Jezus willen lijken, betekent jezelf verloochenen. Dat is wat Hij van zijn volgelingen vroeg (Markus 8:34v par). Maar het wonderlijke is dat je juist zo jezelf vindt. John Stott parafraseert dit gedeelte zo:

‘Als je erin volhardt alleen maar met jezelf bezig te zijn, voor jezelf te leven, en weigert jezelf voor anderen open te stellen, dan zul je jezelf verliezen. Maar als je bereid bent jezelf te verliezen, jezelf uit liefde voor God en je naaste op te offeren, dan zal op dat moment van volledige zelfverloochening, als je denkt dat je alles verloren hebt, het wonder gebeuren en zul je jezelf terugvinden.’ (Stott 2007, 92).

Als je je spiegelt aan Jezus en de Heilige Geest zijn werk in je laat doen, dan word je degene die je zo ontzettend graag wilt zijn, maar die je zonder Hem nooit zult worden.

Aandachtspunten

- De boodschap van de Bijbel toepassen is in de eerste plaats: Gods genade aanvaarden en genieten van de vrijheid die het leven overeenkomstig de wil van God geeft.
- De Here Jezus vraagt van ons dat we onszelf verloochenen, maar dat is wat anders dan dat we onze persoonlijkheid verliezen. Het is juist een manier om jezelf te worden. Alleen wie volkomen op Jezus lijkt, is helemaal zichzelf.

Verwerking

- ✓ Wat betekent leven uit genade concreet voor jou? Mediteer bijvoorbeeld eens over 1 Korinthe 15:9v. Hoe verhouden zich ‘leven uit genade’ en ‘zelf je uiterste best doen’ zich tot elkaar in jouw leven?
- ✓ Paulus besluit de richtlijnen voor een christelijk leven in Romeinen 12 en 13 met de woorden: ‘Maar bekleed u met de Heere Jezus Christus’ (13:14). Hij gebruikt hier het beeld van een kledingstuk dat je aantrekt. Wat zou hij hiermee bedoelen? Lees voor de concrete invulling heel Romeinen 12 en 13.
- ✓ Volgens Paulus hebben we de keus: slaaf van de zonde of kind van God zijn. Lees Romeinen 6:15-23 eens aandachtig door. Hoe ervaar je dit zelf?
- ✓ Waarin zou je op de Here Jezus willen lijken? Wat bespeur je wat dit betreft van het werk van de Heilige Geest in je leven?

5.5 Een zoutend zout en een lichtend licht

Christenen zijn relevant voor de tijd waarin ze leven. Ze houden niet oude, religieuze gebruiken in stand waar ze zelf de zin ook niet meer van begrijpen. Maar ze zoeken de wil van God op de best mogelijke manier tot uitdrukking te brengen in de tijd waarin ze leven. Daarom houd je bij het toepassen van de bijbelse boodschap ook de wereld waarin we leven in het oog. Niet om die te kritiseren, maar om na te gaan hoe wij, gevormd door het Evangelie, voor de wereld van betekenis kunnen zijn.

Een Woord voor de wereld

Toepassen gaat in de eerste plaats over onszelf. We lezen de bijbel niet om te ontdekken wat een ander zou moeten doen, maar wat Gods wil voor ons eigen leven is. Maar we zijn ook geroepen om het Woord van God door te geven. We hebben een Woord voor de wereld. Want we gunnen iedereen het heil van God.

Toen de Here Jezus naar de hemel ging, gaf Hij zijn leerlingen een laatste opdracht mee, ingekaderd door een plechtige verzekering en een belofte. Hij zei:

‘Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarde. Ga dan heen, onderwijs al de volken, hen dopen in de Naam van de Vader en van de Zoon en van de Heilige Geest, hun lerend alles wat Ik u geboden heb, in acht te nemen. En zie, Ik ben met u al de dagen, tot de voleinding van de wereld.’ (Mattheüs 20:18vv).

Eigenlijk staat hier maar één opdracht: onderwijs. Dat woord zou beter vertaald kunnen worden met: maak discipelen (zie vertaling NBG 1951). Daar hoort bij dat ze er op uitgaan, dopen en de nieuwe leerlingen leren om te doen wat Jezus wil. Dat gaat dus veel verder dan het Evangelie alleen maar bekend maken. Het doel is dat alle mensen volgelingen van Jezus worden. Dat is nogal wat.

Hopelijk is het niet nodig om te zeggen dat het niet gaat over onderwerping, indoctrinatie of dwang. Het gaat om verkondigen, dopen en onderwijzen. Als mensen gelovig antwoorden op de prediking van het Evangelie, worden zij (en de kinderen voor wie zij verantwoordelijk zijn) door de doop ingelijfd in het lichaam van Christus, de gemeente. En geloven is een innerlijke overtuiging die niet afgedwongen kan worden. Maar toch... Het is een totalitaire uitspraak; Jezus maakt aanspraak op alle mensen in de hele wereld. En Hij wil dat ze Hem volledig zijn toegewijd. Maar liefst vier keer komt het woordje ‘al(le)’ terug: alle macht, al de volken, al zijn bevelen, en al de dagen. Het is een wereldwijde opdracht voor iedereen, overal en altijd.

Christenen kunnen zich dus niet op een eilandje terugtrekken en hopen dat ze met rust gelaten worden als ze anderen niet lastig vallen. Zij zullen de genade die zij ontvangen hebben graag willen delen met anderen, vanuit de overtuiging dat het Evangelie van Jezus Christus heilzaam is voor alle mensen.

Relevant voor je eigen tijd en cultuur

Elke generatie christenen moet de wil van God proberen tot uitdrukking te brengen in vormen die relevant zijn voor de eigen tijd en cultuur. De Here Jezus zei tegen de mensen die naar Hem luisterden: ‘U bent het zout van de aarde’ en ‘U bent het licht van de wereld’ (Mattheüs 5:13v). Dat hadden ze waarschijnlijk zelf niet gedacht toen ze met hun zieken en bezetenen naar Hem toe gingen (4:23vv). Misschien achtten ze zichzelf er ook helemaal niet toe in staat. Ze kwamen niet om te schijnen, maar om licht te ontvangen. Toch plaatst God hen als ‘een stad op een berg’ (5:14b). Hij heeft geen krachtpatsers nodig om zijn werk te doen, alleen maar mensen die willen leven in afhankelijkheid van Hem.

Voor al Paulus trok de wereld in om het Evangelie te delen met mensen over de hele wereld, ongeacht hun religieuze of etnische achtergrond of hun sociale status. We kunnen wat dit betreft veel van hem leren. Een tweetal citaten:

‘Doe alle dingen zonder morren en meningsverschillen, opdat u onberispelijk en oprecht zult zijn, kinderen van God, smetteloos te midden van een verkeerd en ontaard geslacht, waaronder u schijnt als lichten in de wereld, door vast te houden aan het Woord van het leven’ (Filippenzen 2:14-16).

‘Wandel met wijsheid bij hen die buiten zijn, en buit de geschikte tijd uit. Laat uw woord altijd aangenaam zijn, met zout smakelijk gemaakt, opdat u weet hoe u iedereen moet antwoorden.’ (Kolossenzen 4:5v).

We trekken hier drie conclusies uit:

1. We kunnen alleen dan een helder licht zijn, als we zelf het goede voorbeeld geven; als onze daden in overeenstemming zijn met onze woorden.
2. We kunnen alleen dan schijnen als we zelf vasthouden aan het Woord van het leven.
3. Niet alleen de inhoud is belangrijk, maar ook de manier waarop die gecommuniceerd wordt: aantrekkelijk en relevant.

Aandachtspunten

- Het heil van God is bestemd voor de hele wereld. Ons wordt gevraagd te delen wat we ontvangen hebben. Daar worden we zelf ook rijker van. Liefde is het enige dat zich vermenigvuldigt als je het deelt.
- Elke generatie christenen is geroepen om de wil van God tot uitdrukking te brengen in vormen die relevant zijn voor de eigen tijd en cultuur.

Verwerking

- ✓ Hoe kun jij bijdragen aan de vorming van discipelen van Jezus Christus?
- ✓ Paulus kwam er achter dat Gods kracht zich juist openbaart in onze zwakheid. Lees 2 Korinthe 12:1-10. Wat zegt dit over hoe God jou kan gebruiken?
- ✓ Lees in Handelingen 17 vanaf vers 15 hoe Paulus in gesprek ging met de filosofen van zijn tijd. Wat zijn volgens jou belangrijke levensbeschouwingen in Nederland anno nu? Hoe zou je hier vanuit het Evangelie op ingaan?
- ✓ Hoe kun jij zelf en hoe kan jouw gemeente relevant zijn voor onze samenleving? Welke sterke punten kunnen worden uitgebuit en welke zwakke punten verbeterd?

6. AAN DE SLAG

Ontdekkend bijbellezen in de praktijk

Ontdekkend bijbellezen kun je gebruiken bij een bijbelstudie voor een grote groep of in je persoonlijke stille tijd. Maar het is ook erg geschikt voor de bijbelkring. 'Samen eten is gezellig en goed voor het onderlinge contact. Samen bijbellezen is heel opbouwend en bevorderlijk voor de christelijke gemeenschap. Bij ontdekkende bijbelstudie moet je dan niet denken aan één persoon die bijbelstudie geeft en een aantal anderen die daarop reageren. De kringleider is geen onderwijzer. Denk aan een kring die onder leiding van een gespreksleider al lezend en pratend zelf de boodschap van de tekst ontdekt. Bij een etentje wordt het voedsel ook niet voorgekauwd ...' (Romkes 2011, 73). Ben je gespreksleider, stel dan vragen die afwisselend de aandacht richten op de tekst (observatie), op de boodschap (interpretatie) en op de relevantie (toepassing). Maak er geen starre methode van. Deel het gesprek op een logische manier in, waarbij je de rode draad van een bijbelgedeelte volgt, of de belangrijkste thema's ervan bespreekt. Plan de verschillende fases in het gesprek; maak een gespreksopzet. Waar wil je mee beginnen? Wat zijn de hoofdpunten die in elk geval ter sprake moeten komen? En hoe wil je afsluiten? Bedenk bij elke fase een paar goede observatie-, interpretatie- en toepassingsvragen. Maar ga daar flexibel mee om. Houd ze in het achterhoofd om ze op een geschikt moment te gebruiken om het gesprek te verdiepen. Ook in je persoonlijke stille tijd zul je niet heel methodisch te werk gaan. Het is wel goed om ook dan nauwkeurig te blijven lezen, maar je aandacht zal waarschijnlijk meer uitgaan naar de vraag wat God tot jou persoonlijk zeggen wil, dan naar de historische achtergronden van de tekst. Dat is prima. Daar is stille tijd voor. Daarnaast is het goed om voor jezelf wat grondiger bijbelstudie te doen. Onderstaande zeven aandachtspunten kunnen je daarbij helpen. Daarna volgt een stappenplan om je persoonlijke ontdekkingen om te zetten naar een kringbijbelstudie. Beide overzichten kun je als gratis app voor je pc, tablet of smartphone downloaden van ontdekkendbijbellezen.blogspot.nl.

Zeven aandachtspunten voor persoonlijke bijbelstudie

Wil je een bijbelgedeelte zorgvuldig bestuderen, loop dan deze aandachtspunten langs.

1. Leesbril

Welke geestelijke bagage neem je mee bij het lezen? Wat weet je al van deze tekst, welke indruk heb je ervan? Wat helpt je om dit gedeelte beter te begrijpen en wat staat je in de weg?

Probeer de Bijbel in de eerste plaats vanuit zijn eigenheid te beluisteren en plak er niet meteen allerlei waardeoordelen op vanuit wat wij in onze cultuur normaal vinden. Ga ervan uit dat de bijbelschrijvers in elk geval oprecht geloofd en gemeend hebben wat ze schreven.

2. Observeren – tekst

Onderzoek de verschillende taalkundige aspecten. Met welke literatuursoort hebben we te maken? Worden er vaste vormen gebruikt? Hoe is het gedeelte opgebouwd? Welke stijlmiddelen gebruikt de auteur?

Bij een verhaal kijk je hoe het verteld wordt: wie spelen er een rol in; waar en wanneer leven ze; wat doen ze of wat zeggen ze en waarom? Bij een betoog analyseer je de redenering: worden er argumenten gebruikt of voorbeelden; wordt er een stelling geponeerd of een conclusie getrokken?

3. Observeren – situatie

Wat is de situatie in de tekst en tegen welke historische achtergrond(en) speelt die zich af? Wat was de situatie van de schrijver? En zijn lezers? Wordt er in de tekst nog naar andere historische personen, plaatsen of gebeurtenissen verwezen?

Wat weet je van de tijden en culturen waarmee we te maken hebben, of wat kun je er over vinden?

4. Interpretieren – boodschap toen

Wat wilde de schrijver aan zijn lezers overbrengen? Welke woorden van God hoor je hierin over zijn heilsplan en de hoofdpersoon daarvan: Jezus Christus? In welke fase van de heilsgeschiedenis beweegt de tekst zich? Voor wie was de boodschap van de tekst in de eerste plaats bestemd?

5. Interpretieren – boodschap nu

Met welke latere ontwikkelingen in de openbaring van God moeten we rekening houden als we de bedoeling van de tekst willen doorvertalen naar onze eigen tijd? Hoe horen we in dit gedeelte de stem van God voor ons, in onze eigen situatie? Wat draagt dit bij aan een christelijke wereld- en levensbeschouwing? Wat zegt dit over hoe God met mensen wil omgaan, in de gemeente en persoonlijk?

6. Toepassen – algemeen

Wat kunnen we uit dit gedeelte leren over onze dienst aan wereld en kerk? Welke ontwikkelingen willen we steunen; waar zetten we ons voor in? Welke trends en hypes stellen we onder kritiek van het Woord; waar gaan we niet in mee?

7. Toepassen – persoonlijk

Hoe beïnvloedt de boodschap van dit gedeelte mijn beleving (hart), mijn denken (hoofd) en mijn gedrag (handen)? Wat mag ik belijden (geloof); wat mag ik doen (liefde) en waar mag ik naar uitzien (hoop)?

Stappenplan voor het voorbereiden van een kringgesprek

1. Gebed

Bid om leiding door de Heilige Geest. Vraag dat God de bijbelstudie zal gebruiken om de kringleden aan te spreken, zodat ze Hem (beter) leren kennen, zijn genade ontvangen en leren om te leven als christen.

2. Hoofdboodschap

Wat is volgens jou de belangrijkste boodschap van dit gedeelte die tijdens het kringgesprek in elk geval boven tafel moet komen? Welke subthema's kun je hier eventueel nog bij onderscheiden? Denk vooral aan wat je hierboven bij de punten 5, 6 en 7 ontdekt hebt.

3. Doelstelling

Wat wil je bereiken met de bespreking van dit gedeelte met deze kring? De doelstelling is de brug van het bijbelgedeelte naar de kring. Laat de hoofdboodschap in de doelstelling terugkomen. Een goede doelstelling is concreet, haalbaar en toetsbaar.

4. Werkvormen

Welke werkvormen wil je, naast het kringgesprek, gebruiken om je doel te bereiken? Gebruik creatieve werkvormen niet 'voor de afwisseling' of om de kring wat 'op te leuken'. Alsof bijbelstudie anders saai is! Dan heb je nog niet echt goed gelezen. Laat de werkvormen dienstbaar zijn aan de inhoud (doelstelling). Wat helpt om de boodschap van de tekst beter te gaan begrijpen?

5. Planning

Welke punten wil je achtereenvolgens aan de orde stellen (inleiding, een paar gespreksrondes en een afsluiting) en hoeveel tijd ga je hiervoor nemen? Waar moeten de gespreksrondes over gaan? Denk aan de subthema's van stap 2.

Over het algemeen is het beter om het bijbelgedeelte niet per tekst te bespreken, maar per thema of per alinea.

6. Inleiding

Bedenk een pakkende opening, die voorwaardenscheppend is voor het gesprek en inhoudelijk niet teveel weg geeft. Verzin een goede, creatieve ijsbreker, een 'binnenkomer' die het thema van het bijbelgedeelte dat aan de orde is al stevig neerzet, zonder dat de boodschap al helemaal ingevuld wordt.

7. Gespreksvragen

Formuleer een aantal open, stimulerende vragen om bij elk nieuw punt het gesprek op gang te brengen. Zorg dat je een aantal goede observatie-, interpretatie- en toepassingsvragen achter de hand hebt.

De vreugde van de ontdekking

'Het Koninkrijk der hemelen is ook gelijk aan een schat, in de akker verborgen, die iemand vond en verborg; en van blijdschap daarover gaat hij heen en verkoopt alles wat hij heeft, en koopt die akker.' (Mattheüs 13:44). Deze gelijkenis van de Here Jezus gaat over de vreugde over het vinden van het Koninkrijk van God, dat zo belangrijk is dat je er alles voor over hebt. Maar het beeld dat gebruikt wordt, is universeel: de blijdschap als je iets ontdekt waar je niet op gerekend had. Dat maakt ook ontdekkend bijbellezen zo mooi. Je beleeft er plezier aan als je steeds nieuwe dingen leert, als ongedachte vergezichten zich openen. De Bijbel is zo'n rijk boek dat je er nooit op uitgekeken raakt.

Wat je zelf ontdekt, onthoud je ook beter dan wat je van anderen hoort. En je kunt het gemakkelijker een plaats geven in je eigen leven. Dus er is alle reden om zelf aan de slag te gaan met het opdelven van telkens nieuwe schatten.

Maar het allermooiste is wel, dat God ons door het luisteren naar zijn Woord wil zegenen. Wie de boodschap van de Bijbel aanvaardt, vindt eeuwig leven, omdat hij er de Here Jezus in ontmoet (Johannes 5:39). De Verlosser van de wereld stelt Zich aan ons voor en nodigt ons uit om te delen in zijn heerlijkheid! Wat een onvoorstelbaar aanbod. Neem en lees. Lees je rijk.

LITERATUUR

- Augustinus, *Augustinus' confessiones* (latijnsche tekst met vertaling van dr. A. Sizoo), Delft zj.
- Nigel Beynon en Andrew Sach, *Dig deeper! Tools to unearth the Bible's treasure*, Leicester, England 2005.
- Gerard van den Berg (e.a.), *Boodschap aan de Bijbel: 60 bekende Nederlanders spreken zich vrijmoedig uit*, Haarlem/ Hilversum 1989.
- G.A. Blaauw en H. Ferguson- Postma (red.), *Met reden geloven. C.S. Lewis over denken en geloof*, Den Haag 1983.
- Dr. F.F. Bruce, *De betrouwbaarheid van de geschriften van het Nieuwe Testament*, z.pl. 1977.
- Dr. J. van Bruggen, *Het lezen van de Bijbel: Een inleiding*, Kampen 1981.
- Dr. Jakob van Bruggen, *Het kompas van het christendom: Ontstaan en betekenis van een omstreden bijbel*, Kampen 2002.
- Rudolf Bultmann, *Jezus Christus en de mythe*, Amsterdam 1967.
- Ruth C. Cohn, *Tematische Interaktie: een methode voor hulpverlening, vorming en onderwijs*, Bloemendaal 1979.
- Gordon D. Fee en Douglas Stewart, *How to read the Bible for all its worth*, Grand Rapids, Michigan 2003 (3rd ed.).
- Generation now! Jongerenmagazine met inhoud*, dec. 2001 nr.11.
- Dr. Henry van der Goot, *Onbevangen verstaan: over de werkelijkheid van de theologie* [Verantwoording nr. 2], Amsterdam 1987.
- R.K. Harrison, *Introduction to the Old Testament*, Leicester, England 1970.
- Stanley Hauerwas, *Een robuuste kerk: de christelijke gemeente in een postchristelijke samenleving*, Zoetermeer 2010.
- J. Hendriksen, *Levend leren: Theorie en praktijk van de themagecentreerde interactie*, Amersfoort 1982.
- Dr. P.H.R. van Houwelingen, 'Koninkrijk van God, koning', in: dr. A. Noordegraaf (red. e.a.), *Woordenboek voor bijbellezers*, Zoetermeer 2005.
- Dr. H. Jagersma, *De bijbel lezen: hoe kun je dat?*, Kampen 1997.
- Drs. H. de Jong, *Van oud naar nieuw: De ontwikkelingsgang van het Oude naar het Nieuwe Testament*, Kampen 2002.
- Dr. A.F.J. Klijn (vertaling, inleiding en toelichting), *Apostolische Vaders 1*, Kampen 1981.
- Dr. A.F.J. Klijn (vertaling, inleiding en toelichting), *Apostolische Vaders 2*, Kampen 1983.
- Dr. A.J.F. Klijn, *De wordingsgeschiedenis van het Nieuwe Testament*, Utrecht/ Antwerpen 1974.
- C.S. Lewis, *Verrast door vreugde*, Amsterdam 1961
- C.S. Lewis, *De sleutel tot het geheim*, Baarn zj (3^e druk)
- Gerhard Lohfink, *Lezen achter de woorden: literaire vormen in de Bijbel*, Boxtel 1975.
- B. Loonstra, *De Bijbel recht doen: Bezinning op gereformeerde hermeneutiek*. Boekencentrum, Zoetermeer 1999. ISBN 9023904931.
- Ada Lum en Ruth Siemens, *Kreatieve bijbelstudie: Handboek voor het leiden van bijbelstudiekringen*, Arnhem 1978 (4^e druk).
- Dr. Herman Ridderbos, *Heilsgeschiedenis en Heilige Schrift van het Nieuwe Testament: Het gezag van het Nieuwe Testament*, Kampen 1955.
- Dr. Herman Ridderbos, *Paulus: Ontwerp van zijn theologie*, Kampen 1978(5^e druk).
- Wim Rietkerk, *In dubio: Handboek voor twijfelaars*, z.pl. 2000.

- Age Romkes, *Bijbellezen, de moeite waard*, Utrecht 1993.
- Age Romkes, 'Ontdekkend bijbellezen', in: Elbert Boot e.a., *Het nieuwe bijbellezen. Samen delen in het Woord*, Heerenveen 2011.
- Age Romkes, *Openbaring: Uitzicht op het Rijk van God* [Luisterend Leven], Zoetermeer 2010.
- Age Romkes, 'Het werk van de Heilige Geest volgens het Nieuwe Testament', in: drs. R.J.A. Doornenbal en dr. P.A.Siebesma, *Gaven voor de gemeente. Over het werk en de gaven van de Heilige Geest*, Zoetermeer 2005.
- Pieter A. Siebesma, *De orthodox-Joodse en orthodox-christelijke uitleg van de Bijbel. Overeenkomsten en verschillen*, manuscript.
- Jacob Slavenburg, *Valsheid in Geschrifte*, Zutphen, 2005.
- Willem Smouter, 'Abba is geen papa', in: *Opbouw* jg. 55 nr. 16.
- John Stott, *De basis van het bijbelse geloof*, Apeldoorn 1985.
- John Stott, *Waarom ik een christen ben*, Hoenderloo 2007.
- Stan Telchin, *Verraden!*, Hoornaar 1983.
- Dr. J.J. Thierry, *Korte geschiedenis van de tekst van het Nieuwe Testament*, Kampen 1982.
- Niek Tramper, *Het Woord in ons Midden: Handreiking voor het luisterende leven*, Zoetermeer 2005.
- Niek Tramper en Age Romkes (red.), *Bijbelstudieserie Luisterend Leven*, uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer
- Tom Wright, *Jezus en het Evangelie van Judas: De ontdekking van een oud manuscript en de betekenis ervan voor vandaag*, Zoetermeer 2007.